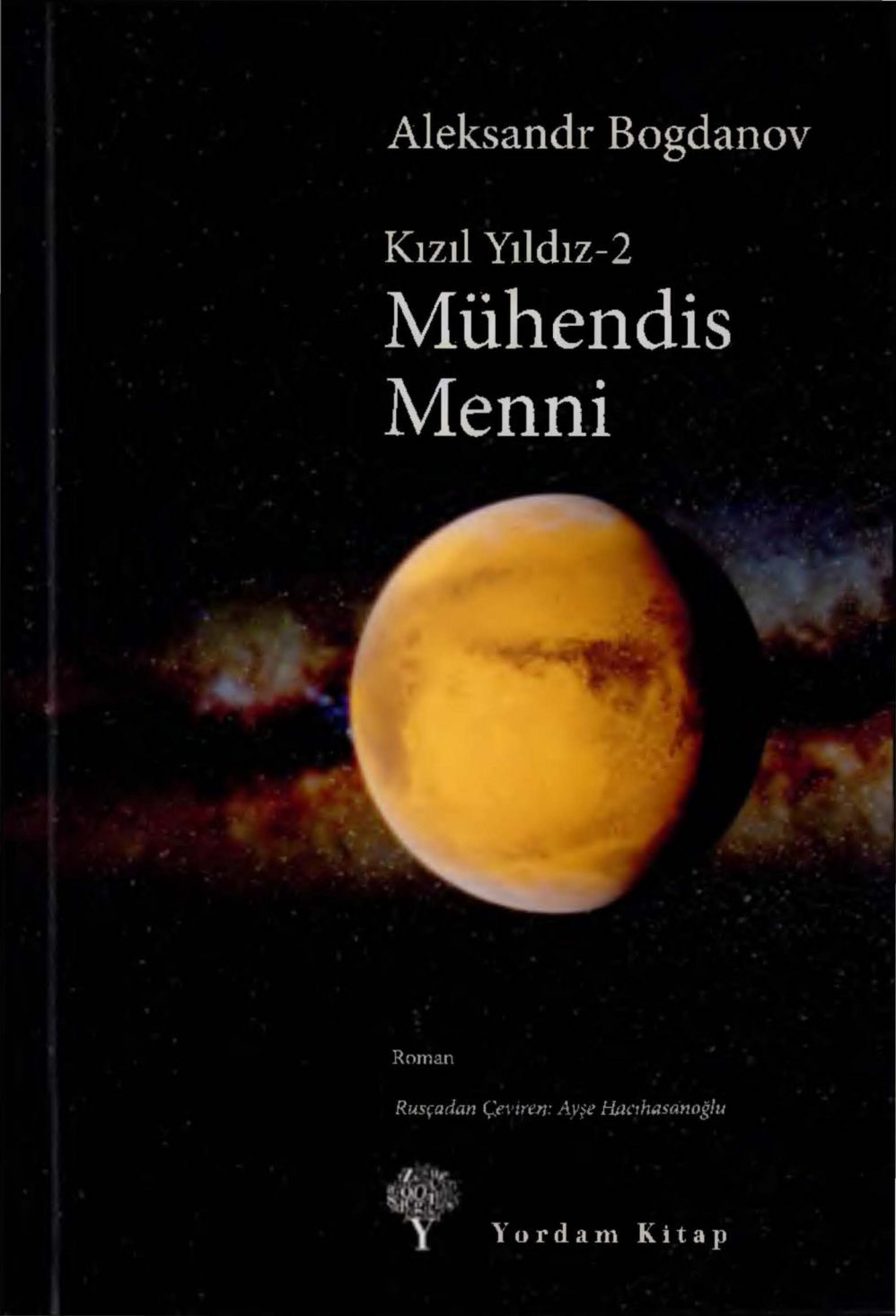
Aleksandr Bogdanov

Kızıl Yıldız-2

Mühendis Menni

Roman

Rusçadan Çeviren: Ayşe Hacıhasanoğlu

Yordam Kitap

Aleksandr Aleksandroviç Bogdanov (1873-1928)

Rus yazar, iktisatçı, filozof, doğa bilimci. Uzun yıllar, V. İ. Lenin'in yakın çalışma arkadaşı olarak Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDİP) içinde faaliyet yürüttü.

Sovyet bilim kurgu romanlarının öncüsü sayılan *Kızıl Yıldız* ilk olarak 1908'de Petersburg'da yayınlandı. Daha sonra 1918 ve 1929 yıllarında yeni basımları yapıldı. Kitap, M. Gorki, A. V. Lunaçarski, A. P. Platonov, A. N. Tolstoy ve İ. A. Yefremov gibi dönemin önde gelen yazarları tarafından takdir edildi.

Bogdanov, 1913-1917 yıllarında iki ciltlik yapıtı *Genel Örgütsel Bilim*'i yazdı. Bu yapıtta, daha sonraki gelişimini sibernetikte bulan, ters bağıntının, modellemenin, incelenen cismin sistem analizinin ilkeleri ve benzeri gibi bir dizi düşünce ileri sürdü. *Kızıl Yıldız*'ın devamı niteliğindeki *Mühendis Menni* (1913) yazarın *Genel Örgütsel Bilim* adlı yapıtındaki bilimsel düşüncelerinin popülarize edilmiş halidir.

A. Bogdanov, Ekim Devrimi'nden sonra kendisini biyoloji ve tıp alanlarında çalışmaya verdi. 1926 yılında dünyada bir ilk olan Kan Nakli Enstitüsü nün başkanlığını yaptı ve 1928 yılında kendi üzerinde yaptığı başarısız bir deney sonrasında hayata gözlerini yumdu.

Eserin orijinal adı:

İnjener Menni
(Kniga Yayınevi, Leningrad-Moskova, 1925)

Kızıl Yıldız-II

MÜHENDİS MENNİ

Aleksandr Bogdanov

Rusçadan çeviren

Ayşe Hacıhasanoğlu

Yordam Kitap: 159 • Kızıl Yıldız II: Mühendis Menni
Aleksandr Bogdanov • ISBN-978-605-5541-66-8
Çeviri: Ayşe Hacıhasanoğlu • *Düzeltme*: Göknur Marş-Filiz Çomuk
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Temmuz 2012 • *Yayın Yönetmeni*: Hayri Erdoğan

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com
E: info@yordamkitap.com

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 12027)
Cihangir Mah. Güvercin Caddesi Baha İş Merkezi A Blok
Haramidere İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

roman

Kızıl Yıldız-II

MÜHENDİS MENNİ

Çevirmenin Önsözü

Kızıl Yıldız kitabında anlattığım olaylardan sonra tekrar Marslı dostlar arasındayım ve benim açımdan değerli bir iş için, iki dünyanın yakınlaştırılması için çalışıyorum.

Marslılar, yakın gelecekte Dünya'nın işlerine her türlü açık ve etkin müdahaleden uzak durmaya karar verdiler; şimdilik Dünya'yı incelemekle ve Mars'ın Dünya'nınkinden daha eski olan kültürüyle Dünya insanlarını adım adım tanıştırma işiyle yetinmeyi düşünüyorlar. Ben de bu işte dikkatli olmak gerektiği konusunda onlarla tamamen aynı fikirdeyim. Marslıların maddenin yapısına ilişkin bilimsel buluşları şu anda Dünya'da biliniyor olsaydı, görülmemiş güçteki imha silahları birbirine düşman ulusların eline geçer ve gezegenin tümü birkaç ay içinde yerle bir olurdu.

Marslıların Kolonileştirme Kurumu'nda "Dünya'da Yeni Kültürü Yayma Grubu" diye özel bir grup kuruldu. Ben de bu grup içinde, bana en uygun rolü, çevirmenlik rolünü üstlendim; yakın bir gelecekte yine aynı amaçla farklı uluslardan birkaç Dünya insanını daha Mars'a getirmeyi umuyoruz. İlk bakışta görülebileceği gibi öyle pek kolay bir iş değil bu. Tek, ortak bir dil olan Marslıların dilinden Dünya dillerine çeviri sırasında ortaya çıkacak zorluklar, bir Dünya

dilinden diğerine yapılan çeviride çıkacak zorluklardan kat be kat fazla; özgün bir belgede yer alan düşüncelerin tam ve doğru olarak aktarılması ise genellikle olanaksız.

Çağdaş bilimsel bir yapıtı, bir psikolojik romanı, bir politik makaleyi Homeros'un diline ya da kilise Slavcasına çevirmeniz gerektiğini düşünün... Bu kıyaslamanın biz Dünya insanları için ne kadar gönül kırıcı bir kıyaslama olduğunu biliyorum, ama ne yazık ki bir abartı yok bunda: İki kültür arasındaki fark, neredeyse bu şekilde. Yaşam düzeni aynı değil, ilişkiler farklı, insanların deneyimleri bambaşka. Mars'ta kusursuz bir biçimde yaratılmış ve alışılmış kavramların çoğu Dünya'da hiç bulunmuyor. Orada söze bile dökülmeyecek, ama her an göz önünde bulundurulacak kadar herkesten kabul gören düşünceler, burada genellikle dindar bir ortaçağ Katoliği için ateizm benzeri ya da eski çağların kentlisi için serbest aşk benzeri anlaşılmaz, inanılmaz, hatta korkunç bir şey olarak algılanıyor. Düşüncelerin dili, sözcüklerin dilinden çok daha büyük bir fark gösterebilir; birincisi, yani düşüncelerin dili bazen ikincinin, yani sözcüklerin diliyle bir ve aynı göründüğü yerlerde bile son derece farklı oluyor.

Yeni bir düşüncenin yoluna çıkan en büyük güçlük, bu düşüncenin ortak bir dile aktarılma zorluğudur. Kopernik, Bruno ve Galileo dünyanın döndüğünü söylediklerinde, onların bu sözleri hemen hemen hiç kimse için henüz bir anlam ifade etmiyordu, "dönmek" öncelikle insanın ya da onu çevreleyen nesnelerin dairesel hareketiyle ilgili gerçek duygular demekti; fakat sözünü ettiğimiz durumda tam olarak böylesi gerçek duygular yoktu. Bu hikâye tekrarlanıyordu ve şimdi de her adımda tekrarlanmaya devam ediyor.

Farklı bir kültürün, üstelik de daha karmaşık ve yüksek bir kültürün dilinden çeviri yapmanın ne gibi zorluklar ortaya çıkardığını şimdi kolayca anlayacaksınız. İşe en kolayından başlamak gerekiyor. Bizim grubun ilk çeviri için yaptığı seçim de bununla açıklanabilir. Dostum, kadın yazar Enno'nun, Mars'ta aşağı yukarı Dünya'nın şimdiki uygarlık dönemine, yani kapitalizmin son evrelerine denk düşen bir dönemi anlatan tarihî romanını ele aldık. Bizimkilere benzeyen, bu yüzden de Dünyalı okur için nispeten kolay anlaşılır ilişkiler ve tipler betimleniyor romanda. Enno kendisi de Dünya'ya gelmiş ve Dünya dillerinden birkaçını, çalışmamda kısmen, ama sadece kısmen yardım edebilecek kadar bilen biri; anlatım biçiminin sorumluluğunu, eğer bir sorumluluktan söz etmek gerekirse, ben üzerime almak zorundayım.

Mars'taki ölçüleri, ağırlıkları, zamanla ilgili kavramları pek tabii ki her yerde Dünya kavramlarıyla, ülkelerin, denizlerin, kanalların adlarını, şu anda Dünya astronomlarının çizdikleri haritalar üzerinde kabul edilmiş olan adlarla, yani Schiaparelli'nin verdiği Yunanca ve Latince adlarla olabildiğince değiştirdim. Ancak romanda, bizim teleskoplarımızın hiçbir şekilde erişemeyeceği ayrıntılardan, kentlerden, sıradağlardan, küçük koylardan sık sık söz ediliyor; o zaman ya sadece Marslıların verdiği adı aktardım, ya da Schiaparelli'nin koyduğu adlara benzer şekilde ve Yunanca olarak anlamını vermeye çalıştım.

Şimdi okuru, romanda anlatılan olayların başladığı havaya sokmam gerekiyor.

Mars, astronomik olarak Dünya'dan iki kat yaşlıdır; bu yüzden de su kaynakları azdır. Mars'taki okyanusların suyunun büyük bölümü, milyonlarca yıl içinde gezegen kabuğunun derinlerine sızmıştır. Şu anda Mars'taki denizler, gezegen yüzeyinin ancak yarısını oluşturuyor. Üstelik bu denizlerin derinliği, Dünya'daki denizlere göre çok daha az. Tek bir kıta halindeki kara, kuzey yarıkürenin dörtte üçünü, güney yarıkürenin de yaklaşık dörtte birini kaplıyor ve üzerinde birkaç küçük iç deniz bulunuyor; gezegenin geri kalan kısmını ise bazıları oldukça geniş olan çok sayıdaki adayla birlikte Güney Okyanusu işgal ediyor. Anakara ünlü kanallarla her yönde kesiliyor.

Şu andaki manzara böyle; ancak bundan üç yüz yıl önce hiç de böyle değilmiş. Galileo'nun ve Kepler'in elinde modern teleskoplar olsaydı, çizdikleri Mars haritalarında ne şimdiki kanalların, ne de bazı iç denizlerin ve göllerin büyük çoğunluğu olurdu. Aslında "büyük kanallar" o sırada yoktu, Dünya astronomları tarafından hatalı şekilde kanal olarak kabul edilen birkaç geniş deniz boğazı vardı. "Büyük Çalışmalar"ın temeli topu topu 250 yıl önce Mühendis Menni tarafından atılmıştı. Bu emek ve insan iradesi mucizesini yaratan ise tarih içinde ortaya çıkan gerekliliklerdi.

Marslıların tarihi, ana hatlarıyla Dünya insanlığının tarihine benzer: Kabile yaşamından başlayıp feodalizmden geçerek sermayenin egemenliğine ve onu da geçerek emeğin birliğine uzanan yol aynıdır. Fakat bu gelişme, daha yavaş bir tempoyla ve daha yumuşak tonlarda olmuştur. Mars'ın doğası çok zengin olmadığı için oradaki yaşam da Dünya'daki gibi öyle savurgan bir yaşam değildir. Dünya tarihinin her sayfası öylesine ateş ve kanla doludur ki, vakanüvisler ve ta-

rihçiler ondan uzun zaman başka hiçbir şey çıkartamamışlardır. Elbette Mars'ta da şiddet, yıkım, kırım üzerine düşen rolü oynamıştır; fakat bu rol Mars'ta hiçbir zaman çok büyük olmamıştır. Mars insanlığı daha yavaş ilerlemiş, ama ne bizdeki kötü kölelik biçimlerini, ne koca koca uygarlıkların yok oluşunu, ne de koyu ve acımasız gericiliği tanımıştır. Birkaç bin yıl boyunca Mars'ta feodalizmin çıkarttığı sayısız savaş bile bizdeki feodal savaşların özelliği olan aptalca ve hayvanca kan dökme sarhoşluğundan oldukça uzaktır: Mars'ta şiddetli çarpışmalardan sonra kitlesel kırımlar ve barışçı halkın mallarının acımasızca yağmalanması olayları ender olarak görülmüştür. Yaşama ve emeğe karşı bir tür içgüdüsel saygı, kendisine dönemin barbarlığı arasından yol açarak ilerlemiştir.

Neden böyle olmuştur? Gezegenin doğası yoksul, aynı zamanda çok serttir, yıkılanların yeniden kurulmasının ne kadar zor olduğu konusunda nesiller boyunca belli belirsiz bir bilinç oluşmuştur. İnsanlar arasındaki ayrılıklar da daha azdır: Farklı kabileler ve uluslar birbirlerine daha yakındır, temasları daha kolaydır. Kara parçası, geniş okyanuslarla ve denizlerle bağımsız kıtalara ayrılmamıştır, sıradağlar Dünya'daki kadar yüksek ve aşılmaz değildir; ağırlığın daha az hissedilmesi sayesinde hareket çok daha kolaydır: Her şeyin ağırlığı, bizdekinin iki buçuk katından bile daha azdır. Aynı ortak kökten çıkan farklı diller hiçbir zaman tam bir ayrılma noktasına doğru birbirinden uzaklaşmamış, feodal dönemde uzak yolculukların ve ticari ilişkilerin sıklaşmasıyla birlikte kendi aralarında tekrar yakınlaşmaya başlayarak dönemin sonuna doğru farklı dillerden çok, bölgesel lehçelere dönüşmüştür. İnsanlar arasındaki karşılıklı anlayış daha fazla, ortak deneyimler daha derindir.

Bizim rakamlarımıza göre, İsa'dan sonra yaklaşık 1000 yılında Mars'taki ülkelerin çoğunda feodalizm artık ömrünü doldurmak üzereydi. Para ekonomisi, önceki elli asır boyunca kendi yolunu açmayı başarmıştı ve ticari sermaye, eski toprak mülkiyetinin toplum üzerindeki egemenliğine giderek daha kesin bir şekilde karşı çıkıyordu. Kültür devrimi her yerde ilerleme kaydediyordu, ama bu devrimler henüz dinsel bir kılıf içinde bulunuyor, eski feodal dinlerde reform görüntüsü altında gerçekleştiriliyordu. "Toprak koleksiyoncusu" büyük prensler ve krallar, en tehlikeli rakipleri olan din adamlarının gücünü kırmak ve krallık sistemini pekiştirmek için var olan durumdan yararlanıyorlardı. 1000 yıllarında binlerce eski, küçük prensliğin yerinde sadece kâğıt üzerinde kalmış yirmi kadar krallık vardı, mağrur derebeylerinin büyük kısmı ise kralların hizmetine girmişti.

Fakat bu arada fabrikalar yaygınlaşmış, sermaye daha da büyümüştü. Sermaye, polis devletinin vesayeti altında sıkışmış ve bir kurtuluş savaşı başlatmıştı. Yaklaşık olarak 1200'den 1600'e kadar çeşitli ülkelerde bir dizi siyasi devrim, sermayenin görünmez yönetimi altında yürümüştür.

XIV. yüzyılın sonunda makinelerin ortaya çıkmasıyla sanayi devrimi başlamış ve gelişme hızlanmıştır. 1560 yılına doğru sadece kıtanın birkaç geri kalmış kenar bölgesi dışındaki her yerde demokratik düzen yerleşmekle kalmamış, aynı zamanda daha büyük bir şey, neredeyse tam bir kültürel ve siyasi birlik sağlanmıştır. Eski bölgesel lehçelerin çoğunu içinde barındıran ortak bir edebiyat dili oluşmuş ve kısmen savaşlar, kısmen antlaşmalar yoluyla gezegenin yaklaşık dörtte üçünü kaplayan dev bir federal cumhuriyet kurulmuştur. Geriye birkaç yarı-feodal devleti ele geçirerek

işi bitirmek kalmıştır ve bu da daha sonraki yarım asırda federal hükümet tarafından sistemli olarak gerçekleştirilmiştir.

Aşağı yukarı 1620 yılında son bağımsız devlet, bizim haritalarda "Taumasia Felix" yani "Şanslı Mucizeler Ülkesi" diye geçen ve dükler evinin yöneticisi Aldo'nun başında bulunduğu ülke ele geçirilmiştir. Taumasia, kıtanın güneyinde büyük bir yarımadadır. Ancak Taumasia şimdi kanallarla kıtadan tamamen ayrılmıştır. O zamanlar Taumasia'nın sadece Güney Okyanusu'na bakan kıyı şeridinde yerleşim vardı ve şu anda büyük "Güneş Gölü"nün bulunduğu iç kısmın tamamı çöldü. Birkaç yüz bin köylü ve balıkçıdan oluşan nüfusun belirgin özelliği, katı ve basit törelere sahip olması, tutuculuk ve dindarlıktı; ekonomi henüz esas olarak doğal ekonomi, derebeyleriyle köylüler arasındaki ilişkiler tamamen ataerkil ilişkilerdi. Yani gerçek bir Vendée'ydi* ve Mars tarihinde Vendée rolü oynadı.

Yaşlı dük Aldo, bu yıkıma dayanamadı. Fakat geride oğlu ve mirasçısı genç Ormen vardı. Federal Cumhuriyet'in Taumasia'ya savaş ilan ettiği sıralarda Ormen, görüşmeler için gittiği cumhuriyetin en büyük kenti olan Merkezkent'te bulunuyordu. Savaş süresince de orada alıkonuldu. Cumhuriyet, dükün topraklarına el koymadı ve Ormen Aldo, politik egemenliği olmaksızın Taumasia topraklarının büyük bölümünü toprak sahibi olarak korudu. Yeni durumunu tamamen kabullenmiş görünüyordu. Her yıl birkaç aylığına Merkezkent'e gidiyor ve orada politikayla hiç ilgilenmiyormuş görüntüsü vererek tam bir milyoner

* Vendée, Büyük Fransız Devrimi sırasında, Mart 1790'da kurulan 83 departmandan biri. Bu ad, uzun yıllar karşı-devrim simgesi olmuştur. -çev.

hayatı yaşıyordu. Gerçekteyse toplumsal güçler arasındaki ilişkileri dikkatle gözlüyor ve durumdan hoşnut olmayan kesimler, yani bazı din adamları ve aristokratlar, hatta anayurtlarının yeniden bağımsız olmasını hayal eden çeşitli ayrılıkçılar arasında bağlantı kurma yolları arıyordu. Kalan zamanını kendi bölgesinde, Taumasia'da geçiriyor, avlanmak ya da kiracılarla hesap görmek bahanesiyle Taumasia'yı karış karış dolaşıyordu.

Propaganda yapabilmesi için zemin son derece elverişliydi. Sadece geçmişten çıkarılan derslerin gücü ve din adamlarının cahil kitle üzerinde halen süren etkisi değil, ülkenin geçirdiği can yakıcı ekonomik evrim, yani ticaret ve tefeci sermayesinin istilası da onu destekliyordu. Merkezî hükümetin koyduğu vergilerin, aslında ağır olmasa da parayla ödenmeleri gerekiyordu, ama Taumasia'da para az bulunan bir şeydi. Köylüler ezelden beri doğrudan doğruya kendi yetiştirdikleri ürünlerle yaşamaya alışmışlardı, eksiklerini de paraya gerek duymadan, komşularıyla takas yaparak karşılıyorlardı; toprak sahiplerine karşı yükümlülükler de ayni olarak yerine getiriliyordu; eski derebeylik hükümetine ödenen vergilerin onda dokuzu malla ve çalışmayla ödeniyordu. Şimdi ise yılın belli bir döneminde vergi toplayıcılara o zamanki köylülerin ölçüsüne göre çok büyük paralar ödemek, bunun için de ne olursa olsun bir şeyler satmak gerekiyordu. Böylece halk, koşullardan amansızca yararlanan spekülasyoncuların ve gezici tacirlerin eline düştü: Bunlar köylünün ürününü yok pahasına satın alıyorlar, ödenemeyecek kadar yüksek faizlerle borç veriyorlar, kendi mallarını genellikle köylünün hiç işine yaramayacak bile olsa zorla satıyorlar, biçilmemiş ekini ve avlanmamış balığı, sırf kendi

çıkarlarını gözeten anlaşmalarla kendilerine mal ediyorlar ve cahil halkın savunmasız kaldığı sistematik bir dolandırıcılıkla kârlarını daha da arttırıyorlardı. Ticaretle birlikte köylünün yaşamına yeni yeni gereksinimler, akıl çelici mallar giriyordu, ancak bu gereksinimleri karşılayabilmek için de yine para gerekliydi ve bu durum, sömürücülere, sömürülerini artırmakta yardımcı oluyordu. Yıkım hızla ilerliyor, yıkımla birlikte Taumasia'da halkın hoşnutsuzluğu da artıyordu.

Ormen Aldo'nun dostlarıyla birlikte gözlerden uzak yürüttüğü yirmi yıllık çalışmadan sonra bütün hazırlıklar en iyi şekilde tamamlanmıştı: Enerji dolu on binlerce insan ilk işarette ayaklanmaya hazırdı, ülkenin her tarafındaki şatoların mahzenlerinde birer ikişer getirilen yığınla silah bulunuyordu. Geriye kalan, uygun anı kollamaktı. Bu arada Ormen, soyunu sürdürmeye karar vermişti. Bu komplonun ateşli katılımcılarından biri olan büyük bir toprak sahibinin kızıyla evlendi. Bu evlilikte aşk söz konusu değildi: Politika ve diplomasiyle geçen yirmi yıl, Ormen'i asık suratlı, sevimsiz bir adam yapmıştı. Birkaç ay sonra genç kadın hamile kaldı; o zaman Ormen onu, bir ayaklanma halinde güvenlik içinde olabileceği en uzak şatolardan birine yolladı. Birkaç ay sonra Ormen, iki sevinçli haber aldı: Mirasçısı dünyaya gelmişti ve tüm cumhuriyeti kapsayan şiddetli bir sanayi krizi patlak vermişti. Bundan iyi fırsat olamazdı. Ormen, Dük Aldo'nun eski sancağını havaya kaldırdı.

Direşken, ancak son derece eşitsiz koşullarda bir mücadele oluyordu. Ormen, büyük bir başkomutan yeteneği göstererek birkaç parlak zafer kazandı; fakat cumhuriyet kısa sürede çok büyük bir orduyu harekete geçirdi; hiçbir yerde

Dük Aldo'nun umut bağladığı başka ciddi bir isyan çıkmadı. Hayatın mantığı da o kadar ironikti ki, Taumasia ile yapılan savaş, cumhuriyetin ekonomik krizden daha çabuk kurtulmasına yardım etti: Hükümetin çok büyük miktarlardaki zorunlu satın almaları ve verdiği siparişler bazı üretim dallarının durumunu düzeltti, onları diğerleri izledi. Bir yıl sonra her şey bitmişti: Dük Ormen, elinde silahıyla ölmüş, Taumasia'ya sonsuza dek boyun eğdirilmişti. Feodal düşünce bir daha yeniden hayat bulamadı.

Aldo'nun dul karısı, hükümetin emri üzerine çocuğuyla birlikte Merkezkent'e getirildi; bunun nedeni herhalde gözetimin kolay olmasıydı. Bu kent, Taumasia'dan birkaç bin kilometre uzakta, kıtanın ortasında, Nilus Gölü denilen bir içdenizin kıyısında bulunuyor; kent, Nilus Gölü'nü Güney Okyanusu'nun İnci Körfezi'ne bağlayan geniş ve çok derin İndus Boğazı'nın ağzında kurulmuştur. Genç kadın, vatan özlemi yüzünden kısa süre sonra öldü. Oğlu yabancı insanlar arasında büyüdü, cumhuriyetin düşünceleriyle yetişti. Onun da adı babası gibi Ormen'di; fakat daha sonra hep "Menni" diye imza atmaya başladı; bu da aynı isimdi yalnız daha demokratik bir biçimdeydi, aynen bizde soylu birine "Yohan", sıradan birine ise "İvan" denildiği gibi.

Menni, birinci sınıf bir fizik bilgini ve mühendis oldu. Babasının tüm malına mülküne el konulduğu halde hiçbir zaman yoksulluk çekmedi: Ana tarafından akrabalarından yüklüce bir miras kalmıştı. Bu, onun yirmi yaşından başlayarak beş yıl boyunca kıtanın geniş çöllerinde cesaret isteyen uzun yolculuklar yapmasını sağladı. O sıralar kara parçasının yarısından azında yerleşim vardı: Kanallar sistemi yoktu ve anakaranın iç kısmının tamamı, yüzeyinin ise yaklaşık

beşte üçü sudan yoksundu. Menni'nin Büyük Çalışmalar Planı da anlaşılan bu yolculuklar sırasında doğmuştu.

Menni'nin mühendislik çalışması yaptığı ilk alan Lybia'ydı. Ekvator yakınında, geniş Büyük Sırt Körfezi'nin kıyısında bulunan bu ülke, Dünya astronomları arasında haksız yere kötü bir ün kazanmıştır. Schiaparelli, Lybia'nın büyük batı yarımadasının birkaç yıl içinde sular altında kaybolduğu görüşündeydi. Aslında bu sadece elde olmadan yapılmış bir gözlem hatasıdır. Lybia'nın kıyılarında büyük ve uzun bir sığlık alan bulunuyor: Marslılar bu sığlık alanda lifleri kumaş üretiminde kullanılan bir su yosununu uzun bir süre dev plantasyonlar halinde yetiştirdiler. Bu su yosununun gezegendeki bütün bitkiler gibi kırmızı olan rengi, burada sanki bir kara parçası varmış gibi bir görüntü yaratıyordu. Yeni giysi üretim tekniği su yosunu yetiştirmeyi gereksiz hale getirdi ve bu görüntü de ortadan kayboldu. Bu sığlık alanın kuzeyine düşen bir koya şu anda Nepentes Kanalı dökülüyor; bu kanal, doğuya doğru ilerleyerek denizden yirmi-otuz kilometre uzakta bizim Ladoga Gölü'nün iki katı büyüklükteki Myoris Gölü'nü oluşturuyor; daha sonra kuzeye doğru bir kavis çizerek ilerliyor ve Triton Gölü'nden geçerek diğer kanalların oluşturduğu sistemle birleşiyor. Menni, Nepentes Kanalı'nın ilk kısmını, denizden Myoris Gölü'ne kadar kazmış. Bu göl, bir kısmı büyük ölçüde deniz seviyesinin altında bir çukur olan çölün ortasında o zaman oluşmuş.

Mühendis Menni tarafından Taumasia'dan geçirilen Nektar ve Ambrosia Kanalları bu koşullar yüzünden Hazer Denizi'nin yarısı büyüklüğündeki bir iç deniz olan Güneş Gölü'nü yaratmış.

Menni'nin sağlığında şimdiki kanallar ağının sadece küçük bir kısmı tamamlanmış; ancak bu kanallar ağının hemen hemen tamamı, Menni'nin ve ondan sonra işbaşına gelen Mühendis Netti'nin hazırladıkları planlarda belirtiliyormuş.

İşte bu iki adam, romanın başkişileridir.

Leonid N.

PROLOG

I. MENNİ

Batı Lybia'dan geçecek kanalla ilgili resmî toplantı, Dünya yılıyla 1667'nin kış mevsiminde Sosyal İşler Bakanlığı'nda yapıldı. Yüzlerce katılımcı arasında en büyük banka kartellerinin, en büyük çıkarlara sahip sanayi tröstlerinin ve en büyük özel işletmelerin temsilcileri, ünlü bilginler ve önde gelen mühendisler, milletvekilleri ve hükümet temsilcileri vardı. Bakan kısa bir açılış konuşmasıyla toplantının amacını açıkladı.

"Mühendis Menni Aldo'nun yarattığı projeyi, onun *Lybia Çölü'nün Geleceği* adlı enfes kitabından genel hatlarıyla sanırım hepiniz biliyorsunuz. Kamuoyu ve parlamento bu projeye önem vermiştir; burada bulunmanız da bunun bir kanıtıdır. Merkezî Hükümet'in önerisiyle yazar, bugün bize, işin teknik ve mali yönlerini daha somut örneklerle anlatacağı bir rapor sunacaktır. Hükümet, düşüncelerinize ve öğütlerinize büyük önem vererek otoritenize başvurmaktadır. Gönül ister ki, bu toplantıda projenin lehinde veya aleyhinde belli bir ilkesel sonuca varılabilsin. Yalnızca insanlık için yeni bir ülkenin barışçı yollardan ele geçiril-

mesi değil, aynı zamanda bir ila iki milyarı bulacak harcamalar söz konusudur."

Bakan daha sonra raporunu sunmak üzere sözü Mühendis Menni'ye bıraktı.

Menni, önce arazinin rölyefini ekran üzerinde bir fenerin ışığında gösterilen krokilerle ve rakamlarla kısaca, ama eksiksiz olarak açıkladı.

"Yardımcılarımla birlikte," dedi Menni, "Lybia çukurunun güneyden kuzeye ve doğudan batıya yeni bir ölçümünü yaptım. Daha önceki gezginlerin verdikleri bilgiler yaklaşık ve eksik bilgilerdi. Altı yüz bin kilometrekareden daha büyük bir alan, yağmur bulutlarının geçişine izin vermeyen oldukça yüksek dağlarla her yandan çevrilidir. Bu dağlar güneyden ve batıdan okyanusa oldukça yaklaşıyor, kuzeyde ve doğuda ise dağların ardında başka çöller başlıyor. Çukurun tamamı bir zamanlar bir denizin dibiymiş; ama o zamandan bu yana okyanus seviyesi hızla alçalmış, çukur, okyanustan kopmuş ve kurumuş; ancak çukurun orta bölümü, enine kesitlerden de görebileceğiniz gibi, şu anda da okyanus düzeyinin 50 ila 200 metre, hatta yer yer 300 metre altında bulunuyor. Çukurun okyanusla bağlantısı sağlanabilse yaklaşık 50 bin kilometrekarelik bu alan hiç vakit geçirilmeden yeniden canlandırılabilir. Böylece ülkenin iklimi de tümüyle değişebilir.

Şu anda burası, yüzeyindeki kum katmanı ufalanarak akciğerler ve gözler için öldürücü bir toz haline gelmiş susuz bir çöldür. Bu çölde gezginlerin durup dinlenebileceği tek bir vaha yoktur. Son yüzyıl boyunca çölün derinlerine yolculuk yapan sekiz ekipten ikisi hiç geri dönmemiş,

diğerleri ise arkadaşlarının bir kısmını kaybetmişlerdir. Ekibimiz önceki ekiplerin hepsinden daha iyi donanıma sahipti, aslında çok daha uzun süre çalıştı ve üyelerinin yarısı geri döndü; benim dışımda herkes ciddi şekilde hastalandı. Çevredeki manzaranın tamamen tekdüze olmasından ve etrafta çıt çıkmamasından kaynaklanan sinir hastalıkları ağır basıyordu. Tam bir sessizlik ülkesiydi.

Lybia'da bir içdeniz yaratılabilirse bambaşka bir yer olur. Tropik güneşin etkisiyle bu denizin yüzeyinden buharlaşan nem, çukurun çevresini saran dağlar tarafından tutulacak ve bu dağların yamaçlarından çok zengin olmasa da yeterli sulamayı sağlayacak dereler ve ırmaklar halinde geri akacaktır. Yaptığımız analize göre, çöl toprağı bitkilerin yaşaması için gerekli olan tuzlara fazlasıyla sahiptir ve su, bu toprağı hemen verimli hale getirecektir. Tarımın bilimsel açıdan doğru bir biçimde örgütlenmesi durumunda ülke yaklaşık 20 milyon kişiyi besleyecektir. Gezegenimizin nüfusu ise şu anda 300 milyondur.

Böylesi bir kolonizasyon için kuşkusuz onlarca yıl gerekir. Fakat içdenizin oluşturulmasından hemen sonra Lybia'nın dev mineral zenginliklerinin toplandığı kuzey ve doğusundaki dağlara kolaylıkla ulaşılabilecektir. Bu bölgede bizden önce de çok iyi manyetik demir cevheri içeren kayalıklar ve jeolojik katmanların yer değiştirmesiyle çatlaklardan dışarı fırlamış geniş taş kömürü yatakları bulunmuştu. Uzmanların görüşlerine göre gezegendeki en iyi cevherlerden biri olan gümüş-kurşun cevherinden örnekleri, aynı zamanda cıva ve uranyum örneklerini yanımızda getirdik. Pahalı bir metal olan saf platine sahip bir bölge

bulduk. Fakat oradaki her şeyi değil, sadece küçük bir kısmını gördüğümüzden kuşkum yok, zamanımız ve elimizdeki olanaklar çok azdı."

Menni daha sonra kanal konusuna geçti. Bir tek uygun nokta olduğu için yer seçiminde hiçbir zorluk görünmüyordu: Burası çukurun, doğu kıyıya daha fazla yaklaştığı ve dağ kitlesinin birkaç kilometreye kadar daraldığı yerde bulunuyordu.

"Burada," dedi Menni, "kanalın uzunluğu 70 kilometreyi aşmıyor. Gemilerimizin işlemesine uygun, bundan iki, üç kat daha uzun kanallarımız var. Ama burada söz konusu olan, bir içdenizi suyla doldurmak ve bu suyu korumaktır. Alışılmış bir kanal çölün kumları arasında kaybolabilir. Hesaplar burada kanalın genişliğinin alışılmıştan beş kat, derinliğinin ise üç kat fazla olması gerektiğini gösteriyor. Sonra kanalın yaklaşık üçte birinin kayalık zeminden geçmesi ve en önemlisi de dağların içinden bir geçit açılması gerekiyor. Dev bir kalker kitlesini ve onun altında asıl dağ silsilesini oluşturan granit kitlesini havaya uçurmak gerekecek. Bunun için yaklaşık yarım milyon ton dinamite ihtiyacımız olacak. İlk hesaplara göre, en iyi ve en pahalı makinelerin kullanılması koşuluyla dört yılda iki yüz bin kişilik iş gücü gerekiyor."

Menni daha sonra işin mali planını açıkladı. Her alanda en büyük rakamlar alınacak olursa harcamalar toplamı 1500 milyonu bulabilecekti. Açıkçası sadece devletin altından kalkabileceği bir operasyondu bu. Dört yıl boyunca devlet, her yıl gerek iş masraflarını, gerekse tahvilden doğacak faizleri ödemek için özel bir borç tahvili çıkaracaktı. Daha sonra, yeni arazi kullanılabilir hale geldiğinde hem

faizler, hem de tahvilin kendisi maden yataklarının ve verimli toprakların satılması ya da kiraya verilmesi yoluyla yavaş yavaş ödenecekti. Devletin elinde onlarca milyar değerinde toprak varlığı olacaktı.

Bütün büyük mali kuruluşlar tahvili destekleyeceklerdi. Bu kuruluşlar için tahvil, yeni bir işlem alanı demekti. Bu işlerin yaratacağı çok büyük sipariş artışlarından pek çok sanayi dalı çıkar sağlayacaktı.

"Bütün bunların yanı sıra," dedi Menni, "bu işin desteklenmesi için tüm finansmancılar ve girişimciler için önemli bir gerekçe daha gösterebilirim. Biliyorsunuz, son yarım yüzyıldır, zaman zaman, çeşitli aralıklarla şiddetli mali-sanayi krizler oluyor. Krediler bir anda düşüyor ve mallar sürüm olanağı bulamıyor, üstelik binlerce işletme batıyor ve milyonlarca işçi işsiz kalıyor. Sosyalist görüşleri, günümüzün en önemli bilim adamı ve derin bir ekonomist olmasını engellemeyen ünlü Ksarma, pazarın genişlememesi halinde bir-iki yıl sonra daha önceki krizlerden daha kuvvetli, yeni bir krizin geleceğini açıklıyor ve görünürde de, pazarda bir genişlemenin beklenmediğini söylüyor. Anımsarsınız, Ksarma bundan önceki krizi doğru bilmişti, bu yüzden ona inanmak için bütün gerekçeler mevcuttur. Fakat Lybia Kanalı'nın kazılması, daha ilk başta iş olanaklarının ortaya çıkması, daha sonra da yeni bir bölgenin üretim alanına sokulması sayesinde pazarın güçlü bir şekilde genişlemesini sağlayacaktır. Bu ise krizin ve krizin getireceği bütün felaketlerin gelişini uzun bir süre için geciktirecektir."

Menni, ortaya konan görevin dev boyutlarda ve çok karmaşık olması yüzünden bu görevin yerine getirilmesinde

çok büyük bir birlik ve bütünlük gerektiğine dikkat çekerek konuşmasını bitirdi.

Kısa bir aradan sonra başkan tartışmaları başlattı. Konuşmacıya soru sormak için ilk sözü en güçlü banka karteli olan *Demiryolu Kredi*'nin müdürü Feli Rao aldı. Feli Rao, kır saçlı, ama yaşını hiç göstermeyen, soğuk ve keskin bakışlı yaşlı bir adamdı.

"Raporunuzda işin yönetiminden ve örgütlenmesinden genel olarak söz edilmedi. Ancak ben, görevin yerine getirilmesinde birlik ve bütünlük olması gerektiğine ilişkin son tümcenizin tam da bu konuyla ilgili olduğunu sanıyorum. Eğer sözlerinizi doğru anladıysam, o zaman size göre, yönetimin, iş arkadaşlarını bizzat seçecek, bütün ipleri elinde toplayacak ve tüm sorumluluğu üzerine alacak tek bir kişide olması gerekiyor."

"Evet, aynen öyle," dedi Menni.

"Fakat bu işte tek bir kişinin böyle bir yükü üzerine alması açısından son derece fazla ve son derece karmaşık çıkarların söz konusu olduğunu düşünmüyor musunuz? Teknik alanda olmasa bile yönetim konusunda bir dereceye kadar kolektif çalışma daha uygun olmaz mı? Aynı zamanda, örneğin mali yönden katkıda bulunan örgütlerin bir dereceye kadar denetimine izin verilemez mi?"

"Bunun daha iyi olacağını sanmıyorum. Çalışmalar önceden belirlenmiş ve hükümet tarafından onaylanmış bir plana göre yapılacaktır. Kolektif çalışma ise planın hazırlanması ve tartışılması için gereklidir, yerine getirilmesi için değil. Denetim, hükümet, parlamento, kamuoyu tarafından gerçekleştirilmeli, sürekli olmalı ve halka açık yapıl-

malıdır. Bu şekilde bir denetim yeterli olacaktır. Hükümetin denetimini de işin her ayrıntısına her an karışmak şeklinde düşünmediğimi belirteyim. Bence müdahale ancak kabul edilmiş olan planın değişmesi ya da gelir-gider hesaplarının bozulması halinde yerinde olur."

"Sanırım, açık konuşabiliriz," dedi Feli Rao. "Herkesin bildiği gibi, nesnellik de, akıl da işin başında sizin bulunmanızı gerektiriyor. Söylediklerinizi, işin yönetimini üzerinize alabileceğiniz koşulları mı ifade ediyor?"

"Evet, başka koşullarda bu işe katılmayı asla kabul edemem, ya tam sorumluluk, ya hiçbir şey."

Toplantıda bir güvensizlik, duraksama, hoşnutsuzluk havası hissediliyordu. Rao devam etti:

"Fakat bana öyle geliyor ki, işin organizasyonunda çok karışık, çok fazla dikkat gerektirecek, aynı zamanda da sizin gibi bir bilim adamını doğrudan ilgilendirmeyecek şeyler var. Örneğin kiralanacak işçi sayısını kuşkusuz kendi teknik planınızı esas alarak saptayacaksınız. Fakat bu işçilerin kiralanma koşulları..."

"Tam tersine işlerin başarısı açısından ben bunu çok önemli sayıyorum. Pek çok işletmede hangi yollara başvurularak çalışma koşullarından tasarruf edilmeye çalışıldığını biliyorum. Kötü beslenen ya da aşırı yorulan bir işçi, tam iş gücüne sahip olamaz. Halinden hoşnut olmayan bir işçi işin akışını bozacak sürprizler yaratma tehlikesi gösterir. Bana tam, kusursuz bir iş gücü gerekli, sürprizler değil."

Feli Rao şimdilik başka bir sorusu olmadığını söyledi. Bir an derin bir sessizlik oldu. Daha sonra Patlayıcı Maddeler Tröstü'nün başkanı Mühendis Maro konuştu. Maro, oldukça genç, fakat kendi dalında çok ünlü biriydi.

"Teknik ve mali sorunların görüşülmesini istiyorum," dedi Maro. "Yönetim konusunu önemli saysam da o kadar değil. Kendi adıma, Mühendis Menni Aldo'nun kişiliğinin, denetim ve hesap verme anlayışının bizim için güvence oluşturmasının tümüyle yeterli olduğunu söylemeliyim. Bu durumda benim görüşüme göre, hükümetin tutumunun kesin bir önemi vardır, sonuç olarak tüm denetim organizasyonunun sorumluluğu hükümetin üzerindedir: Mademki hükümet borçlanma yoluyla bu iş için para verecektir, o zaman tüm özel mali çıkarları da bizzat kendisi sağlayacak, borç verenlerle işlerin yönetimi arasında bir yerde olacaktır. Eğer hükümet, Mühendis Aldo'nun koşullarını kabul edilebilir buluyorsa o zaman bizim için sanırım bu koşulları daha fazla tartışma konusunda ısrarcı olma gerekçesi kalmayacaktır. Bu anlamda bu soruyu Merkezî Hükümet'in ve Lybia Yerel Hükümeti'nin burada bulunan temsilcilerine sormak istiyorum."

Sosyal İşler Bakanı şu yanıtı verdi:

"Bu tür toplantılarda her zaman yaptığımız gibi, hükümetin görüşünü tartışmaların sonunda açıklamayı öngörüyorduk. Açıkça sorulmuş bir soruya, belirsizliklerden kaçınmak için hemen yanıt vermek gerekir. Öncelikle anımsatayım, son karar, Merkezî Parlamento'ya aittir. Bakanlar Kurulu ise konuyu önceden inceleyip, projenin yaratıcısı ve girişimcisi Mühendis Aldo'nun isteklerinde kendi adına kabul edilemez bir şey bulmamıştır."

Lybia Eyalet Valisi, Lybia Eyalet Hükümeti'nin Merkezî Hükümet'le tamamen aynı görüşte olduğunu bildirdi.

Toplantı atmosferi bir anda değişti. Muhalefetin en önemli kartı, Maro'nun manevrasıyla kırılmıştı. Çalışma

tekniğine ve borçlanma koşullarına ilişkin görüşmelere geçildi. Menni'nin zaferi her türlü kuşkudan uzaktı.

Öğle yemeği zamanı geldi ve oturum kapandı. Toplantının tüm üyeleri bakanın odasına yemeğe çağrıldı. Feli Rao, yemek salonuna giderken Mühendis Maro'nun yanına yaklaştı.

Güler yüzlü ve içten bir edayla:

"Tavrınızı anlıyorum," dedi. "Siz, dinamit-barut trüstünün yöneticilerinden birisiniz, yarım milyon tonluk siparişler de çok ender görülür. Ancak elinizi vicdanınıza koyup söyler misiniz, Menni'nin yönetici yeteneklerinin güvencesini nerede buldunuz? Teknik planı, görünüşe göre kusursuz bir plan, mali planının da çok iyi olduğunu söyleyebilirim. Ancak dev boyutlardaki işleri ve yüz binlerce işçiyi yönetmek. Böylesi organizasyon yeteneklerini nerede ve ne zaman göstermiş? Ayrıca daha yirmi altı yaşında. Hükümetle birlikte bilinmeyen bir şeyin içine atlamaya kalkışmıyor musunuz?"

Maro'nun yüzünden gizemli bir gülümseme geçti.

"Yönetim yetenekleri mi?.. Bu yeteneklerinden nasıl kuşku duyabilirsiniz? Dük Ormen Aldo'nun oğlu o..."

Rao, bakışları tekrar keskinleşen Maro'nun yüzüne dikkatle baktı.

"Sanırım, bir zaman gelecek sizinle uzlaşacağız," dedi finansmancı.

Yemekte bakanın yanına oturdu. Konuşmalar canlandı ve gürültülü bir hale geldi, Rao alçak sesle yanındaki bakana:

"Hükümet şu anda Menni'ye her şeyi rahatça teslim edecek kuşkusuz. Fakat hükümetin bu yetenekli ikbalperesti ön plana çıkartması ve onca parayı onun ellerine teslim etmesi

dikkatli bir davranış mı? Gelecek için çok açık, çok büyük bir tehlike değil mi bu?"

"Hayır," diye yanıtladı bakan, "Menni'yi tanırım. Menni tam da aşırı ikbalperest olduğu için bizim açımızdan bir rakip değil. Onun, şimdilik gizlediği çok daha büyük planları olduğundan emin olabilirsiniz. Bakan olmak, cumhurbaşkanı olmak, onun için ilginç şeyler değil. Daha fazlasını söyleyeyim," diye ekledi bakan yüzünde bir gülümsemeyle, "dünyanın mali egemeni olmak bile istemez. Onun Lybia'yla ilgili kitabı, 'Dünyanın bütün çöllerinin bir geleceği vardır,' sözleriyle bitiyor. Onda tanrıların ikbalperestliği var."

II. NELLA

Şimdi Nepentes Kanalı'nın başladığı dar körfezin güney kıyısında, tepelerin yamaçlarında teraslar halinde bir balıkçı kenti olan İhtiopol bulunuyor. Bir zamanlar burası bir kentten daha çok birkaç bin nüfuslu büyük bir kasabaydı; çok az sayıda büyük bina vardı ve bunların çoğu kamu binalarıydı, geri kalanlar ise küçük ahşap evler ve kerpiç kulübelerdi. Küçük teknelerin yanaştığı berkitilmiş toprak setin yakınındaki bu kulübelerden birinde yıllardır yaşlı bir balıkçı oğluyla birlikte yaşıyordu. Oğlanın adı Arri'ydi, babanın adını ise tarih saklamamıştı.

İhtiopol'ün tüm yaşamını değiştiren Lybia çalışmaları başlamadan altı yıl kadar önce yaşlı adam, küçük yelkenlisiyle yaptığı her zamanki seferlerinden birinde kazaya uğramış bir geminin cankurtaran filikasına rastlamıştı. Kurtulanlar arasında Nella adında, on iki yaşında güzel bir kız vardı. Kız, balıkçıya başından geçenleri anlattı.

Kızın babası, başkentteki fabrikalardan birinde makinist olarak çalışıyormuş; oldukça iyi para kazanıyor ve kızına daha iyi bir eğitim verebilmek için hiçbir şeyden kaçınmıyormuş. Denedikleri makinede bir patlama olmuş, babası oracıkta can vermiş. Kısa bir süre sonra annesi de hastalanıp ölmüş. Yetkililer, küçük kızın bir dayısı olduğunu belirlemişler. Bu dayı, Büyük Sırt'ın kuzeyindeki Meroe eyaletinin en büyük kentinde küçük bir memurmuş. Kızı dayısının yanına göndermeye karar vermişler. Ama küçük kız onu hiç tanımıyormuş. Geminin kazaya uğramasından sonra bindikleri cankurtaran sandalı birkaç gün boyunca denizde dolaşıp durmuş. Tayfalar kendi su haklarını ona veriyorlarmış.

Nella, balıkçının hoşuna gitmiş; ölen karısına benzetiyormuş kızı. Ona yanında kalmasını önerecekmiş, ama cesaret edemiyormuş; kız bir hanımefendi gibi görünüyormuş balıkçının gözüne. Belediye Başkanı nereye gitmek istediğini sormak için geldiğinde Nella, yaşlı balıkçıya kendiliğinden şöyle demiş:

"Ben sizinle kalmak isterim. Siz de, oğlunuz da çok iyisiniz, oysa dayım benim için bir yabancı. Size bir yüküm olmaz, güzel dikiş dikerim, ev işlerinize de yardım ederim."

Yaşlı adam çok sevinmiş. Nella, adamın kulübesine bol ışık ve hayat getirmiş. Başına gelen felaketlerin gölgesi dağıldığında sevimli gülümsemesi, berrak gülüşü ve çevresindekilere yaptığı yumuşak, zaman zaman da son derece ince nükteler nedeniyle kıza "Neşeli Nella" adını takmışlar. Sesi çok güzelmiş, annesinden öğrendiği pek çok şarkı varmış ve çalışırken sürekli şarkı söylüyormuş. Sonraları kendisi de şarkı düzmeye ve bu şarkılar için güzel melodi motifleri

bulmaya başlamış. Bu arada belediye kütüphanesinde bulabildiği her şeyi okuyormuş. Yaşlı adam, manevi kızı için bir gazeteye abone olmuş.

Böyle beş yıl geçmiş. Küçük kız büyümüş, genç kız olmuş; Arri de artık yirmi iki yaşındaymış. Yaşlı balıkçı avlanırken zıpkınla kendini yaralamış; yarası iltihap yapmış ve bir hafta sonra ölmüş. Arri, Nella'yla birlikte birkaç ay eskisi gibi, kardeş olarak yaşamış. Fakat her zamankinden daha uzun bir deniz yolculuğundan döndükten sonra Arri şöyle demiş:

"Nella, ben çok düşündüm, daha fazla bu şekilde kalamayacağımı görüyorum. Seni çok seviyorum Nella ve eğer yüreğin sana hiçbir şey demiyorsa o zaman benim buradan gitmem gerekir."

Kızın yüzünü hüzün kaplamış.

"Seni çok seviyorum Arri; dünyada benim için daha değerli biri yok. Ama seni aldatamayacağım için şu anda yüreğim çarpmaya başlamadı, sıkıştı. Ben gideceğim, sen değil; burası senin evin, senin ülken. Benim için kaygılanmana gerek yok."

"Senin için kaygılanmıyorum Nella, ama buradaki her şey bana olanaksız bir şeyi anımsatacağından gitmek zorundayım. Artık benim için bir tek kurtuluş var: Yeni insanlar ve yeni ülkeler, yeni bir yaşam, hatta başka bir iş arayacağım. Eğer burada kalmayı kabul edersen en azından nerede olduğunu bileceğim ve başına bir şey gelirse daha kolay öğrenebileceğim, gerektiğinde gelebileceğim."

Arri gitmiş, Nella ise eski kulübede tek başına yaşamaya başlamıştı. Gülümsemesi solmuş, akşam karanlığında pen-

cerenin önünde dikişinin üstüne eğildiğinde söylediği şarkılar hüzünlenmişti.

Haftalar ve aylar hep aynı biçimde geçiyordu. Mars'ın tropik ülkelerinde kış mevsiminin yerini alan gece yağmurları dönemi geride kalmıştı. Komşular duydukları tuhaf birtakım dedikoduları sormak için Nella'ya geliyorlardı: Sözde eski bir aristokrat, Lybia Denizi'ni o kadar çok balık avlanan kumluk çukurluğuyla birlikte kurutmaya, buna karşılık çölü sulamaya hazırlanıyormuş; hükümet de sözde bunu yapmasına izin vermiş. Sadece gazeteleri değil, Menni'nin kitabını da okumuş olan Nella, meselenin içyüzünü ayrıntılarıyla anlatıyordu; erkeklerin içi rahatlıyor, kadınlar kuşkuyla başlarını sallıyorlardı. Sonra bilinmeyenler aydınlığa kavuştu.

İhtiopol Limanı ve tüm körfez alışılmamış bir şekilde canlandı. Her gün denizden birkaç büyük gemi geliyor, bazıları İhtiopol önlerinde demirliyor, diğerleri geçip gidiyor, ama daha sonra gemilerin hepsi körfezin en sonuna, yeni kanalın başlayacağı yere gidiyordu. Kıyıdaki tepelerin üstlerinden arada on kilometre gibi kısa bir mesafe bulunması nedeniyle gemilerle kıyı arasındaki hareketi görmek mümkündü; bir şeyler indirdikleri görülüyordu, ama bunun tam olarak ne olduğunu anlamak olanaksızdı; fakat çölle sınır oluşturan dağlara doğru yavaş yavaş yayılan dev bir karınca yuvası oluşuyordu. Çadırların oluşturduğu beyaz lekecikler, kızılımsı gri fon üzerinde geniş aralıklı iki şerit halinde çok büyük bir hızla çoğalıyordu; binlerce kara noktacık hareket ediyor ve bir görünüp, bir kayboluyordu; bunların insan oldukları tahmin edilebiliyordu; daha büyük ve ha-

reketsiz koyu lekeler beliriyordu, bunlar da herhalde geçici depo binaları ve büyük makinelerdi. İhtiopol'ün içinde de çok sayıda yeni yüzle karşılaşılıyor ve sokaklarda sık sık yabancı aksanlı konuşmalar duyuluyordu. Kentten birkaç yüz delikanlı çalışmaya gitti, onları memnuniyetle işe aldılar ve çok da iyi para verdiler. Her şeyin fiyatı yükselmişti, yükselmeye de devam ediyordu, ama buna üzülen çok az kişi vardı. Platin paralar, çıkardıkları boğuk sesle eski basit gümüş paralardan daha sık satıcı tezgâhlarına düşmeye başladı. Tüccarların ve hatta çoğu balıkçının yüzleri canlanmıştı, ama bu arada hareketlerine heyecanlı bir sinirlilik gelmişti. Dükkânlarda pek çok mal bulunuyordu. Kadın giysileri daha yeni, daha parlak hale gelmişti, kadın kahkahaları daha gürültülü, daha keskindi.

Nella'nın epeyce işi vardı. Günün büyük bölümünde onu elinde dikişiyle açık pencerenin önünde görmek mümkündü. Yüzünün ifadesi eskisinden daha neşeli değildi, ama işinden başını kaldırdığı ve uzaklardaki körfeze baktığı zaman yeşile çalan mavi gözlerinden sanki uzak bir hayal, bir tür umut geçiyordu. Gündüz sessiz olan şarkı, yaşamın tüm gürültüsüyle birlikte kıyıdan kentin derinliklerine doğru uzaklaştığı ve genç kızın kendisini daha özgür hissettiği akşam alacasında daha yüksek perdeden duyuluyordu.

Bazen Nella'nın kulübesinin yakınında kıyıya güzel ve hızlı bir bot yanaşıyor, içinden çıkan birkaç kişi belediye binasına ya da postaneye gidiyordu. Bu adamların başında uzun boylu, atletik yapılı, gözleri çelik grisi biri vardı. Bu gözler, genellikle çevresini fark etmiyormuş gibiydi; ileriye, görülmeyen bir hedefe dikilmiş bakışları hareketsizdi. Fakat bir gün yoldan geçerken bir şarkının tatlı nağmele-

ri adamın dikkatini çekti; başını çevirdi ve Nella'yı gördü. Göz göze geldiler, Nella bembeyaz oldu ve başını eğdi. Adam, o günden sonra yanından her geçişinde bu güzel işçi kıza dikkatle bakıyordu. Nella artık bakışlarını her zaman yere çevirmiyordu.

Garip bir gündü. Çölün gizini saklayan uzak dağların üstünde sabahtan beri yükselen gri bulutlar yavaş yavaş dağılıyor, sonra yeniden ortaya çıkıyordu. Ardından gök gürültüsünü andıran boğuk gümbürtülerin geldiği uzun bir uğultu duyuluyordu. Evlerin camları titriyordu, sanki yer sarsılıyordu. Doğudan esen hafif rüzgâr ince bir toz ve zayıf, yakıcı bir koku getiriyordu. Sonunda Mars'ta hiç görülmemiş bir olay oldu, gün ortasında kentin üzerinde bir yağmur bulutu oluştu ve yağmur yağdı. Nella, telaşa kapılan komşu kadına, korkacak bir şey olmadığını, kanala yol açmak için dağların içinde çok büyük mayınlar patlatıldığını söyledi. Ama kendisi de huzursuzluğa benzer bir duygu içindeydi.

Akşama doğru patlamalar kesildi. Güneş batmadan önce bot yine iskeleye yanaştı. Bu kez Başmühendis bottan tek başına indi. Nella'nın penceresinin yanından geçerken eğilerek kıza selam verdi. Adamın yüzünde her zamankinden farklı, sinirli bir canlılık vardı; gözleri sıtma tutmuş gibi parlıyordu; yürüyüşü her zamanki gibi düzgün ve kendinden emin değildi, dinamit buharlarından sarhoş olmuş gibiydi.

Gece bastırmıştı, ama Nella hâlâ açık pencerenin önünde oturuyordu. Yıldızların pırıl pırıl parladığı karanlık gökyüzüne bakıyordu. Phobos'un küçük yüzü, gözlerdeki görüntüsünü şımarık bir şekilde değiştirerek, soluk, zayıf gölgeler yaratarak batıdan yıldızlara doğru kayıyordu; güneş siste-

minin başka hiçbir gezegeninde insanlar böylesine şaşırtıcı bir ay göremezler. Küçük bir orağı andıran Deimos gök kubbenin ortasında sanki donup kalmıştı; Deimos'un yakınında ise yeşilimsi bir akşam yıldızı günbatımına doğru alçalıyordu. Bu akşam yıldızı, yanındaki ayrılmaz uydusuyla Dünya'ydı. Körfezin aynaya benzeyen yüzeyi, gök kubbenin görüntüsünü daha zayıf tonlarda yineliyordu. Göğü, denizi ve insan ruhunu bir araya getiren bir şarkı kendiliğinden dökülür gibiydi.

Şarkı bittiğinde ağır ayak sesleri duyuldu. Uzun boylu biri pencerenin önünde durdu ve bir erkek sesi hafif, yumuşak bir şekilde:

"Çok güzel şarkı söylüyorsunuz, Nella," dedi.

Genç kız Başmühendis'in adını bilmesine şaşırmadı bile. Şu yanıtı verdi:

"Şarkı söyleyince yaşamak daha kolaylaşıyor."

"İzin verirseniz yanınıza gelmek istiyorum," dedi Menni.

"Elbette!" sözü çıktı Nella'nın ağzından hiç duraksamadan.

Nella'nın kaderi böylece çizilmiş oldu.

Okşamalar hız kestiğinde kız, adama aşkıyla ilgili her şeyi anlattı. Menni'yi uzun zamandır tanıyordu. Bundan birkaç yıl önce, diğerlerinin ölümün kollarında kaldıkları çöle giden yoldan geçerken görmüştü onu. O zaman küçük bir kızdı ama korkmamış, onunla gurur duymuştu, sonra da beklemişti. Adam birkaç ay sonra rengi solmuş, zayıflamış bir halde, ama zafer kazanarak geri dönmüştü. O ne sevinçti! Gemisine onların sandalıyla gitmişti, kız ise kıyıda dikiliyor, yüreği hızla çarpıyordu. Sonra adamın kitabını okumuş ve onun şu anda yaptığı her şeyin sadece bir ilk

adım, bir başlangıç olduğunu, daha ileride ise henüz sözünü etmediği, ama uzun zamandır üzerinde düşündüğü, kesin olarak da bildiği bir şeyin olacağını elbette ki anlamıştı...

Nella gecenin karanlığında Menni'nin yüzüne önce sevinçli bir şaşkınlığın yansıdığını, daha sonra da ağır bir gölgenin düştüğünü göremezdi. Fakat bedenindeki garip hareketsizliği hissediyor ve susuyordu.

Menni, uzun bir süre, gergin bir şekilde düşündü. Sonunda şöyle dedi:

"Bağışla beni Nella. Hata etmişim, seni tanımamışım. Sen benim sana verebileceğimden çok daha fazlasına değersin. Şayet hayatımı bir başkasının hayatıyla birleştirebilseydim, senden başkasını istemezdim Nella. Ama fark etmişsindir, herhangi bir zamanda bir insanın gerçekleştirmeye çalıştığı görevlerin ötesinde görevler aldım üzerime. Bu görevleri yerine getirmek için yürüyeceğim yolda beni çok büyük engeller ve zorlu bir mücadele bekliyor. Daha ilk adımı atmadım ama nefret, silahını bilemeye başladı bile. Bütün bu engelleri aşmak, hiçbir şeyin önünde durmamak için tümüyle özgür olmalıyım, ele geçirilmez olmalıyım... Nella! Mücadelede tek başına olan biri ele geçirilemez ancak."

Menni'nin sesi garip bir şekilde değişmiş, acı çektiği zamanlardaki gibi olmuştu. Nella şu yanıtı verdi:

"Endişelenme ve hiçbir konuda pişman olma. Benim hiçbir şeye ihtiyacım yok. Böyle olacağını biliyordum zaten. Hatta şu anda bile bunun bir düş olduğunu hissediyordum."

Yine bir sessizlik oldu. Menni'nin öpücükleri ürkek, saygılı, tatlı öpücükler halini aldı.

"Nella, bana şarkı söyle."

Sanki gece ve tüm doğa seslere kulak kabartıyordu. Şarkının sözleri hiç kimseyi dinlemeyen ve her şeyini sevdiğine veren bir kızı, yılların ötesinden gelen ezgisi ise gökyüzü gibi derin ve duru, alınyazısı gibi güçlü bir duyguyu anlatıyordu.

Menni şafak sökmeden gitti, bir daha da gelmedi.

Bu olaydan sonra uzun bir süre Nella ortalıkta görünmedi, ondan bir haber alınmadı. Sonra pencerenin önünde elinde işiyle tekrar göründü. Biraz solgundu ve yüzünde yeni bir ifade, sakin, güvenli bir bekleyiş ifadesi vardı. Şarkıları akşam karanlığında ve geceleri çok alçak perdeden duyuluyordu, sanki kimsenin bu şarkıları duymasını istemiyordu. Şarkılardan biri yeniydi; Nella bu şarkıyı diğerlerinden daha sık, fakat daha alçak sesle söylüyordu. Şarkının sözleri şöyle bir anlam taşıyordu:

Büyülü bir gizi benimle birlikte taşıyorum:
Hem yalnızım, hem iki kişiyim;
Kötü kaderin öldürdüğü mutluluk,
Bedenimde yeniden doğdu.

Karanlık bulutun gizlediği yıldızcık,
Gonca halindeki tatlı çiçek,
Basit kozasının içindeki kelebek,
Işığın ve yaşamın güvencesi...

Seni nasıl bekliyorum, bebeğim,
Ve nasıl yanıp tutuşuyorum sabırsızlıkla!
Nasıl gözlüyorum sevgiyle ve dikkatle,
Yaşamın zayıf şafağını!

Huzursuzsun bugün yavrum,
Minik ayaklarınla dövüyorsun anneni.
Hangi sezgi ruhunu kuşkuya düşürdü,
Tatlı bir uykuya dalmana izin vermedi?

Bu hareketlerin kabına sığmayan gücünde
Bir erkek çocuk hissediyorum...
Sen bir savaşçı olacaksın, benim gözle görülmeyen dâhim,
Tatlı yavrum benim!

Babana benzeyeceksin, güçlü ve sağlam,
İdealine sadık bir savaşçı,
Ama soğuk değil, buyurucu ve mağrur değil,
Bu konuda babana benzemeyeceksin.

Her şeyi yener o, sağlam iradesiyle,
Aklının gücüyle;
Ama insanın ağır yazgısı üzerinde
Yüreği titremez.

Bir genç kızın kalbini paramparça edip geçerken buradan,
Hatırlamaz bile onu...
Feleğin sillesini yemiş herkes için de,
Yüreğini kapatmıştır aynı şekilde.

Onun gibi sen de felaketlerin üstesinden gelerek,
İnsanlara karşı sevecen davranacaksın.
Uyu benim aziz bebeğim,
Uyu ilk yatağında!

Günler, geceler, haftalar geçiyordu. Gece yağmurları dönemi başlamadan önce ansızın Arri çıkageldi. Başkentteki

işçiler gibi giyinmişti ve eskisinden çok yaşlı görünüyordu. Nella ona:

"Tam zamanında geldin Arri. Artık beni buradan götür," dedi.

Arri:

"Bana ihtiyacın olduğunu hissediyordum. Başkente gidelim," yanıtını verdi.

Birkaç gün sonra eski kulübe satıldı. Arri'yle Nella bir gemiye bindiler ve anayurtları Lybia'yı ebediyen terk ettiler.

Birinci Bölüm

I. BÜYÜK ÇALIŞMALAR PLANI

Menni'nin yıldızı parlamıştı.

Mucize inancı doğurur; ve mucize gerçekleşmişti. Okyanus'un suları bir insanın eliyle gösterdiği yolda, sıradağların insan iradesiyle birbirinden ayrıldığı bir yolda geniş seller halinde akıyordu. Ardından mağrur gemiler eski bir çölün kumları üzerinde yüzmeye başladı. Bulutların gölgesi her yeri kaplamış, yağmur yüz bin yıldır böyle bir mutluluğu tatmamış olan kızgın toprağı suya kavuşturmuştu. Derelerin çocuk sesini andıran şırıltısı, Sessizlik Hükümdarlığı'nın kapısından zorla içeri girmişti; parlak renkli otlar, geçmişin sarımsı gri tozuyla kavgaya tutuşmuştu. Doğa olaylarının gücü benzeri görülmemiş bir yenilgiye uğratılmıştı. İnsan çabasının karşısında hiçbir şeyin duramayacağı anlaşılmıştı. Menni'nin, düşüncesini tam olarak, insanların ona kulak verecekleri bir inandırıcılıkla söyleyebildiği günler gelmişti.

Tüm gezegenin nasıl şekil değiştireceğini ortaya koyan ünlü "Büyük Çalışmalar Planı" işte o zaman ortaya çıktı. Bir sonraki asırda Marslılar tarafından gerçekleştirilen ve

yapay sulama sayesinde tüm çöllerin işe yarar hale getirilerek yaşanabilir toprakların iki katma çıkarılmasına temel oluşturan dev kanal sistemi de bu plan içinde öngörülmüştü. Menni, coğrafi ve jeolojik koşulların çok titiz bir araştırmasına dayanarak hem kanalların geçeceği en doğru yönü, hem de harcanması gereken iş gücü ve sermaye miktarıyla zamanı saptamıştı. Daha sonraki kuşakların tek yapmaları gereken onun hesaplarında küçük değişiklikler ve eklemelerdi.

En önemli sorun, bu kadar büyük paranın ve iş gücünün nereden bulunacağı konusuydu. Menni, Lybia Kanalı'nda olduğu gibi, yani daha sonra çölden kazanılan topraklardan elde edilen gelirlerle ödenecek borçlanma yoluyla işi yürütmenin birkaç yüzyıl gecikme anlamına geleceğini ileri sürdü. Menni'nin önerdiği yeni mali plan, bu adamın devrimciliğinin sadece kendi uzmanlık alanıyla sınırlı kalmadığını gösteriyordu. Bir de daha önceki tüm toprak rantının Büyük Çalışmalar'ın gerçekleştirilmesini sağlayacak para kaynağı haline dönüştürülmesini amaçlayan toprakların "kamulaştırılması" planı söz konusuydu.

Böyle bir projenin, bu proje için son derece elverişli tarihsel koşullar olmadan gerçekleşemeyeceğini söylemeye gerek yok. Ancak bu koşullar vardı. Bunu ilk anlamış olan Menni değildi, o sadece uygun bir anda farklı sınıflardan gelen güçlü bir toplumsal hareket için en iyi parolayı ortaya koymayı başarmıştı.

Bağımsız köylülük bu sırada gezegenin yüzünden neredeyse yok olmuştu. Toprak mülkiyetinin onda dokuzundan fazlası olağanüstü zengin birkaç bin toprak sahibinin elinde bulunuyordu. Bunlar esas olarak eski aristokrasinin

yeni kuşakları, kısmen de burjuva devrimleri ve son feodal isyanlar sırasında boyun eğmeyen isyancıların el koyulan topraklarını kendilerine mal etmek için ellerindeki iktidar gücünden yararlanmış bazı devlet adamlarının torunlarıydı. Bu büyük toprak sahipleri için köylüleri iflas ettirmek ve topraklarını ele geçirmek daha kolaydı, çünkü gezegenin genellikle kurak olan ikliminde yapay sulama, bundan yararlanabilen çiftliklere çok büyük avantajlar sağlıyordu. Bu sulama işleri sermaye gerektiriyordu ve küçük toprak sahiplerinin gücünü aşıyordu. Köylü birlikleri kuruluyordu, ancak bunlar er ya da geç borç batağına saplanıp batıyordu. Birkaç yüzyıl boyunca iş o hale geldi ki, küçük toprak sahipliği ancak birkaç geri kalmış bölgede devam edebildi.

Bu arada genel ekonomik gelişme, nüfus artışıyla birlikte toprak ve buğday talebini artırdı; hayat pahalılığı, onunla birlikte de toprak rantı hızla arttı. Büyük toprak sahipleri dışında herkes bundan zarar görüyordu; proleter ve yarı proleter halk kitleleri bir yana, kapitalistlerin büyük çoğunluğu bile durumu çok zor olarak değerlendiriyordu. Yüksek toprak kiraları ve işçinin ancak hayatta kalabilmesini sağlayan yüksek iş ücretleri yüzünden de işletme kârı azalıyordu. Rantla birlikte hayat pahalılığı arttıkça farklı yönlerde çıkış yolu arayışları da artıyordu. Fakat uzun bir süre çıkar yol bulunamadı, çünkü arayışlar birbirinden farklı, birbiriyle bağdaşmaz yönlerdeydi.

Bazıları buğday fiyatlarının ve kiraların yasayla düşürülmesine ilişkin gerçekleştirilemeyecek planlar öneriyorlardı. Bazıları, büyük toprak sahiplerinin elinden topraklar alınmadan hiçbir şey yapılamayacağının farkındaydılar, ama daha sonra toprağı ne yapacakları konusunda farklı

düşünüyorlardı: Toprağı, küçük parçalar halinde onu işlemek isteyen topraksız insanların mülkiyetine mi, yoksa büyük çiftlikler halinde birliklere mi verecekler ya da en son olarak devlet eliyle en fazla kira verene, yani daha doğrusu kapitalistlere mi kiralayacaklardı. Bu planlardan birincisi, yapay sulamayla yok olma tehdidi altında bıraktığı tarım açısından bakıldığında, taşıdığı tüm tehlikeye karşın küçük burjuvazi ve küçük burjuvaziyle akraba olan aydın katmanları arasında, hatta babalarının geldiği köylülüğün ideallerini hâlâ koruyan işçiler arasında pek çok yandaş buluyordu. İkinci plan, işçi ve aydın kökenli o dönem sosyalistlerinin çoğunluğunu kendinden yana çekmişti; büyük işletmelerin yönetimi için gerekli olan büyük sermaye koşullarında köylü birliklerinin kısa sürede tamamen ticari sermayenin ve kredi sermayesinin egemenliği altına gireceğini, bu birliklerin bu toprakların sadece kâğıt üzerindeki sahipleri olacağını açıkça ifade etmiş olan büyük ekonomist Ksarma bu ikinci plana kesinlikle karşıydı. Ama o sırada sosyalistlerin pek azı Ksarma'yı izliyordu. Bazı radikal demokratlar, toprağın apaçık burjuvaziye özgü "devletleştirilmesini" öngören üçüncü bir plan ileri sürüyorlardı; kapitalistlerin büyük çoğunluğu bu planı onaylıyordu. Aslında gerçekleştirilebilecek tek plan buydu, ama Menni'nin konuşmasından önce bu plan çevresinde henüz yeterince toplumsal güç toplanmamıştı.

Şu anda benzer bir dönem geçiren Dünya'da, bu tür "ulusallaştırma" projeleri bir avuç demokrat tarafından destekleniyor, burjuvazinin neredeyse tamamı ise bunları zararlı bir ütopya olarak reddediyor. Bu fark nereden geliyor? Fark, Mars'ta daha yavaş ve daha az fırtınalı bir tempoyla ilerle-

miş olan işçi hareketinin Dünya'da çok daha sert ve keskin gelişmiş olmasına bağlıdır. Marslı işçiler arasında o zamanlar ılımlılık ve çok akıllıca bir pratiklik ruhu hâkimdi; sosyalizm, aydın kökenli kuramcılar tarafından kendisine verilmiş olan hayallerle dolu iyiliksever rengini hemen hemen her yerde koruyordu; sosyalist devrim hayali, burjuvazinin önünde elle tutulur bir tehdit olasılığı olarak durmuyordu. Dünya burjuvazisi ise tam tersine derebeyleriyle hesaplarını nihai olarak bitirmeden önce proletaryadan ciddi bir tehlike geleceğini görüyordu; bu durum burjuvazinin derebeylerine karşı tavrını değiştirdi. Toprakların ulusallaştırılmasının kutsal özel mülkiyet ilkesine, mevcut sosyal düzenin temeline indirebileceği darbe düşüncesi burjuvaziyi korkutuyor: Toplumsal yarar adına bir sınıfın malına el konulabileceğini kitlelere eylemde göstermek! Sonra uğraşlarının niteliği bakımından barışçı, hatta egemen, yani halinden en hoşnut sınıf olduğundan beri biraz da korkak olan Dünya burjuvazisi, sakinleştirme yeteneklerine özellikle bel bağlamıyor, bundan dolayı da aristokratlara miras yoluyla geçmiş ve devam eden kavgacılık ve merhametsizlik kalıntılarına büyük değer veriyor; Dünya burjuvazisi her zaman büyük ödünler vermeye hazırdır, yeter ki kitleleri bastırmak gerektiğinde müttefikleri olsun. Ancak bu durumda pek tabii ki ulusallaştırma düşüncesinden vazgeçilmiştir.

Bununla birlikte Dünya ülkelerinin çoğu için bu düşünce, özellikle köylülüğün hâlâ sürdüğü yerlerde gerçekten ütopik bir düşüncedir; köylülerdeki mülkiyet içgüdüsü insanı son toprak parçasına deli gibi sarılmaya iten iflas baskısı altında azalmıyor, artıyor; bir yok etme mücadelesi olmasa da köylüler, devlete kendi toprakları üzerindeki mülkiyet hakkını vermezdi ve kârlı kira vaatlerine de kapılmazdı.

Ama Mars'ta bu koşullar yoktu; durum kıyaslanmayacak ölçüde elverişliydi ve Menni bundan yararlanmayı bildi. Birincisi, Menni, devletleştirme düşüncesini, önemi herkes tarafından anlaşılan çok büyük bir işle birleştirdi. İkincisi, kitabında, toprakların küçük parçalara ayrılması yandaşlarıyla köylü birliklerinden yana olanları burjuva devletleştiricilerle birleştiren görünüşte inandırıcı çok basit bir kanıt kullandı. Önce en önemli şeyi yapmak, yani büyük toprak sahiplerini ortadan kaldırmak gerektiğini ileri sürüyordu. Sonra toprağı hemen yeniden paylaştırmanın ya da ortaklaşa işlenmesi için birlikler kurmanın olanaksızlığını göz önüne alınca devletin toprağı kiraya verme işine alışılmış yolla, yani açık artırmayla başlaması gerekiyordu. Ancak devletleştirilmiş toprakların farklı işletme biçimlerine geçişini parlamenter mücadele yoluyla elde etmek isteyenlere hiçbir şey engel olmaz: O zaman her türlü yeni proje için yol açılmış olacaktır, çünkü en önemli engel, yani toprak sahipleri yoktur.

Bu kanıtların ne kadar yanıltıcı olduğunun kuşkusuz Menni de bilincinde değildi: Sermaye, toprakların işletmesini devlet aracılığıyla bir kez eline geçirince toprakları onun elinden almak, toplum içinde sağlam bir desteğe sahip olmayan eski büyük toprak sahiplerinin elinden almaktan çok daha zor olurdu. Ksarma meseleyi hemen anlamıştı, ama Menni'nin planını savundu. Diğerleri ise o kadar derinlemesine bakmıyorlardı bu meseleye: Köylü birlikleri ve artel ideallerinden yana olanların hepsi derhal devletleştirme parolasına heyecanla katıldılar. Kapitalistler de demiri tavındayken dövdüler.

Feli Rao sanayi ve banka sendikalarını toplantıya çağırdı. Bu toplantıda eylem programı hazırlandı ve mücadelede çözücü bir güç olarak hareket eden Sendikalar Konseyi seçildi. Toprak reformu parlamentodan geçirildi.

Hâlâ varlığını sürdüren köylülük kalıntıları mallarını korumak için yer yer ayaklandılar, ama kolayca bastırıldılar; bu durum sadece toprakların neredeyse hiç satın alınmaksızın kamulaştırılması için bahane oldu. Büyük toprak sahiplerine satın alma parası yerine emekli maaşı bağlandı. Ancak bu maaşlar yasaya göre cumhuriyetin en yüksek memurlarının maaşlarını geçemiyordu ve toprak sahiplerinin önceki gelirleriyle karşılaştırıldığında son derece önemsiz kalıyordu. Sendikaların da bazı yerlerde toprakları vardı; gelecekte çok büyük kâr etme olasılığını hesaba katmazsak topraklarını zarar etmeden vermek gibi kendileri için en kârlı koşulları sağlamayı başardılar.

İki-üç yılda sonuçlanan bu mücadeleye Menni doğrudan katılmıyor, hazırladığı teknik plan üzerinde çalışmaya devam ediyordu. Daha sonra aynı anda yapımına başlamayı önerdiği ilk on kanalın ayrıntılı projesini Merkezî Parlamento'ya sunduğunda proje hemen kabul edildi ve Menni, neredeyse bir diktatörün yetkilerine sahip sorumlu yönetici olarak atandı.

Çalışmalar böylece başladı.

II. KARA BULUTLAR

Menni'nin kazmaya başladığı ilk grup kanaldan sekizinin 20-30 yıl sonra bitirileceği tahmin ediliyordu; sadece Nektar ve Ambrosia adlı iki Taumasia kanalı 10-12 yıl sonra

hazır olmak zorundaydı: Bunlar, ilk olarak Taumasia'nın içdenizi Güneş Gölü'nü oluşturacak olan iki kanaldı; üçüncü kanal Eosforos çok daha sonra açılacaktı.

Çalışmalar gezegenin çok farklı noktalarında sürdürülüyordu ve bu çalışmaları gidip yerinde bizzat yönetmek Menni için olanaksız bir şeydi. Ancak çevresine yetenekli çalışma arkadaşları toplamıştı, onlardan telgrafla sürekli olarak raporlar alıyor, zamanının büyük bölümünü denetleme gezilerine harcıyordu. Bu iş arkadaşlarının en ünlüsü, yeni işte çalışmak amacıyla dinamit-barut tröstündeki işini bırakan Mühendis Maro'ydu. Maro, bir yıl sonra artık Menni'nin birinci yardımcısı ve Taumasia'daki, yani en önemli noktadaki çalışmaların yöneticisiydi. Çalışma sonuçlarını aynen Lybia'da olduğu gibi herkesin hemen, ancak çok daha büyük boyutlarda görebilmesi için buradaki kanalların, olabildiğince çabuk bitirilmesi gerekiyordu. Maro, çok iyi bir organizatör olarak kendini göstermişti, diğer yardımcılar da yaptıkları işin doruğundaydılar; yüce bir davanın heyecanı hepsini coşturuyordu ve ilk yıllar işler tam istendiği şekilde devam ediyordu.

İşçiler için çalışma koşulları katlanılabilecek şekildeydi, ama verilen cezalar yüzünden, yönetim gücünün kötüye kullanılması yüzünden, hesaplama hataları yüzünden, işten çıkartmalar ve benzeri şeyler yüzünden mühendislerle aralarında anlaşmazlıklar yine de oluyordu. Çalışmaların başındaki yönetici, anlaşmazlığı çözümleyemese bile iş greve kadar varmıyordu, işçiler Menni'nin gelişini beklemeyi kabul ediyorlardı, deneyimlerine dayanarak Menni'nin tartışma konularına karşı tarafsız, yapıcı bir yaklaşım göstereceğine güveniyorlar, onun tüm soğukluğuna karşın yöne-

ticilerinin itibarını korumak adına kendi anladığı anlamda adaletten azıcık olsun ödün vermeyeceğini biliyorlardı. Mühendisler bundan her zaman memnun olmuyorlardı, ama Menni'yi kendi aralarında "diktatör" olarak adlandıranlar bile, onun, düşüncelerini dikkatle dinlediğini, ciddi ve pratik tüm kanıtları göz önüne aldığını kabul ediyorlardı. Ayrıca mühendisler Menni'nin yönetimi altında çalışma onuruna da, özellikle gerçek bilgilerin ve enerjinin hüküm sürdüğü bir ortamda yükselme olanağına da büyük değer veriyorlardı.

Çalışmaların üçüncü yılında Menni'yle işçiler arasındaki ilişkilerde yeni bir durum ortaya çıktı. Örgütlenme alışkanlıklarını ve taleplerini yeni işyerlerine taşımış olan eski kent proleterlerinin etkisiyle buralarda işçi birlikleri kurulmuştu. Bunlar kuşkusuz başlangıçta pek az işçiyi kapsıyordu; örgütsüz olanlar onların peşinden gidiyorlar ve mühendislerle yapılan her türlü görüşmede yönetici rolünü bu birliklerdekilere seve seve veriyorlardı. Mühendislerin çoğu, birlik delegeleriyle görüşmeyi reddetmiyorlardı. Taumasia'ya yaptığı yolculuklardan birinde Menni'nin yanına Nektar Kanalı'nda çalışan kazı işçileri birliğinin temsilcileri geldi. Konu, birkaç bin kazı işçisinin çok sağlam ve kısmen de kayalık bir yeri kazmak zorunda olmasıyla ilgiliydi. Ödeme sistemi, çıkarılan toprağın metre küpü başınaydı. Çoğu işçi için ücret, normalin çok daha altında oluyordu. İşçi birliği, günlük asgari iş ücreti saptamayı öneriyordu. Menni, alışkanlığı üzere ziyaretçileri hiçbir şey söylemeden, dikkatle dinledi, sonra onları kimin seçtiğini sordu.

"Kazı işçileri birliği," diye yanıtladılar.

"Kazı işçilerinin hepsinin bu birlikle bağlantısı var mı?"

"Hayır, hepsinin yok."

"Bu durumda sizinle bu konuyu görüşemem. Kiralama sözleşmesi birlikle değil, tek tek kazı işçileriyle imzalandı, dolayısıyla koşulların gözden geçirilmesine birlik aracılık edemez."

"Ama her bir kazı işçisiyle ayrı ayrı görüşülebilir mi?"

"Elbette. Konuyla ilgili bütün işçilerin gerçek temsilcileriyle görüşmeyi de reddediyor değilim. Ama sizi bu şekilde gerçek temsilciler olarak kabul edemem. Siz bu işçiler tarafından değil, belki de onların çoğu için yabancı, kendi amaçlarını izleyen ve işçiler tarafından hazırlanmamış, kendine ait kurallara göre varlığını sürdüren bir örgüt tarafından seçilmişsiniz. Eğer isterlerse ne gerekiyorsa doğrudan doğruya ve özgürce seçtikleri delegeleri aracılığıyla bana bildirebilirler."

"Ama şu anda çoğu sermayedarlar bile işçilerle birlikler aracılığıyla görüşme yapmayı mümkün görüyorlar, ayrıca da bizi size Mühendis Maro gönderdi."

"Sermayedarlar kendilerine nasıl doğru geliyorsa öyle davranırlar, bunun benim için hiçbir önemi yok. Mühendis Maro, sorunu kendisi çözmek istemediği için kendi açısından haklı olarak bana başvurmanızı önermiş. Benim bakış açımı da şimdi öğrendiniz işte."

İşçiler Menni'nin biçimciliğine öfkelenerek gittiler. Menni'nin yanıtını arkadaşlarına aktardılar. Kazı işçileri hep birlikte delegelerini seçtiler ve ödeme yöntemi konusu çözümlendi. Ancak o günden sonra öncü işçiler, Menni'yi örgütlenme özgürlüğünü işçilerin elinden almak istemekle suçlayarak aleyhinde propaganda yapmaya başladılar. Açık, ama oldukça anlaşılır bir abartmaydı bu. Propaganda, ken-

dileri örgütlü olmayan, ancak bu haktan vazgeçmek istemeyen işçi kitlesini de etkiliyordu. Güvensizlik artıyordu.

Burjuva basınının bir kısmı, yani Sendikalar Konseyi'nin elinde bulunan en yaygın organlar, bu anlaşmazlığa dört elle sarıldılar ve şiddetle körüklemeye başladılar. Bunlar, zaman zaman Menni'nin birliklere karşı tavrının belki biraz aşırı sert ve katı olduğunu, ama bazen karşı tarafın işin dozunu kaçırmasına engel olduğunu, işverenlerin büyük bölümünün kendileri açısından yaşamsal önemi olan bu konuya karşı son derece gevşek ve korkak bir davranış içinde olduğunu eklemeyi ihmal etmeden onu "katı" ve "kararlı" gibi iki anlama gelecek övgülere boğuyorlardı. Bunun yanı sıra "ataları Taumasia'nın güçlü düklerinin en iyi özelliklerini kendisinde toplamış olan demir şövalye" Menni'nin feodal kökeni de ustalıkla anımsatılıyordu. Sonra eski büyük toprak sahiplerine ait gerici yayın organları, bir anda Menni'den yepyeni bir biçimde söz etmeye başlıyordu. "Cumhuriyet onu eski aristokrasiden çaldı, yüce geleneklere ihanet içinde yetiştirdi," diye yazıyordu gazetecilerden biri, "ancak kutsal ilkeler öcünü alacaktır. Mühendis Ormen Aldo, damarlarındaki kadim kanı sonuna kadar bozamamış olan demokrasi yalanını tüm bedeniyle, tüm davranışlarıyla meydana çıkaracaktır. O, gerçekten dev boyutlardaki işlerin yerine getirilmesi için otoritenin gerekli olduğunu, güçlü bir iktidarın, adına ne denirse densin özü itibarıyla mutlak bir iktidarın gerekli olduğunu tüm dünyaya tam bir inandırıcılıkla göstermiştir. Onun, Dükler Evi'nin onuru ve yüceliği için canını vermiş olan kahraman babası Aldo, cumhuriyetçi Mühendis Aldo'nun gerçekten sahip olduğu bu gücü kendisi için hayal edebilir miydi acaba?" Sosyalistler kendi adlarına

"diktatörü" ifşa ediyorlardı. Demokratlar şaşkınlık içinde ne diyeceklerini bilemiyorlardı. Kamuoyu kararsızdı ve düşüncesini yavaş yavaş değiştiriyordu.

Kısa bir süre sonra Menni'nin sıkıntılarına çok ciddi bir yenisi eklendi. Ambrosia Kanalı, iki yüz kilometre boyunca Taumasia'lılar arasında "Çürük Bataklık" adıyla tanınan son derece sağlıksız bir bölgeden geçmek zorunda olduğu yere gelmişti. Burada çok geniş bir alanda, toprağın hemen altındaki suyu geçirmeyen kil tabakası, yüzeye çok yakın yerlerde suyun akma olanağını ortadan kaldıran çok sayıda yükseltiler oluşturmuştu, bu yüzden yağmur suyu sayısız sığ çukurda toplanıyor, bozulup kokuşuyordu ve gelecekte Ambrosia Kanalı'nın geçeceği çevredeki dağlardan inen dereler yok olup gidiyordu. Zengin bitki örtüsüne sahip, ancak sadece bataklıklarda yetişen bitkilerin bulunduğu ve sıtma hastalığının kol gezdiği bu bölgede neredeyse hiç kimse yaşamıyordu. Üç yüz bin işçi böyle bir yerde, yarı bellerine kadar suyun içinde yaklaşık iki yıl çalışmak zorundaydılar. Pek çok hastalık vardı, her ay binlerce insan ölüyordu. İşçiler arasında derinden derine bir kaynaşmadır gidiyordu. İşçi birlikleri görüşüyorlardı, ama ilk önceleri ortak bir karara varamıyorlardı.

Maro, hastalananları olanaklar ölçüsünde Nektar Kanalı'nda çalışmaya gönderiyor, karşılığında ise oradan taze güç alıyordu. Ama sonuçta hoşnutsuzluk ve öfke oraya da yayıldı. Durum giderek daha da gerginleşiyordu. Ortaya çıkan hareketin şimdilik yeterince açık bir mücadele parolası yoktu. Parolayı arıyorlardı ve eğer değişiklik yaratabilecek yeni olaylar olmazsa bu parolanın yakında bulunacağı sezilebiliyordu.

Menni bu tür güçlükler olabileceğini bir ölçüde sezmiş, hazırladığı "Çalışma Planı"nda İkinci Taumasia Kanalı için yer seçimini çok ayrıntılı olarak gerekçelendirmişti. Arazi rölyef koşullarına göre, kanalın geçeceği hattı, deniz kıyısından içeriye doğru uzanan alçak tepeler zincirinin eteğindeki derin vadiden yararlanıp yirmi-otuz kilometre doğuya kaydırmanın daha yararlı olacağını, böylece Çürük Bataklık bölgesinin de çevresinden dolaşılmış olacağını belirtmişti. Ancak o zaman da kanalın büyük kısmı, gezegen kabuğunun "tektonik hatlarından" birinden, yani en güçlü depremlerin olabileceği yerlerden geçecekti. Aslında o bölgede aşağı yukarı iki yüz elli yıldır herhangi bir büyük sarsıntı saptanmamıştı, ama yine de riske girilemezdi, kanalın tamamı, kanal kıyısında kurulan kentler ve kanaldan çıkan yapay sulama sistemi birkaç dakika içinde yıkılabilir ve bir başkasının hatası yüzünden yüz binlerce insan yaşamı yok olabilirdi. Bu yüzden, eski savaşlar sırasında da sırf tek bir ulusun çıkarları için çok daha büyük kurbanlar verildiğine göre, insanlık amaçları uğruna binlerce yaşamı bilerek feda etme yolunu seçmek gerekiyordu.

Menni, vardığı sonucu daha da pekiştirmek için kanalın Çürük Bataklık'tan geçmesinin, buradaki suların akışını sağlamak suretiyle aslında bataklıkların hızla kurumasına neden olacağını, böylelikle de iki-üç milyon koloni üyesine yiyecek maddesi sağlayan geniş bir bölgenin işe yarar hale getirilmiş olacağını söylüyordu.

Öfkeli ve kızgın işçiler arasında nereden geldiği ve kimin yazdığı belirsiz, içinde "Ambrosia" işçilerinin gereksiz yere ölüme gönderildiğinden söz edilen bir broşür ortaya çıkmış ve kitleler arasında yayılmaya başlamıştı. Broşür yazarı,

işçilerin Menni'nin çok kapsamlı ve uzmanlık gerektiren kitabını okumalarının olanaksız olduğu düşüncesinden yararlanıyor ve hiç çekinmeden Menni'nin verdiği rakamları ve verileri kullanarak kanalın, "Bataklık"tan değil, diğer taraftan geçmesinin daha yararlı olacağını ileri sürüyordu. Bu arada "sona ereli asırlar geçmiş olan deprem tehlikesiyle ilgili olarak ciddi olmadığı besbelli bahane" de birkaç sözcükle anılıyordu; buradan da "bütün bunları bilmemesi olanaksız olan başmühendisin elinde, kurdukları birliklerden bu kadar çok nefret ettiği işçilerin canını çıkarmak için kendine göre birtakım gerekçeler bulunduğu, ancak işin çıkarlarının burada söz konusu olmadığı" sonucuna varılıyordu. Broşür ustaca, halkın anlayacağı açık bir dille yazılmıştı, çok güçlü bir etki yapıyordu.

Eylem için parola hazırdı.

Menni bu sırada eylem alanından yedi bin kilometre uzakta, başkentte bulunuyordu. Yıllarca önce Büyük Çalışmalar'da ölen ya da yerel koşullar ve mesleki hastalıklar yüzünden sağlığını yitiren işçilerin ailelerine emekli maaşı bağlanması konusunda hükümet aracılığıyla parlamentoya bir yasa tasarısı sunmuştu; o güne dek sadece "kaza halleri" yasalarda öngörülmüştü. Taumasia'da ortalığı yatıştırmak için yasanın bir an önce geçmesi gerekliydi; parlamentonun çoğunluğu, görünüşe göre bu yasaya ilgi gösteriyordu; ancak komisyonlarda sürekli olarak birtakım biçimsel güçlükler ve oyalamalar ortaya çıkıyor, ikide bir yeni düzeltmeler gerekiyor, olası gider rakamları tartışma yaratıyor ve belirsizlikler içinde iş uzayıp gidiyordu. Menni, bir sonuç elde edebilmek için her türlü çabayı harcamaya karar verdi. Menni'nin tam olarak güvendiği başbakanla uzlaşmak gere-

kiyordu en önce: Menni'nin Lybia Kanalı projesini yürüttüğü zamanki eski Sosyal İşler Bakanı başbakandı.

Menni, bakanla buluşmadan bir saat önce Maro'dan ekinde yazarı belirsiz broşürün bulunduğu acil gönderilmiş bir rapor aldı.

Bakan her şeyi biliyordu. Menni'yi elinde bu broşürle karşıladı.

"Son derece ustaca bir hamle!" dedi Başbakan.

"Hangi hamle?" diye sordu Menni.

"Aslında bu işte Feli Rao'nun parmağı var kuşkusuz. Ancak Feli Rao, borsada ve parlamento kulislerinde çok güçlü bir işadamı olsa da bu düşünce bence onun alışılmış zekâsından çıkmamıştır. Ben Mühendis Maro'dan kuşkulanıyorum."

Menni beklenmedik bir yumruk yemiş gibi irkildi ve yüzü bembeyaz oldu

"Kuşkunuzun dayanağı nedir?"

"Mühendis Maro, size Taumasia İşçi Federasyonu lideri, Makinist Arri diye biriyle gizli bir görüşme yaptığını söyledi mi?"

"Hayır. Olayı siz nasıl öğrendiniz?"

"Oraya özel olarak yolladığım ajanımdan bu broşürle birlikte bir haber aldım bu günlerde. Becerikli ve güvenilir, bana sadık bir adamdır."

"Emekli maaşlarıyla ilgili mesele ne olacak peki?"

"Hemen hemen umutsuz bir durumda. Yasayı iki-üç ay daha geciktirebilirler, oysa olaylar hızla ilerliyor. Yasa tasarısını gelecek yıla, genel bütçe görüşmesine bıraktılar. Bütçe konusunu da bilirsiniz işte..."

"Ama çoğunluk elinizdeyken buna nasıl izin verebildiniz?"

"Sahte bir çoğunluk. Biz yenilgiye uğradık."

"Partiniz tek başına parlamentonun yarıdan fazlasını oluşturmuyor mu yani?"

"Oluşturuyordu. Ama Sendikalar Konseyi'nin parası çok. Sadece resmî olarak kanıtlamam mümkün değil, ama bizim *radikaller* arasına elli yeni milyonerin katıldığını kesin olarak biliyorum."

"Nasıl? O derece mi paraya kıyamıyorlar?"

"Siz onlara bu milyonlardan daha pahalıya mal oluyorsunuz. Büyük Çalışmalar bütçesi şu anda yılda dört milyara yaklaşıyor. İyi kurulmuş bir hırsızlık sisteminde bu, bir ila iki milyar sağlayabilir."

"Peki, siz iktidarınızı korumak için savaşmayacak mısınız?

"Aksine hükümetimizi bir an önce devirmelerini sağlayacağım. Ancak bu kolay bir iş değil. Şu andaki içinden çıkılmaz durumda bizi iktidarda tutmak onların son derece işine gelir."

"Durumu kesinlikle içinden çıkılmaz olarak mı görüyorsunuz?"

"Şu anda kesinlikle öyle. İşçiler aşırı derecede öfkeliler. Bize genel olarak güvenmiyorlar; emekli maaşlarıyla ilgili yasa hikâyesi ise aleyhimizde açık bir delil. Siz de onları hiçbir şekilde inandıramazsınız. Sizi dinlemeyeceklerdir. Birliklere karşı tavrınız karşılıklı anlayış olanağını kökünden sarstı. Ben bu tavrı hiçbir zaman doğru bulmadım, sosyal barışın korunması için ödün vermek gerektiğine ilişkin düşüncelerimi bilirsiniz; ancak ilkeler konusunda tartışmanın bir yararı yok, durum ortada. İşçiler ne olursa olsun Çürük Bataklık'taki çalışmaların durdurulmasını, kanalın

geçeceği yerin değiştirilmesini isteyeceklerdir. Bunu kabul eder misiniz?"

"Olanaksız!"

"Ben de öyle düşünüyorum. Ödün vermek, işlenmemiş bir suçu itiraf etmek ve gerçekten suç işlemek anlamına gelir; sonuçta da küçük bir gecikme o zaman kaçınılmaz bir şey olmaktan ziyade yüz kızartıcı bir iflas olur. Yani işçilerin grev yapması, açlık, daha sonra ayaklanma, askerî yöntemlerle ayaklanmayı bastırma..."

"Eğer gerekirse..."

"Boşuna! Biz sizinle işçilerin kanları içinde yüzerken işimiz de kesin olarak yenilgiye uğramış olacak, hatta geleceğe dönük umut bile kalmayacaktır. Popülerliğimizin sona ermesi, kitleler arasında sevilmeyen bir bakanlığı alaşağı etme işini Feli Rao için beklenenden de daha kolay bir hale getirecektir. O zaman sizden kurtulmaları daha da kesin hale gelecektir: Herhangi bir fanatik ve saf işçiyi eğitmek zor olmayacaktır. İş ziyaretleriniz kim bilir ne kadar çok uygun fırsat verecektir; birinde başarılamazsa, diğerinde olacaktır."

"Yakında istifa edebileceğinizi mi umuyorsunuz?"

"Bir bahane gerekli, önemli bir konuda azınlığa düşmek lazım. Bu akşam Bakanlar Kurulu toplanacak. Yarın meslektaşlarımın onayını alarak parlamentoya emekli maaşlarıyla ilgili yasayı bütçe konuları arasından hemen çıkartmayı ve ivedilikle oylamayı önerebileceğimi düşünüyorum. Bu durum onların tüm oyunlarını bozabilir. Satın alınmış elli üye muhalefetle birlikte oy verecek ve işler yoluna girecektir. Sonrasında iş beklemeye kalıyor."

"İnsanlığın yaşamında hiçbir çıkış yolunun olmadığı durumlar ortaya çıkabileceğini hiç düşünmezdim."

"Böyle durumlar olur. Sizden daha iyi bildiğim şeyler olduğunu söyleyebilirim. Siz tarihi sevmezsiniz. Oysa ben tarih okudum. Orada şunu gördüm: Toplum tuhaf bir canlıdır; zaman zaman gücünü düşüncesizce harcaması gerekir. Savaştan daha saçma bir şey olabilir mi? Ama savaşlar kim bilir kaç kez halkların canlanmasına temel oluşturdu! Artık bizde savaş yok; başka yöntemler bulundu. Feli Rao'nun mali Sezarizm dönemi başlıyor. Bu dönem insanlık için esaslı bir savaştan daha pahalıya mal olacaktır. Yani bu, tarih için gerekli bir şeydir. Her zaman böyle mi olacaktır bilmiyorum, ama şimdi böyle olacağından kuşkum yok."

III. AÇIKLAMA

Menni, bir hafta sonra Taumasia'daydı. Hükümetin düştüğüne ilişkin telgrafı yolda aldı. Her iki Taumasia kanalındaki çalışmalar da durmuştu: Altı yüz binden fazla işçi grev yapıyordu. Mühendis Maro onu karşılamaya gelmişti. Nektar Kanalı'nın ağzındaki yeni kentte bulunan yönetim binasında buluştular. Başmühendis, yardımcısının son günlerde olup bitenlerle ilgili olarak verdiği raporu dikkatle dinledi ve sonra birden:

"İşçi lideri Arri'yle görüşmenizin amacı neydi?" diye sordu.

Maro'nun yüzü bir an sarsıldı, ama bir saniye sonra eskisi gibi sakin, hiçbir şey anlaşılmayan haline geri döndü.

"Riske girerek şahsi olarak girişti̇ğim bu uzlaşma denemesinden sizi haberdar etmemek konusunda pek haklı ol-

madığımı kabul ediyorum. İşçi birliklerine karşı tutumunuzu bildiğim için bu birliklerin temsilcileriyle resmen görüşemedim. Ama içinde bulunduğumuz durumda her şeyin olmasa da pek çok şeyin onlara bağlı olduğundan kuşkum yoktu. Durumun olağanüstülüğü beni pek alışkın olmadığımız bir yola başvurmak zorunda bıraktı."

"Görüşmenizin içeriğini öğrenebilir miyim?"

"Arri'ye, herkesten daha yetkin olduğunuz bilimsel-teknik düşüncelere göre, çalışma planını kesinlikle değiştiremeyeceğinizi ve işçilerin direnişinin ağır baskılardan başka bir şeye yol açmayacağını açıkladım. İşçiler üzerindeki büyük etkisini onları yatıştırmada kullanması için ikna ettim. Emekli maaşlarıyla ilgili yasanın parlamento tarafından kabul edilmesinin, her türden düzen bozulmalarıyla sadece geciktirilmiş ve güçleştirilmiş olacağını, çünkü iktidarın, onurunu korumak amacıyla yasadışı baskıya ödün verildiği çağrışımı yapan her şeyden kaçınmak zorunda kalacağını söyledim."

"Sezgileri çok güçlü birisiniz, Mühendis Maro," dedi Menni alaycı bir tavırla, "yazarı belli olmayan şu broşürün ortaya çıkmasından birkaç gün önce, işçilerin henüz böyle bir talepte bulunmadıkları bir sırada, çalışma planının değişmesinin olanaksız olduğundan söz ediyorsunuz. Bu komediyi sürdürmenin anlamı yok. Burada yalnızız. Sendikalar Konseyi ya da daha doğrusu Feli Rao ne istiyor?"

Maro'nun bir an benzi soldu, düşünceye daldı; sonra hemen karar verip şöyle dedi:

"Haklısınız. Olayların akışı belli oldu, sizinle açık konuşabiliriz artık. Sendikalar Konseyi işin yönetim ve maliye yanını eline almak istiyor. Sizin için kuşkusuz işin en

önemli yanı olan teknik kısmını eskisi gibi sizin elinizde görmekten mutlu olacaklar. Konsey, Büyük Çalışmalar yüzünden uğradığı çok büyük zararın tazminini istemekte kendini haklı görüyor. Bu çalışmalar iş gücü talebini korkunç derecede artırdı ve işçilerden beklenenleri yükseltti..."

"Ve sendikalara iyi fiyatlarla çok büyük siparişler, benzeri görülmemiş kârlar sağladı... Doğruluğu, adaleti bir yana bırakalım, sorunun güç sorunu olduğu belli oluyor. Sendikalar Konseyi isteğini ne şekilde gerçekleştirmeyi düşünüyor?"

"Eğer siz razı olursanız, her şey umulandan daha kolay yoluna girecek, en onurlu rol de sizin payınıza düşecek. Grev, dirençli bir grev olacak, ama başlangıçta tabii ki barışçı bir özellik taşıyacak. Siz asker gönderilmesine açıkça karşı çıkacaksınız; ama yine de yeni hükümet asker gönderecektir. Gelecekteki her türlü sorumluluğunuzu açıkça üstünüzden atacaksınız. Bundan sonra grev bastırılacak; oldukça fazla kan dökülecek; destek grevlerini ve ayaklanmaları önlemek için diğer kanal inşaatlarına da asker gönderilecek. Protesto eder görünerek bütün yöneticilik görevlerini üstünüzden atacaksınız, sadece ve sadece tüm insanlık için önemli olan bir işi tamamlama isteğinin sizi bilimsel-teknik yönetimi elinizde tutmaya ittiğini açıklayacaksınız. Bütçe yönetimi ve çalışmalarda düzenin sağlanması için bir Yürütme Kurulu atanacak; bu kurula Maliye Bakanlığı'nın temsilcisi olarak Feli Rao, Sosyal İşler Bakanlığı'nın temsilcisi olarak ben ve Merkez Polis Teşkilatı'ndan biri daha girecek. Daha sonra sizi daha da memnun etmek için parlamento, şimdiki hükümeti devirecek; bu hükümet, nazik işlerin yerine ge-

tirilmesi açısından çok uygun olan kişiliksiz kimselerden bilerek oluşturulmuştur."

Bir sessizlik oldu. Menni'nin yüzü sakindi, ama gözleri garip bir şekilde koyulaşmıştı, tekrar konuşmaya başladığında sesi de bir parça boğuklaşmıştı.

"Çok güzel, boyun eğmeyi kabul edersem bütün bunları yapmak sizin için çok kolay olacak. Peki ya kabul etmezsem?"

"Bu çok üzücü olurdu. Güçleri tarafsız ve doğru olarak değerlendiren üstün zekânızla son derece umutsuz ve yararsız bir savaşı uzatmak istemeyeceğinizi umuyoruz. Ama size bu olasılık dışı durumda da taktiğimizin ne olacağını söyleyebilirim. O takdirde işçilerin bastırılması söz konusu bile olmaz, onlara karşı en özenli, en sevecen tavır takınılır. Kanalın geçeceği yerin değiştirilmesinin gerçekten olanaksız olup olmadığı konusu parlamentoda dile getirilir; yaşlı bilim adamlarından oluşan bir komisyon kurulur. Onların sizden nasıl nefret ettiklerini bilirsiniz. Parlamentonun size karşın işçilerin talebini yerine getirebilmesi için komisyonun iki anlama da gelebilecek, belirsiz ifadelerle konuşması sağlanabilir. Sizin durumunuz da o zaman..."

Maro durdu. Menni'nin kararan bakışı belli belirsiz bir huzursuzluk yaratmıştı Maro'da, elinde olmaksızın gözlerini kaçırdı. Bu yüzden bu bakışın, ikisinin yan tarafında, kâğıtların arasında duran bronz bir kâğıt keseceğinin donuk yüzeyine birkaç saniyeliğine takılıp kaldığını görmedi. Maro sözünü tamamladı:

"Görüyorsunuz işte, bu çözüm yolu her bakımdan kötü olurdu."

"Peki, bütçe uğruna bilime ve insanlığa karşı bir suç işlenmiş olacağını hiç düşünmediniz mi?"

Bu sözlerdeki soğuk nefret, bir tokattan daha kuvvetliydi. Maro doğruldu, gözleri arsız arsız parladı, ölçülü, iş bitirici tavrı yerini küştah bir alaya bıraktı.

"Suç mu? Neler diyorsunuz! Başka itiraz edecek bir şeyiniz kalmadı mı? Biz yasalara en uygun şekilde hareket edeceğiz. Deprem konusuna gelince... deprem olduğunda herhalde biz hayatta olmayacağız!"

"Evet, siz o zaman hayatta olmayacaksınız!"

Menni ileri atıldı ve Maro, onun şimşek gibi hızlı hareketinden kaçamadı. Bronz kâğıt keseceği sıradan bir insanın elinde silah olamazdı, ama Mühendis Aldo, çok eski şövalyelerin soyundan geliyordu. Maro'nun şah damarı ve boğazı tek darbeyle paramparça olmuştu. Kan fışkırdı ve Maro yere düştü. Birkaç kasılma, zayıf bir hırıltı... Sonra sessizlik.

IV. MAHKEME

Menni'nin davası, "ortalık yatışıncaya dek" birkaç aylığına ertelendi. Bu arada işçiler de askerî güçle bastırıldı, işçi birlikleri dağıtıldı, önderleri tutuklandı. Gazeteler, Menni'yi en ufak bir itirazda her türlü aşırılığı yapabilecek, çılgınlık derecesinde despotik kişiliğe sahip biri olarak betimleyerek kamuoyunu davaya büyük bir gayretle hazırlıyorlardı. Atalarından bazılarının kanlı yaşam öyküleri de gerekli süslemeler yapılarak kullanılıyordu. Birkaç yandaşın sesi intikamcı koronun içinde boğulup gitmişti.

Hükümet, cinayetin politik olaylarla bağlantısını esas alarak Menni'yi en kıdemli, en eski yargıçlardan oluşan Yüksek Mahkeme'ye vermişti. Mahkeme izleyicileri çok sıkı bir elemeyle seçilmişti. Adalet Bakanı'nın yardımcılarından biri savcılık görevini yerine getiriyordu. Sanık, avukat istememişti.

Menni, ifadesinde Maro'yla yaptığı konuşmayı olduğu gibi tekrarlamakla yetinmişti. Tanık ifadelerinin çoğu, Menni'nin kişiliği konusunda olumsuz düşüncelere yol açıyordu. İzleyiciler iki tanığı, eski bakan ve cumhurbaşkanıyla tutuklu işçi önderi Arri'yi merakla bekliyorlardı. Ancak ikisi de gelmiyordu: Birincisi, beklenmedik bir şekilde ne olduğu bilinmeyen ağır bir hastalığa yakalanmıştı, ikincisi hapishaneden kaçmaya çalışırken bir nöbetçi tarafından vurularak yaralanmıştı. Feli Rao fırsattan faydalanmayı bildi. Mahkeme bu tanıklar olmadan da davanın sürdürülebileceğini kabul etti.

Savcı, konuşmasında mahkemenin Menni'nin açıklamalarını dikkate alamayacağını açıkladı. "Bilindiği gibi, tüm mahkemelerde," diyordu savcı, "sanıkların ifadeleri kendileri için en elverişli, en olumlu ifadeler olur; ancak biz, iki kişi arasında yapılmış bir konuşmanın bize aktarılmasıyla karşı karşıya bulunuyoruz, yani doğruluğunu denetleyebileceğimiz bir şey yok ortada; oysa hukuksal olarak sadece ve sadece doğrulanmış gerçeklerin varlığı söz konusudur. Feli Rao gibi saygın bir kişiyi ve onunla birlikte tüm Sendikalar Konseyi'ni komplocu olarak tanıtmak, aklanma isteğiyle uydurulmuş açık bir yalan değil midir? Saptanmış, açık bir gerçek, yani sanığın da yadsımadığı bir cinayet vardır ortada." Savcı, sanığın bulunduğu yüksek konumun ve insan-

lık için yaptığı hizmetlerin mahkemeyi içine soktuğu güç durum üzerine de birkaç kez uzun uzun konuştu: "Ancak cumhuriyet yasalarının önünde insanların büyüğü ya da küçüğü olmadığını, burada herkesin eşit konumda bulunduğunu anımsatmak gerekir; eğer bir fark gözetilecekse, bu, daha fazla verilenden daha fazlasının sorulması olacaktır." Savcı, böylece hafifletici nedenlerden söz edilemeyeceği sonucuna varıyordu: "Sadece kasten adam öldürme konusu tam olarak açık değildir ve bu konudaki kuşku da sanık lehine yorumlanmalıdır."

Son sözünü söylerken Menni, savcının hafifletici nedenler düşüncesini kabul etmemekte tamamen haklı olduğunu belirtti: "Gerçekleştirdiğim haklı eylem, hafifletici nedenler gerektirmiyor; ama gelecekte yapılacak bir mahkeme burada gerçekten suç işleyenler için hafifletici nedenler bulamayacaktır, çünkü eğer büyüklük aklanma nedeni değilse, küçüklük de değildir."

Mahkeme başkanı, konuşmasını kesmekle tehdit ederek sanığı düzene uymaya çağırdı. "Söyleyeceğim birkaç şey kaldı," diye bitirdi konuşmasını Menni o zaman, "sadece kasıt olmadığı yolundaki tahmini kesinlikle protesto ediyorum; yaptığım şeyi tamamen bilinçli olarak ve tasarlayarak yaptım."

Yargıçlar, Menni'nin soğuk kibrine öfkelendiler; daha önce bakanlarla yaptıkları özel görüşmelerde Menni'ye en fazla birkaç yıl hapis cezası verebileceklerini söyledikleri halde şimdi bunun onları tatmin etmeyeceğini hissettiler. En yüksek ceza olan on beş yıl hücre cezası hükme bağlandı.

Yüksek mahkeme binasının bahçesinde kararı bekleyen bir izleyici kalabalığı toplanmıştı. Kararla ilgili haber ağız-

dan ağıza dolaştığında herkes şaşırmıştı; bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. Hapishane arabasına götürülen atletik yapılı, sakin görünüşlü Mühendis Menni taş merdivenlerin üst kısmında görüldüğünde bu ölüm sessizliği daha da artmıştı sanki. İnsanlar ikiye ayrılıp yol açtılar. Menni'nin hareketsiz bir şekilde ileriye dikilmiş bakışlarını çeken bir güç vardı. Menni'nin gözleri, on iki-on üç yaşlarında bir erkek çocuğun elinden tutan uzun boylu, güzel bir kadının gözleriyle karşılaştı. Tanıdık bir şey vardı...

Sessizliğin ortasında pürüzsüz bir kadın sesi duyuldu:

"Yavrum, kahramana iyi bak ve... unutma!"

Menni'nin ruhunda anılar canlandı:

"Nella!" dedi.

İKİNCİ BÖLÜM

I. NETTİ

On iki yıl geçmişti.

Merkezkent'in proleter mahallelerinden birinde, küçük bir lokantanın bodrumundaki donuk ışıklı salonda yaklaşık otuz kişi toplanmıştı. Zayıf bedenler, canlı, aydın yüzler, işçi giysileri... Kapı kapanıp ortalığı sessizlik kapladığında yaşlı başkan ayağa kalktı ve şöyle dedi:

"Kardeşler!"

(O sıralarda işçi örgütlerinin üyeleri arasında böyle bir alışılmış hitap şekli vardı.)

Büyük Çalışmalar Federasyon toplantısını açıyorum.

Birlik sekreterleri olarak sizler, ortak eylem planını oluşturmak ve tartışmak için burada gizlice toplanmanızı zorunlu kılan durumu iyi biliyorsunuz. Çalışma koşullarımızın giderek daha dayanılmaz bir hâl aldığını da biliyorsunuz. Başarısız genel grevden ve binlerce kardeşimizin vurularak öldürülmesinden bu yana geçen yıllarda sömürücülerin küstahlığı sürekli arttı. Hemen hemen her şey pahalılanırken iş ücretleri üçte bire indi. İş günü her yerde adım adım on saatten on iki saate çıktı. Mühendisler, müteahhitler, hatta ekip başları bize köle muamelesi yapıyorlar,

ceza kesiyorlar, istedikleri gibi at oynatıyorlar. Örgütlerimiz sistemli olarak izleniyor. Dağıldıktan sonra onları yeniden toplayabilmek nelere mal olmuştu bize, anımsarsınız. Şimdi aktif işçiler ilk bahanede ya da hiç bahane olmadan işten çıkarılıyor. Bu durumu hemen hemen hepiniz yaşadınız.

Ancak hoşnutsuzluk da artıyor. Ne zamandır baskı altında tutulan proleter sonunda başını kaldırıyor. Çevresine bakıyor ve 'Bu ne? Neden? Neye dayanarak?' diyor. Daha sonra ise daha önemli başka bir soruya, 'Ne yapmalıyım?' sorusuna geçiyor. Bu soruyu çeşitli bölgelerdeki işçilerden binlerce kez duyduk, onlarla yaptığımız her konuşma bizi bu soruya götürdü. Aynı soru bizi burada bir araya getirdi, hükümet tarafından yasaklanan federasyonumuzu uzun bir aradan sonra tekrar toplamak zorunda bıraktı. Milyonlarca kardeşimizin geleceğinin bağlı olduğu ortak çalışma için deneyimlerimizi, tüm bilgilerimizi birleştirelim ve bu sorunu çözmeden dağılmayalım!

Evet kardeşler, ne biliyorsanız ve öneriyorsanız, neyi iyi sayıyorsanız söyleyin!"

Hepsi ayrı ayrı kanal inşaatlarında çalışan on konuşmacı birbiri ardına söz aldı.

Konuşmaları kısaydı: Bölgelerindeki durumun kısa bir anlatımı, çalışma koşullarına ilişkin birkaç tipik olay, örgütlerin durumu konusunda birkaç rakam, daha sonra da sonuçlar. Hepsi de mücadeleye vakit geçirmeden ve hep birlikte başlamak gerektiği, aksi takdirde mücadelenin kendiliğinden ve dağınık bir şekilde patlak vereceği konusunda birleşiyor, tek silahın genel grev olduğunu, genel grev parolasının ilk grevden önceki eski çalışma koşullarının tekrar sağlanması olduğunu kabul ediyorlardı. Bazıları diğer

işçiler arasında en iyi örgütlenmiş olan demiryolculardan, makinistlerden ve kömür madeni işçilerinden destek istenmesini önerdiler. Onlar da bu yıllar boyunca güçlenen işveren sendikalarının darbeleri altında pek çok şey yitirmişlerdi ve onların da aynı anda kendi taleplerini ileri sürmeyi kabul edecekleri umut edilebilirdi; o zaman kazanma şansı çok büyük olurdu. Başkanın yanında oturan orta yaşlı işçi Arri söz aldığında eylem planı neredeyse açıklık kazanmış gibiydi.

"Kardeşler," dedi Arri, "konuşma yapmak üzere sözü oğlum, Mühendis Netti'ye vermeyi öneriyorum. O, burada şimdilik oy hakkı olmadan, birlik temsilcisi değil, kongre düzenleyicilerinden biri olarak bulunuyor. İçinizden bazıları onu tanıyor; bu işle ilgili görevlerle örgütlerin yarısını dolaştı. Yabancılara inanmamaya alıştık. Bu da doğru bir şey, geçmişte bizi ne kadar çok aldattılar, ne kadar çok ihanet ettiler! Ama o bizim için yabancı değil, bir işçi ailesinden geliyor, ayrıca kendisi de daha küçük bir çocukken fabrikada çalışıyordu. Çok okudu, sonunda düşmanlarımızın okudukları yere gittiyse de bunu davamızı savunmak için yeni bir silah bulmak amacıyla yaptı. Onu dinlerseniz zaman kaybetmezsiniz."

Herkes oy birliğiyle kabul etti. O zaman uzun boylu, yeşile çalan pırıl pırıl, mavi gözlü bir genç ayağa kalktı.

"Kardeşler! Benden önceki konuşmacıların bölgelerdeki işçilerin durumu hakkında anlattıklarına benim ekleyebileceğim bir şey yok, bu konuda hepiniz benden daha bilgilisiniz. Ben meselenin bir başka yönü üzerine konuşacağım ve sizlere çoğunuzun mutlaka tahmin ettiği, ancak doğru bilgilere ve kanıtlara sahip olmadığınız için hiç kimse-

nin anımsatma olanağı bulamadığı bir konudan, Büyük Çalışmalar'ın teknik ve mali bakımdan nasıl yürütüldüğü konusundan söz edeceğim. Bu, baştan sona kaba yanlışlarla ve bir örneği daha olmayan bir kalitesizlikle, eşi görülmemiş yağmacılık ve hırsızlıkla dolu bir olaydır. Bunu iddia ediyorum, kanıtlayabilirim de: Üniversite öğrencisi olduğum günlerden beri kaç yıldır bu konuyu araştırıyorum. Elimde bulunanlar uzmanların erişebileceği basılı raporlar ve belgeler değil sadece; mühendisler dünyasında, özellikle de Merkez Çalışmalar Genel Müdürlüğü'ndeki memurlar arasında kurmayı başardığım kişisel ilişkilerimin yardımıyla arşivlerin kuytu köşelerinde, arsız gözlerden uzakta saklanan belgelere, ortak işlerimizle ilgili yolculuklar sırasında bölgelerde görüp öğrenebildiğimden çok daha fazla şeye ulaşma olanağı buldum. Hepsini bir araya getirip karşılaştırdığımda, düzmece rakamlar arasındaki çelişkileri saptayıp sonuca vardığımda karşıma korkunç bir tablo çıktı.

Büyük mühendisin hazırladığı planlar, yeni yöneticiler tarafından kısmen yeteneksizlikleri, ama asıl çıkarcı, düzenbazca hesapları yüzünden değiştirilmiş, bozulmuştu. Çürük Bataklık'taki çalışmaların neden öngörülen iki yıl yerine neredeyse dört yıl devam ettiğini biliyor musunuz? Birincisi, o zamanlar icat edilmekle kalmayıp aynı zamanda Mühendis Menni ve Mühendis Maro tarafından denenmiş ve onaylanmış özel makineler kullanılmamıştır. İkincisi, daha ileride bulunan ve benim orada öyle bir şey olmadığını kendi gözlerimle görüp inandığım kayalık zeminden kaçınma bahanesi altında bataklıkların kıyısı boyunca uzanan kanal hattından sapılmış olmasıdır. Böyle bir şey kime ve ne için gerekmiştir? Mesele şudur: Binlerce işçi ölmüştür,

ancak bir yılda, bir buçuk yılda ölenlerin yarısından çoğu listelerde halen çalışan işçi ya da hasta olarak yer almaya devam etmiştir; bu işçilerin iş ücretleri alınmıştır. Kimin tarafından? Müteahhitlerin ve mühendislerin bildiği bir şeydir bu. Sonra *ölenlerin ailelerine* bağlanan emekli maaşları. Bu bölgelere titizlikle ailesi olmayan ve bekâr işçiler seçilip gönderildiği halde ölen bütün işçilerin ailesi ortaya çıkmıştır; böylece aslında var olmayan en az yirmi bin aileye emekli maaşı ödenmektedir.

İşçilerin görünürde hiçbir neden yokken sık sık kitleler halinde bir yerden başka bir yere, oradakilerinse buraya nakledildiğini kuşkusuz hepiniz fark etmişsinizdir. Bunun bir nedeni vardır, hem de çok basit bir neden. Nakledilen işçilerin raporun kapsadığı yılın sonuna dek hem eski yerlerinde, hem de yeni yerlerinde görüleceği şekilde muhasebe yapılmaktadır. İş ücretleri için iki kez ödenek ayrılmaktadır, ama sizin de bildiğiniz gibi işçiler iki ödeme almıyorlar. Resmî raporlara göre, bu ve daha başka yöntemlerle işçilere, sayıları hemen hemen eskisi gibi kalsa da, her birinin ücreti üçte bire inmiş olsa da Mühendis Menni dönemindekinden daha fazla para ödeniyor gibi görünmesi sağlanıyor.

Ganga Kanalı'nda, mayın döşenirken mayınların aniden patlaması sonucunda iki bin kişinin öldüğü kazayı anımsarsınız. Resmî soruşturma sonucunda özensiz ve dikkatsiz davranıldığı ortaya çıkmış, üç mühendis görevlerinden uzaklaştırılmış, şans eseri hayatta kalmış olan bir mayın teknisyeni hapse atılmıştı. Ancak sizler işten çıkarılan üç mühendisin üçünün de bir anda zengin olduklarını bilmiyorsunuz. Yayınlanan soruşturma raporunda bu mühendislerin ilk sorgularındaki ifadeleri de yer almıyor.

Mühendisler patlamanın önceden tahmin edilemediğini, dinamitin işe yaramaz, elverişsiz türden bir dinamit olması yüzünden patlamanın kendiliğinden olduğunu söylemişlerdi. En güçlü ve fiyat olarak en pahalı bu dinamit türü, yüzde yüz saf kimyasal maddelerden yapılmak zorundadır. Eğer yüzde yüz saf olmayan, saflık derecesi biraz daha düşük malzemeler kullanılırsa o zaman dinamitin yapımı üç kat ucuza mal olur ve patlama gücü de aynı kalır, ama kendi kendine patlayabilir. Dinamit-barut tröstünün bütün bu süre içinde dinamiti ideal saflıktaki dinamit fiyatından, yani gerçekte olması gerekenden üç kat daha pahalıya verdiğini, işçilerin yaşamının ise elbette hiç hesaba katılmadığını söylemeye gerek yok. Birkaç küçük kaza fark edilmemişti; büyük kaza tröstün kârını tehlikeye soktu. Büyük Çalışmalar'da çok büyük miktarlarda dinamit kullanılması nedeniyle bu kâr yılda yüz milyonlarla ölçülüyor. Sorgu yargıçlarının ve sanıkların ağzını kapatmak için on milyonlardan vazgeçmeleri şaşırtıcı değildir."

O anda delegelerden biri, "Bunların hepsini kanıtlayabilir misiniz?" diyerek konuşmacının sözünü kesti.

"Evet, kanıtlayabilirim," diye yanıtladı Netti. "İşçi kardeşlerim bana dinamit örnekleri verdiler ve analiz ettim. En büyük dinamit fabrikasındaki mühendis dostlarım aracılığıyla dinamit yapım yönteminin doğruluğunu sorup öğrendim. Bir kurnazlık yapıp, banka memurları aracılığıyla üç mühendisin hesabındaki milyonluk mevduatların ne zaman ortaya çıktığını öğrenmeyi başardım. Bir şeyi daha kanıtlayabilirim: Bundan on iki yıl önce dinamit-barut tröstünün hisselerinin onda dokuzunun Merkez Büyük Çalışmalar Genel Müdürü Feli Rao tarafından satın alın-

dığını da, anlatması uzun sürecek daha pek çok şeyi de kanıtlayabilirim.

Yaptığım hesapların beni ne sonuca ulaştırdığını söyleyeyim. On iki yılda Büyük Çalışmalar'ın bütçesi biraz fazlasıyla elli milyarı bulmuştur. Bu paranın on altı ile on sekiz milyarı çalınmıştır. O sıralarda serveti 'topu topu' beş yüz milyon olan Feli Rao'ya, şu anda tek başına üç buçuk milyar 'değer biçilmektedir.' Çalışmalar ise çok büyük ölçüde yavaşlamıştır. Nektar ve Ambrosia kanallarının bundan birkaç yıl önce bitirilmesi gerekiyordu; bu kanallar ancak bir buçuk-iki yıl sonra hazır olacaktır. Diğer kanallarda da durum aynıdır. Bu çok büyük iş, hırsızlar tarafından zayıf düşürülmüştür. Hırsızlar tıpkı işçilerin kanı gibi bu büyük işi de kendi doymak bilmez açgözlülüklerine kurban etmektedirler.

Birinci sonuç bellidir. Soygunculuğa son verilmesini, suçluların yargılanmasını, çalınan paralara el konulmasını talepleriniz arasına koyabilirsiniz. Ben de sizin manifestonuzla aynı anda doğru verilerle ve belgelerle dolu olan ifşaat kitabımı çıkartacağım. Sendikaların baskısı altında bulunan ve bu sendikalardaki milyarder işadamlarına karşı içi nefretle dolu olan geniş burjuva katmanları da bu noktada bizi destekleyeceklerdir. Mücadele çok sert olacak, bize karşı sadece yasal yollar değil, tüm yasa dışı yollar da devreye sokulacaktır. Bu bizi yıldırmayacaktır. Çıkarttığım bu ilk sonucu kabul ediyor musunuz?"

"Evet! Evet! Elbette!" sesleri duyuldu salonda.

"Şimdi taleplerimizin bilançosunu çıkaralım ve elimize ne geçeceğine bakalım. Biz ilk grevden önceki, yani Mühendis Menni zamanındaki iş ücretini, iş gününü ve iş

düzenini istiyoruz. Soygunculuğa, hırsızlığa, işlerin teknik konularda işçiler için tehlikeli ve acemice yönetilmesine, yani Mühendis Menni'den sonra başlamış olan her şeye son vermek istiyoruz. Mantık olarak bundan çıkan ikinci sonucun ne olduğunu söylemeye gerek var mı? Mühendis Menni'nin haklarının geri verilmesini talep etmeliyiz."

Dinleyiciler arasında olumsuz mırıldanmalar, "Asla!", "Ne diyor bu adam!", "Olamaz!", "Bu bizimle alay etmektir!", "İş nereye vardı!" haykırışları duyuldu. Öfke artıyor, bazıları taşkınlıkla yerlerinden fırlıyorlardı. Arri, "Bırakın da sözünü bitirsin!" diye bağırdı. Netti hareketsiz bekliyordu. Başkan sessiz olmaya davet ediyordu. Yavaş yavaş sessizlik tekrar sağlandı. Güvensizlik ve şaşkınlık ortamında Netti şöyle devam etti:

"Kardeşler, Mühendis Menni'den nefret etmeniz benim için yeni bir şey değil. Ancak söz konusu olan bizim duygularımız değil, söz konusu olan mücadele etmek ve zafer kazanmaktır. Bu nedenle tarafsız olalım. Mühendis Menni'nin geri dönüşüne karşı çıkmak için ne var elinizde?"

Tekrar bir dizi heyecanlı haykırış: "O, birliklerin düşmanıdır!", "Kardeşlerimizin katilidir!", "Grevin ve dökülen kanın suçlusudur!", "Siz bilmiyor musunuz yoksa?" Netti konuşmasına devam etmek istediğini gösteren bir işaret yapıyor. Tekrar huzursuz bir sessizlik çöküyor.

"Sizler düşündüklerinizi söylediniz, şimdi de sözümü kesmeden, sonuna kadar beni dinlemenizi rica ediyorum sizden. Nasıl olsa kararı siz vereceksiniz, ben değil. Suçlamaları tek tek inceleyelim. Birincisi, Menni, birliklerin düşmanıdır. Kesinlikle doğru. Peki, şimdiki yönetim, birliklerin düşmanı değil mi? Bu yönetimin yerini alan da her

türlü durumda birliklerin düşmanı olmayacak mı? Bizler başkasına bel bağlayacak yaşta çocuklar değiliz. Şimdiki düzen var oldukça, sömürü sürdükçe, bir sınıf başka bir sınıf üzerinde egemen oldukça ve ondan korktukça bunu değiştiremeyiz. Ancak düşmanlık da farklı farklıdır. Menni, birlikleri tanımıyordu, onlarla görüşme yapmayı reddediyordu. Ancak onları taciz ediyor muydu? O zamanlar birliklere katıldıkları için işçiler işten çıkarılıyor muydu? Federasyonumuzun yeraltına saklanması neden gerekti acaba? Menni farklı dünya görüşüne sahip biriydi, ama dürüst ve açık davranıyordu, onun düşmanlığı düşünsel ve ilkesel bir düşmanlıktı. Şu anki müdürler bazen size 'Birlik, delegelerinizi göndersin, taleplerinizi onlarla görüşelim,' diyorlar. Peki, sonra bu delegelere ne oluyor? Birlikler konusunda böyle bir tavrı mı yeğliyorsunuz? Hayır kardeşler, genellikle düşmanlarımızı seçemeyiz, ama bunu yapabildiğimizde de onları ayırt etmemiz gerekir."

"En önemli konu bu mu?" diye genç bir delege Netti'nin sözünü kesti. "Peki, kardeşlerimizin kanı ne olacak?"

"Evet, gerçekten en önemli konu bu. Ve ben burada size bilmediğiniz bir şey söylemek zorundayım. En başından beri yanılgıya düşürüldünüz, daha sonra da düşmanlarınız gerçeği sizden sakladılar; siz kendiniz de gerçeği bulup ortaya çıkaramadınız; o zor yıllarda çabalarınız buna yönelmedi. Gerçek şudur: Mühendis Menni'nin ne çalışmalar sırasında ortaya çıkan hastalıklar yüzünden insanların ölümünde, ne de grev sırasında öldürülen insanların akan kanında bir suçu vardır."

"Peki, işçileri Çürük Bataklık'a gönderen kim o zaman?"

"Kardeşler, bunu yapan Mühendis Menni değildi. Bunu yapan gereksinimlerdi. Sizler yalanlarla ve ihanetle dolu bir broşüre inandınız. Bu broşürün adını saklayan yazarı, ki Mühendis Maro'dur bu yazar, sizi aldattığını ve bunu niçin yaptığını biliyordu. Ambrosia Kanalı'na başka bir yol çizilemezdi, nedenini şimdi size açıklayacağım.

Gezegenimizin, dışı donmuş, sert bir kabukla örtülü, erimiş, sıvı halde yanan bir kitleden oluşmuş bir küre olduğunu herhalde hepiniz biliyorsunuzdur. Bu kabuk ne bizim gözümüze göründüğü kadar hareketsiz, ne de tam bir bütün halindedir. Üst üste sıkı sıkı yığılmış dev kitlelerden ya da âdeta dev bir mozaik oluşturan levhalardan oluşur. Gezegenin içinde bulunan erimiş okyanustaki hareketlerin hangi yasalara göre meydana geldiği şimdiye dek açıklık kazanmadı, ancak bu hareketler sürekli olarak oluyor, herhalde bu sıvı kabuğun giderek soğuması ve sıkışması sonucunda da kabuğu bazı yerlerde, binlerce yıl içinde fark edilmez bir yavaşlıkla yükseltiyor, bazı yerlerde de alçaltıyor. Ancak bu hareketler her zaman o kadar sakin, o kadar düzgün olmuyor. Bazen bu hareketlerden kabukta korkunç, yıkıcı sarsıntılar doğuyor, bu sarsıntılar sırasında uçurumlar, tepeler, göller, adalar ortaya çıkabiliyor ya da yok olabiliyor ve her tür yaşam, korkunç ve kaçınılmaz bir tehlike altına giriyor. İç soğuması artık çok gerilerde kalmış olan gezegenimizde bu olaylar ender olarak, uzun aralıklarla fakat daha korkunç bir şekilde ortaya çıkıyor. Bu tür tehlikelerin merkezlerinin nereler olduğu, en büyük tehlikeyi nerelerde gösterdikleri malûmdur: dev gezegen mozaiğinin parçalarının büküldüğü, katlandığı hatlar. İşte Ambrosia Kanalı'nın geçtiği vadi de tam tamına böyle bir hat üzerinde bulunuyor, bu vadi

de bir zamanlar insanlar arasında hikâyesi bile kalmamış bir yer sarsıntısı sonucunda meydana gelmiştir; ama bundan aşağı yukarı üç yüz yıl kadar önce yeraltından gelen yeni darbeler yüzünden vadinin görünüşü çok büyük ölçüde değişmiş, birkaç yüz insan hayatını yitirmiştir. Burada yaşayanların sayısı az olduğu için ölenlerin sayısı da fazla değildi. Başka depremlerde on binlerce, yüz binlerce nüfuslu koca koca kentlerin yok olduğuna ilişkin örnekler vardır.

Şimdi oradan sulama sistemine sahip bir kanal geçirildiğini gözünüzde canlandırın. Kanalın kıyısında çok büyük kentler yükselecek, milyonlarca insan kanalın suyuyla döllenen tarlaları, çayırları işleyecek. Elli yıl, yüz yıl, iki yüz yıl geçecek, bilim henüz bu konuda bir öngörüye erişememiş durumda olacak ve her şey yıkılacak, belki birkaç dakika içinde yok olacak. Şu anda var olan binlerce yaşamın gelecekteki milyonların yaşamından daha değerli olduğunu mu söyleyeceksiniz? Hayır, sizler asla böyle düşünmezsiniz, siz kendi davası uğruna savaşan insanlarsınız, gelecekte milyonların daha özgür olması için şimdi binlerce yaşamın feda edilmesini doğru ve mantıklı sayarsınız. Bir bilim adamı olan Mühendis Menni de sizin gibi, siz emekçiler gibi düşünüyordu.

Sizi aldattılar, mücadeleye kışkırttılar, ateş altına soktular. Kimler? Başında Feli Rao ve Maro'nun bulunduğu şerefsiz insanlar çetesi. Ne için? Parayla satın alınamayan, kendilerini milyarlara götüren yolda karşılarına dikilen bir adamı devirmek için. Başardılar ve onların dedikleri oldu.

Sözünü ettiğim adalet değil, gerçi düşmanlara karşı da adaletli davranmak daha iyidir. Ben zaferden, başarıdan söz ediyorum. Düşmanlarınız için beklenmedik ve korkunç

olan bu talepten daha iyi nasıl bozabilirsiniz onların saflarını? Kamuoyu bizimle birlikte olacaktır: Kamuoyu uzun bir zamandır Menni'den yana eğilim göstermeye başladı. Kamuoyu, büyük bir adam için hapishaneden başka bir yer bulunamamasına kızıyor; bu korkak, ikiyüzlü insanlar onun 'artık suçunun kefaretini ödediğini' açıklıyor. Ancak bizim duygularımız böyle değil, bizler onun inançlı bir insan gibi davrandığını ve suçlunun o değil, onu mahkûm eden sermayenin uşakları olduğunu anlayabilecek durumdayız.

Bir şeyi daha göz önünde bulundurun: Menni geri gelecek olursa bütün eski koşullar onun eliyle yeniden sağlanacaktır. O gelmeyecek olursa düşmanlar bizimle pazarlık edecekler, bir şeyi kabul ederlerse başka bir şeyi geri çevireceklerdir ve belki de işçi kitlesi birtakım ödünler vermek zorunda kalacaktır.

Son olarak, yaptığımız işin, yani Büyük Çalışmalar'ın çıkarlarına değer vermiyor muyuz yoksa? Aslında bu, bütün insanlığın çıkarı demektir. Bu çıkarlar da bu işin, onu dâhiyane bir şekilde düşünmüş ve herkesten daha iyi yapabilecek olan birine verilmesini gerektirmiyor mu?

Ancak karşımızda olduğu zaman bize düşmanlık ettiği konuda onunla mücadele edebiliriz. Ve kardeşler, böyle bir düşmanın bile saygısına layık olduğumuzu ancak o zaman göstermeye çalışabiliriz!"

Netti'nin konuşmasından sonra birkaç dakika hiç kimse söz almadı. Şaşkına dönmüş olan dinleyiciler ağır düşüncelere dalmışlardı. Bu durumu gören Arri şöyle dedi:

"Netti'nin dile getirdiği gerçeği size kanıtlayacağım. Ben Mühendis Menni'den hepinizden daha fazla nefret ederim; o zamanlar ben de ilk başta mücadeleden yanaydım. Fakat

bazı olaylar kısa bir süre sonra bende kuşku uyandırdı. Maro gizlice yanıma gelip, saflığıma güvenerek sükûnete çağırma bahanesi altında beni Menni'ye karşı kışkırtmaya çalıştı; daha sonra yazarı belli olmayan broşür ortaya çıktığında ve greve teşvik ederek bir anda kitleler arasında yayıldığında bu işte kötü bir şeyler olduğunu hissettim. Beklemek ve meseleyi aydınlatmak konusunda arkadaşlarımı ikna ettim, birinin bizimle oyun oynamak istediğini ve bugünkü başkanımızın da beni desteklediğini söyledim. Ne yazık ki grev kendiliğinden patlak verdi ve biz hiç kimseyi inandıramadık; hemen ardından kardeşlerimize uyguladıkları şiddeti daha da artırmak için tüm Federasyon Konseyi'ni olduğu gibi bizleri de tutukladılar. Hapishanede haince bir yöntemle kaçışımı organize ettiler. Mahkemede Menni lehine tanıklık etmemem için kaçarken beni öldüreceklerdi. Neyse ki aldığım yara ölümcül değildi. Bundan sonra gerçeği öğrenmek için elimden gelen tüm çabayı harcamaya karar verdim. Dostlarım hapishaneye kitaplar getirdiler, gerekli bilimsel bilgileri öğrendim, aldatmacayı ve gerçek ihaneti açıkça gördüm, bunun kime ne için gerektiğini tahmin ettim. Ama elimde sadece tahminler vardı, kanıtları Netti buldu; bu kanıtları uzun süre araması gerekmişti. Bundan iki yıl önce hapishaneden çıktığımda tüm gücümü federasyonumuzun tekrar canlandırılmasına yönelttim, düşmanların uyanmaması ve Netti'nin yaptığı işi bitirmesine engel olmamaları için bildiklerimi hiç kimseye söylemedim. Ama şimdi her şey hazır durumda ve harekete geçme zamanı geldi."

Arri'den sonra Netti'nin konuşmasını en çok kesen genç bir delege söz aldı.

"Tamam!" dedi genç delege sinirli, heyecandan kesilen bir sesle. "Netti ve Arri beni inandırdılar, onların planından yana oy vereceğim. Ancak durumumuzun ne kadar korkunç olduğuna bakın kardeşler. Biraz önce kuşku bile duymadığımız ne kadar çok şey öğrendik. Ama geleceğimiz, yaşamımız, özgürlüğümüz aslında bunlara bağlı bulunuyor. Hainler, kardeşlerimize Menni'nin onları bataklığa boşu boşuna gönderdiğini söylüyorlardı, onlar da inanmışlardı. Arri on yıl hapis yatmış, jeoloji öğrenmiş ve bize bunun bir yalan olduğunu söylüyor; ona inanıyoruz kuşkusuz. Kayalık zemin bahanesiyle bu bataklıklarda iki yıl daha çalışmak zorunda bıraktılar bizi; hiçbir şey bilmiyorduk bu konuda. Netti bunun gerekli olmadığını, mühendislerin yalan söylediklerini açıkladı; Netti'ye inanıyoruz. Bizi her an havaya uçurabilecek işe yaramaz dinamitle çalışmak zorunda bırakıyorlar ve biz bunu ancak şimdi binlerce insan öldükten sonra ilk kez duyuyoruz. Netti bir mühendis, dinamiti analiz etmiş, ona inanmak için tüm nedenler var elimizde. Ancak nedir bu? İnanmak, inanmak, inanmak! Ve dahası eğer Netti işçilikten mühendisliğe geçmemiş, Arri hapishanede on yıl çile doldurmamış olsaydı belki de biz bunların hiçbirini öğrenemeyecektik; kararlarımız farklı olacaktı, gücümüzü akılsızca çarçur etmiş olacaktık. Kölelik değil midir bu, hem de en kötü kölelik? Netti, Arri, kardeşler, bundan kurtulmanın yolu nedir? Sadece inanmakla kalmayıp kendimiz de öğrenebilmek ve görebilmek için ne yapmalıyız? Ya da bu olanaksız bir şey mi, hep şimdiki gibi mi olacak? Eğer bu olanaksızsa o zaman köle olarak kalmak için yaşamaya ve mücadele etmeye değer mi?"

Netti ona şu yanıtı verdi:

"Hasta bir noktaya parmak bastın kardeş. Bilim hâlâ düşmanlarımızın elinde bir güçtür, bilimi kendi gücümüz haline getirdiğimizde biz kazanacağız. Burada karşımıza büyük ve zor bir görev çıkıyor. Elbette öğrenmek için gerekli boş zamanı mücadele ede ede alacağız. Bilgiyi alabildiğimiz her yerden alacağız. Ama bu da yetmez. Bilgi kırıntıları, hayatın en önemli ve en karmaşık sorunlarını bilinçli olarak çözümleyebileceğimiz şeyler değildir.

Aramızdan bazıları, tıpkı benim gibi başkasının elinde bulunan bilime yaklaşıp, onun bir kısmını gerekli biçimde elde edebilecektir. Yalnız bu da yeterli olmayacaktır. Proleterler açısından ancak herkes için elde edilmiş şeyler kazanım sayılır. Oysa şimdi bilim, ona erişebilme yollarını bulmuş birinin bile az bir bölümüne, yani bir tek uzmanlığa erişebildiği bir durumda bulunuyor. Daha fazlasına zaman ve güç yetmiyor. Ama uzman olmak da emekçi yaşamı tümüyle anlama olanağını sağlamıyor.

Ben çeşitli bilimler okudum; diğer pek çok insandan daha yetenekli olduğum için bunu yapabildim. Okurken bir sonuca vardım. Günümüzde bilim, aynı yarattığı toplum gibi: Güçlü, ama dağınık, üstelik bilim alanında yığınla güç boşa harcanıyor. Bu gücün her parçası kendi başına gelişmekte ve diğer parçalarla canlı bağını yitirmektedir. Pek çok çirkinlik, yığınla kısır hile ve kargaşa bundan kaynaklanmaktadır. Çeşitli dallarda birbirinin aynı olan şeyler, aynı düşünceler onlarca farklı şekilde ifade edilmekte ve her bir farklı ifade içinde yeni bir şey olarak ele alınmaktadır. Her dalın kendi özel dili vardır. Bu dil, kendini bu dala adamış olanların avantajı, geri kalan herkes içinse bir engeldir. Bilimin yaşamdan ve emekten kopmasıyla, aslını, geldiği

yeri unutmasıyla, sahip olduğu önemi anlamaktan uzaklaşmasıyla pek çok güçlük ortaya çıkmaktadır; basit konulardaki hayalî ödevler ve genellikle dolambaçlı yollar bundan kaynaklanmaktadır.

Modern bilimde fark ettiğim şeyler bunlar. Benim görüşüm bu şekilde. Bilim şimdiki haliyle işçi sınıfının işine yaramıyor. Bunun nedeni hem aşırı derecede zor, hem de yetersiz olmasıdır. İşçi sınıfı, bilimi ele geçirmeli, onu değiştirmelidir. Bilim işçi sınıfının elinde hem kat kat basit, hem daha uyumlu, hem de daha yaşamsal olmalıdır. Bilimin parçalanmasına engel olmak gerekir, bilimi, onu birinci kaynağı olan emekle yakınlaştırmak gerekir. Bu, çok büyük bir iştir. Ben bu çalışmaya başladım, yolunu ve yöntemini bulabilen başkaları da sürdüreceklerdir. İlk adımlar her zaman olduğu gibi tek başına atılacaktır, daha sonra ise güçler birleşecektir. Bu işi bir kuşağın gerçekleştirmesi olanaksızdır, ancak bu kuşağın atacağı her bir adım kurtuluşun küçük bir parçası olacaktır.

Yerine getirilmesi gereken görev belirlenmiştir. Bu görev sayısız denemeyi, çilekeş çabaları gerektirmektedir; görevin gerçekleştirilmesine ulaştıracak olan yolda birçok başarısızlık, birçok kaza olacaktır. Ama mücadelemizin tamamı böyledir zaten. Mücadelemiz zordur, idealimiz yüksek olduğu için de başka türlüsü beklenemez. Eğer kolay olsaydı, sözünü etmeye değer miydi kardeşler?"

II. DÖNÜŞ

Mahkûmlara genel olarak izin verilen bilimle uğraşmak dışında Mühendis Menni'ye hapishanede toplum yaşamı-

nın akışını izleme olanağı da verilmişti. Bu işte de büyük olasılıkla düşmanlarının bildik hesapları söz konusuydu: Kurduğu organizasyonun yıkımına, en iyi çalışma arkadaşlarının işten uzaklaştırılmasına ortak olmak, geride kalanlara ihanet etmek zorunda bırakmak suretiyle azmini daha emin bir şekilde ebediyen kırmak için manevi işkencelerini artırmak istiyorlardı. İlk yıllarda Feli Rao, boyun eğdirme, onu, planlarının müttefiği haline getirme umudunu yitirmemişti, Mühendis Menni'ye birkaç kez gizlice, hapishane müdürü aracılığıyla bağışlanmanın yanı sıra bir zamanlar Maro'nun onunla yaptığı son konuşmada sözünü ettiği tüm koşulları sağlamayı da önermişti. Menni bu önerilere yanıt vermiyordu. En yeni araştırmalardan yararlanarak durup dinlenmeden çalışma planını hazırlamaya devam ediyordu. Bu arada daha sonra çalışmalarda kullanılan önemli birkaç buluş yapmayı da başarmıştı.

Feli Rao rahatsızlık duyuyordu. Kamuoyu çeşitli nedenlerle ikide bir Menni konusuna geri dönüyor ve her defasında daha ısrarlı bir şekilde Menni'den yana çıkıyordu. Parlamentoda sert konuşmalar yapılıyordu; hükümetin ve sadık milletvekillerinin eski konumlarını korumaları giderek zorlaşıyordu. Rao bu tehlikeli düşmandan ne olursa olsun kurtulmak gerektiğine karar vermişti. Fakat hapishanedeyken kurtulmak olanaksızdı. Merkez Hapishanesi öyle bir ideal denetim düzenine sahipti ki, adam öldürmek için çok sayıda iş birlikçiyi parayla satın almak gerekirdi ve iş mutlaka ortaya çıkardı. Hapishanedeki onuncu yılında Menni'ye cumhurbaşkanı adına resmen af önerildi. Menni affı reddetti. Yasaya göre buna hakkı vardı. Bu durumun hayatını kurtardığını bilmiyordu. Ancak kamuoyu, Menni'nin

bu uzlaşmazlığından pek hoş karşılamadı. Feli Rao için bu durum biraz da olsa kazanç sağladı.

Fakat birden bir fırtına koptu. Büyük Çalışmalar Federasyonu'nun manifestosu, diğer birliklerin federasyonla dayanışmalarını ifade eden manifestoları ve Netti'nin *Büyük Çalışmalar ve Büyük Suç* adlı kitabı aynı anda ortaya çıktı. İşçiler genel grev tehdidinde bulunarak yanıt vermesi için parlamentoya bir ay süre tanıyorlardı; Netti'nin kitabı bir anda milyonlarca okur bulmuştu. Açıklamaları bir yığın kanıt ortaya koyuyordu; çok geçmeden yeni ifşaatçılar da ortaya çıktı. Başkentte ve büyük merkezlerde bir dizi gösteriler oldu. Hükümet düştü. Hatta cumhurbaşkanı istifa etti.

Yeni hükümet, parlamentoda güvenilir bir çoğunluğa sahip olmadığı için hemen parlamentoyu dağıtarak seçimlerin yenilenmesine karar verdi, işçilere isteklerini büyük ölçüde kabul ettiğini açıkladı ve ortaya çıkarılan suçlarla ilgili olarak soruşturma başlattı. Sermaye ve parlamento çevresinden pek çok iş adamı mahkemeye verildi; Adalet Bakanı, Feli Rao'nun tutuklanması emrini verdi. Ancak Feli Rao buna fırsat bırakmadı, oyunu kaybettiğini anlayınca intihar etti.

Menni'ye tekrar af önerildi. O yine reddetti. Hükümet Menni'yi ne yapacağını bilmiyordu, parlamentonun toplanmasını beklemek zorunda kaldı. Bu sırada soruşturmada bir yığın belgeye ulaşılmış, Menni davasının perde gerisindeki pek çok şey de ortaya çıkmıştı.

Nihayet seçimler bitti ve milletvekilleri toplandılar. Menni'yi destekleyen eski bakan cumhurbaşkanlığına seçildi. Hükümetin, Cumhurbaşkanı'nın partisinden liderlerle yaptığı toplantıda Mühendis Menni'ye yapılacak yeni öneriler belirlendi.

Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Adalet Bakanı'yla birlikte hapishanedeki hücresine ansızın geldiğinde Menni hiçbir şaşkınlık belirtisi göstermedi; sadece alaycı bir şekilde onları tek sandalyesine buyur etti, kendisi ise yanlarından uzaklaşıp pencerenin yanına dayandı. Cumhurbaşkanı, ona hükümetin ortaya çıkmış olan yeni gerçekleri göz önüne alarak, davanın yeniden görülmesini Yüksek Mahkeme'ye önermek düşüncesinde olduğunu resmen açıkladı. Bunun yanı sıra mahkemeden çıkacak yeni karara dek Menni serbest kalabilecek ve haklarına kavuşabilecekti. Hükümet, meselenin bu şekilde ortaya konmasından tatmin olup olmayacağını ve bu koşullarda eski görevlerini hemen yerine getirmeyi kabul edip etmeyeceğini peşinen öğrenmek istiyordu.

"Bu koşullarda hayır," diye yanıtladı Menni. "Erken tahliye edilmeyi kabul etmiyorum. Eğer mahkeme yeniden görülecek olursa mahkemeye katılmayacağım ve bu mahkemenin vereceği kararı ahlaki bakımdan yok sayacağımı açıklamakla yetineceğim."

"Ama size önerilen bütün bu çok saygın olanakları neden bu kadar ısrarla geri çeviriyorsunuz?" diye haykırdı Adalet Bakanı. "Bu eğer haksızlığa karşı bir protesto ise bu haksızlık şahsen size karşı yapılmıştı, siz ise insanlığın çıkarlarına haksızlık ediyorsunuz! İşçiler sizi istiyor, toplumun tamamı sizin geri dönmenizi istiyor, işi gerçekleştirmek için geri dönmeniz gerekiyor ve siz reddediyorsunuz! İstediğiniz nedir?"

Menni gülümseyerek şöyle dedi:

"Siz beni tam olarak anlamadınız. Ben Yüksek Mahkeme'yi reddediyorum, çünkü bu mahkemenin ilk kararını hak-

sız buluyorum; dolayısıyla benim görüşüme göre, mahkemenin ikinci kararı da yargıçların hükümetinizin emrini yerine getirmeye hazır olmaları dışında hiçbir şeyi kanıtlamayacaktır, bundan hiç kuşkum yok. Ben davanın başka bir mahkeme tarafından, en yüksek mahkeme olan insanlık mahkemesi tarafından yeniden ele alınmasını istiyorum. İstinaf hakkımı tam ve dokunulmaz olarak korumak için her türlü uzlaşmayı, açık ya da gizli her türlü affı reddetmek zorundayım. İşte bu yüzden sonuna kadar burada kalacağım. Ancak çalışmayı reddetmiyorum. Çalışmaları sürekli olarak izledim, planlarını hazırladım ve nerede bulunduğuma bağlı olmaksızın işi yönetebilirim, tıpkı sizin cumhuriyeti genellikle bürolarınızdan çıkmadan yönettiğiniz gibi sayın bakanlar. Burada rahatsızlıklar ve zorluklar var, bunu kabul ediyorum, ama eğer işe koyulmamı istiyorsanız, bunları kabul etmeniz gerekiyor."

"Bütün bu süre içinde hükümetin durumu ne kadar kötü olacak gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz?" dedi Başbakan üzüntü içinde.

"Ben de on iki yıldan fazla zamandır böyle kötü bir durumda bulunuyorum," dedi Menni.

"Kabul ediyoruz!" dedi Cumhurbaşkanı.

III. BABA!

Gazeteler, Menni'nin davanın yeniden ele alınmasını kabul etmemesi üzerine bir süre heyecanlı yazılar yazdılar, ama sonunda kamuoyu onun sıra dışı bir insan olduğunu ve büyük bir adam olarak böyle olma hakkına sahip olduğunu kabul ederek yatıştı; dehanın delilikle akrabalığı üzerine

birkaç bilimsel makale yazıldı, bu makaleler bol bol okundu ve alıntılandı; şu anda toplumun kendi adına yapabileceği her şeyi yaptığı ve kendi kendisine sitem edebileceği bir şey kalmadığı sonucuna varıldı. "Büyük insan" bu konuya büyük bir kayıtsızlık gösteriyor ve Büyük Çalışmalar'la ilgili reformu enerjik bir şekilde sürdürüyordu.

Eski çalışma arkadaşlarından deneyimli ve güvenilir on kişi seçmiş ve müfettiş olarak inşaat bölgelerine göndermişti. Bu müfettişlere işine özen göstermeyen memurları, hangi unvana sahip olursa olsun çekinmeden işten uzaklaştırma, zarar ettirecek sözleşmelerin ve taahhütlerin yürürlüğünü durdurma, işçilerin taleplerini öğrenip inceleme, önceki çalışma koşullarını ve önceki düzenleri yeniden sağlama yetkileri verilmişti. Her bir müfettiş kendisine yardımcılar seçecek ve onları gerekli hallerde işten çıkarılan büyük acentelerin yerine geçirecekti. Müfettişler beklenenden daha enerjik bir şekilde işe sarıldılar. Rüşvetle satın alınmaları mümkün olmayan, katı davranan insanlardı. Feli Rao'nun eski partisi "liberallerin" gazeteleri bu müfettişleri "Dük Menni'nin cellatları" diye adlandırıyorlardı.

Merkez Çalışmalar Genel Müdürlüğü'nü gözden geçirmek ve yeniden düzenlemek çok önemli, ama aynı zamanda çok da zor bir işti. Menni ilk başta bu işi kendisi yapmayı düşünüyordu ama hapishanenin bu konuda onu büyük ölçüde kısıtladığı anlaşıldı; oysa bu işte çok hızlı olmak gerekiyordu. O zaman bir mektup yazarak ifşaat kitabının yazarını yanına çağırdı.

Netti geldiğinde Menni ona oturmasını söyleyip hemen:

"Siz sosyalist misiniz?" diye sordu.

"Evet," diye yanıtladı Netti.

Menni, ona büyük bir dikkatle baktı. Olumlu bir izlenim edinmişti: ışıl ışıl parlak gözler, açık bir yüz, bir düşünür alnı, düzgün ve güçlü bir beden... Menni omuz silkti ve hapishanenin yarattığı bir alışkanlıkla kendi kendine alçak sesle:

"Büyük bilgin Ksarma da sosyalistti," dedi.

Sonra elinde olmadan gösterdiği açık yürekliliği fark edip gülmeye başladı ve şöyle dedi:

"Aslında beni ilgilendirmez bu durum. Eğer mümkünse sizden ortaya çıkarttığınız bilgilerle ilgili belgeleri hangi yollardan bulduğunuzu öğrenmek isterim."

Netti, yararlandığı çeşitli bağlantıları, belgeleri elde etmek için kullandığı, zaman zaman tehlikeli ve her zaman yasal olmayan yöntemleri, işçilerin ve işçi örgütlerinin yardımlarını kısaca anlattı. Menni ilgiyle dinliyor, ayrıntıları soruyordu. Netti'nin birkaç kez önemli teknik konulara değinmesi gerekti. Menni, hayretler içinde bu genç adamın mesleki bilgisinin çok fazla olduğuna inandı. Netti'nin çalışma sistemindeki tüm ana planlara yön veren düşünceleri derinlemesine ve net olarak anlamış olması Menni'yi özellikle etkilemişti. Konuşma yavaş yavaş tümden bu zemine kaydı.

Netti, büyük bir cesaretle daha önce yayınlanmış olan projelerde bir dizi büyük değişiklik önerdi. Menni, bu değişikliklerden bazılarının kendisi tarafından planların en son gözden geçirilmiş haline eklendiğini ve geri kalan değişikliklerin de her türlü durumda görüşülmeye değer değişiklikler olduğunu belirtmek zorunda kaldı. Menni'nin gözleri parlıyordu; sevincini güçlükle saklıyordu, aradığından fazlasını bulmuştu. Önceki konuya dönerek:

"Kitabınıza girenler dışında da belgeler vardır herhalde elinizde?" diye sordu.

"Evet," dedi Netti, "hem de pek çok. Hepsi de kuşku uyandıran, ancak tam bir kanıt özelliği göstermeyen şeyler. Eğer isterseniz hepsini emrinize sunabilirim."

"Çok güzel," dedi Menni. "Peki, siz benim doğrudan yönetimim altında Merkez Çalışmalar Genel Müdürlüğü'nün tüm işlerini gözden geçirme görevini üstlenmeyi kabul eder misiniz?"

Netti'nin resmî görevi böylece başlamış oldu.

Çok büyük bir işti: On iki yılı gözden geçirmek, yüzlerce tanığa soru sormak, kurnaz ve deneyimli iş adamlarına karşı savaşmak gerekiyordu. Ancak alt kademedeki memurların güçlü desteğiyle iş kolaylaşıyordu: Netti, suçlayacak birini bulma denemelerine azimle karşı koyarak onların sevgisini hemen kazanmıştı. Bu müttefikler sayesinde iş nispeten hızlı yürüyordu. Netti zaman zaman rapor vermeye Menni'nin yanına gidiyordu. Birkaç masayla rafın ve onların üzerinde de çok sayıda kitap ve kâğıdın bulunduğu büyük hapishane hücresinde kısa bir toplantı oluyordu. İki adam birbirlerini daha sözcüğün yarısında anlıyorlardı. Birkaç dakika içinde sonuçları çıkarıyorlar, önemli kararlar alıyorlardı.

Bir keresinde Netti'nin Merkez Müdürlüğü'nün "çalışma politikası" konusunda, yani iş ücretinin çalınma yöntemleri, inşaat bölgelerindeki müdürlere birliklerin güçlenmesi göz önüne alınarak "kesin önlemlere yasal gerekçe oluşturan açık gösterilere kışkırtmak için sert önlemleri artırma" emri veren gizli genelgeler konusunda ayrıntılı bir rapor sunması gerekiyordu.

Netti bu konuda konuşmaya başladığında, içinde, derinlerde sakladığı öfke yüzünden tepeden tırnağa değişmişti: Sesi boğuk çıkıyordu, yüzünün ifadesi sertleşmişti, gözleri koyulaşmış, kaşlarının arasında sert bir çizgi belirmişti. Netti'yle Menni'nin benzerliği o anda orada bulunan yabancı birini şaşırtabilirdi. Hücrenin bir köşesinden öbür köşesine yürümekte olan Menni, Netti konuşmasını bitirdiğinde birden şöyle dedi:

"Ne garip! Bana çok güçlü biçimde birini anımsatıyorsunuz. Fakat kimi? Annenizle, babanızla karşılaşmış olabilir miyim?"

Netti hayretle ona baktı.

"Sanmam... Bununla birlikte babamı ben de tanımıyorum: Adını hiç söylemek istemediler bana. Yüksek konumda zengin bir adammış; benim varlığımdan kuşku bile duymaksızın annemi terk etmiş. Annem ise Lybia'lı basit bir işçidir; adı da Nella'dır."

"Nella!"

Bu ad, Menni'nin içinden bir inilti gibi kopmuştu. Benzi atmış, duvara dayanmıştı. Netti hemen:

"Onu tanıyor musunuz?" diye sordu.

"Ben sizin babanızım, Netti!"

"Babam mı?"

Bu sözcükte sadece soğuk bir hayret vardı. Genç adamın yüzü tekrar sertleşti. Menni ellerini kasılmış gibi göğsüne bastırdı. Sessizlik bir dakika sürdü.

"Baba..."

Bu kez Netti'nin sesinde bir düşünme, bir anlama çabası hissediliyordu. Yüz ifadesi yumuşamış, sakinleşmişti.

"Bu konuda ne düşüneceğimi bilmiyorum. Anneme soracağım," dedi ağır ağır.

"Nella'nın size ne diyeceğini bilmiyorum. Ama ben size şunu söyleyebilirim: Onunla ayrıldığımızda ağzından tek bir sitem çıkmadı. Ve mahkûm olduğumda bir tek protesto sesi yükseldi, bu ses onun sesiydi, Netti."

Netti'nin bakışları birden aydınlandı.

"Doğru. Ben de oradaydım."

Yine bir düşünme anı. Sonra genç adam başını kaldırdı ve Menni'ye doğru bir adım attı.

"Annemin ne diyeceğini biliyorum."

Elini Menni'ye uzattı ve bir kez daha yinelenen o sözcük artık zapt edilmeye çalışılan bir sevgiyle duyuldu:

"Baba!"

Üçüncü Bölüm

I. İKİ MANTIK

Akrabalığın ortaya çıkması, iki mühendis arasında dışardan bakınca hiçbir yakınlık yaratmamıştı. Menni her zaman içine kapanıktı, uzun süren yalnızlık ise dış görünüşündeki soğukluğu daha da arttırmıştı; Netti, dikkati ve özeni yüzünden ona karşı ölçülü davranıyordu. Birlikte çalıştıkları diğer tüm insanlar için onlar, eskiden olduğu gibi amir ve memur olarak kalmışlardı. İlişkilerinde ortaya çıkmış olan karşılıklı ilgi ve özen bir tek onlar tarafından fark ediliyordu. Konuşmaları daha uzun sürüyordu, ama önceden olduğu gibi işle ilgiliydi. Görüşlerinde köklü bir farklılık olduğunu hissettikleri konularda ise ikisi de uzun zamandır konuşmaktan kaçınıyorlardı.

Çalışmalar ilerliyordu. Tekrar basit bir aktarma ve denetleme bürosu haline dönüşen Merkez Genel Müdürlüğü'ndeki reform tamamlanmıştı, Netti'nin buradaki işlere katılmasına artık gerek yoktu, asıl önemlisi de burada çalışması Netti'nin bilgilerine ve yeteneklerine uygun düşmüyordu. Menni ona tam yetkili en üst denetçi olarak inşaat alanlarını dolaşma görevi vermek istiyordu. Ancak pek çok konuda anlaşmaları gerekiyordu. Bu iş, teknik sorunların, hatta

yönetimsel ve mali sorunların sınırları içinde kaldığında çok kolaydı, ama konu işçilerin çalışma koşullarına gelince bambaşka bir hal alıyordu.

"Bu çalışma koşullarına bir dizi yeni iyileştirmeler getirmek istediğinizi tahmin ediyorum," dedi Menni. "Özünde bunlara karşı değilim ve deneyimin gösterdiğine göre, çalışma enerjisi ve niteliği, ücretin yükseltilmesi ve çalışma süresinin kısaltılmasıyla birlikte belli bir sınıra yükseleceği için her halde bu iyileştirmelerin pek çoğunu kabul ederim. Ama tam yetkili temsilcimden peşin bir isteğim olacak: Temsilcim, bu konularda işçi birlikleriyle hiçbir şekilde resmî temasa girmeyecek."

"Bunu kabul edemem," diye karşılık verdi Netti sakin bir şekilde.

Menni'nin bakışları gölgelendi.

"Sizi tam olarak anlayamıyorum. Birliklere yakınlık duyuyorsunuz. Bu, sizin kuşku götürmez bir hakkınızdır. Birlikler çalışma koşullarının iyileştirilmesini amaç ediniyorlar; şu anda bunun için pek çok şey yapabilirsiniz. Ama siz bir görevlisiniz ve belirli talimatlara uymak zorundasınız. İşçilerin gereksinimlerini ve isteklerini birliklere sormadan da öğrenme olanağınız var. Ne kendiniz, ne de bir başkası, size disiplini bozmadan amacınıza ulaştınız diye sitem edemez. Aslında birliklere karşı hiçbir resmî yükümlülüğünüz yok."

"Yükümlülük. Bu sözcük inançların söz konusu olduğu bir yerde genellikle uygun düşmez," dedi Netti. "Ben bir sosyalistim ve Ksarma'nın öğrencisiyim. Onun için olduğu gibi, benim için de işçi örgütleri işçi sınıfının tek gerçek temsilcileridir. Ben bu birliklere yalnızca yakınlık duymak-

la kalmıyorum, ideolojik olarak da onlara aitim ve disiplin kisvesi altında bile olsa onları yadsımak aklımın ucundan geçmez."

"Söylediğiniz şey bana tuhaf geliyor. Yaptığımız bütün iş görüşmelerinde sizde çok mükemmel, doğru ve katı bir mantık görmeye alıştım. Oysa bu konuda bu mantık size bir şekilde ihanet ediyor. Birlikleri işçilerin yasal ve hatta biricik temsilcileri olarak kabul ediyorsunuz. Ancak apaçık ortada olan gerçekler böyle olmadığını gösteriyor. Birlikler maddi olarak işçilerin çoğunluğunu değil, azınlığını kapsıyor. Kiralama anlaşmasına resmî olarak onlar değil, her bir işçi ayrı ayrı giriyor. O zaman birliklerin bu konudaki temsil ayrıcalıkları nereden geliyor? Bu, tıpkı yurttaşlık yükümlülükleri her insanın kendi adına doğrudan kendisi tarafından taşınırken devlette seçim hakkının sadece nüfusun azınlık kısmına verilmesi gibi bir şey olurdu. Böyle bir azınlığı halkın yasal ve tek temsilcisi olarak tanır mıydınız acaba? Siz sosyalistler demokrat değil misiniz yoksa?"

"İşçi sınıfı, tıpkı günümüz devletinin kendi yasaları içindeki hali gibi, birbirine karşı kayıtsız insanlardan oluşan rastlantısal ve karışık bir topluluk olsaydı haklıydınız. Ama işçi sınıfı hiç de öyle değildir. Bir işçinin yaşamının temeli ve özü nedir? Emeğidir, çalışmasıdır. Peki, çalışmasında tek başına, kendi kendine var olabilir mi? Olamaz. Eğer siz onu milyonlarca insanın yüce iş birliğinden ve kuşaklar silsilesinden koparacak olursanız bir anda bir hiçe dönüşürdü. Çalışma konusu da, çalışma gücü de kaybolurdu. Şimdi insan çabalarının yöneldiği hedefler, hep dev boyutlarda iş birliğini gerektiren hedeflerdir: Demiryolu döşemek, kanal açmak, makine yapmak, çok miktarda iplik ya da kumaş

üretmek, dağlar gibi kömür çıkartmaktır; dev boyutlardaki görevleri birlikte yerine getirdiği insanlar ve yaptığı şeyleri kullanacak insanlar olmasa bütün bunların ne anlamı kalırdı? Ya onun çalışma gücü? Kullandığı alet, teknik bilgi, desteğini aldığı yaşam araçları olmadan çalışma gücü bir değer taşır mı? Aletler başka işçiler tarafından yapılmıştır, bu onların geçmişteki emeğidir, canlı emek seline, bu selin gücünü sonsuz biçimde arttırarak giren emeğidir. Bilgiler önceki nesillerin yaşamıyla toplanmıştır, her türlü çalışmanın temel ve gerekli aracı olan, onların emekçi deneyimidir. İşçinin yiyeceği, giysisi, oturduğu ev, ona benzeyen, hatta onun hiç tanımadığı başka insanlar tarafından yapılmaktadır. Bütün bunları çekip alırsanız geriye ne kalır ondan? İşçi olarak vardır, sadece canlı ve ölü, sayısız insanla iş birliği içinde, emek birliği içinde gerçektir."

"Çok güzel. İşbölümü, karşılıklı hizmet alışverişi, kuşku duyulmayacak önemli şeylerdir. Fakat bunlar, olayların da gösterdiği gibi, işçi örgütleri olmaksızın da mümkündür. Vardığınız sonuca hangi mantıksal yolla ulaştınız?"

"Bilinçli olanı ve bilinçli olmayanı seçme yoluyla. Kendi kendisinin, başka insanlara karşı tavrının, doğa içinde bulunduğu yerin bilincinde olmayan bir yaratığı bu sözcüğün gerçek anlamında insan olarak adlandırır mısınız? İsterse yüzü insan yüzü olsun; ama bu yaratık yine de insanlığa ait olmayacaktır. Bir işçi olarak içindeki özün, yani kendisine benzeyen başka insanlarla kopmaz bağlarının, emek sistemi ve toplum içinde bulunduğu yerin bilincinde olmayan bir işçi de benim için aynı şekilde henüz işçi sınıfına ait değildir. Ama eğer bütün bunları anlıyor ya da en azından hissediyorsa kaçınılmaz olarak diğer işçilerle birleşecektir. Eğer sırf

kendisi için yaşayabiliyor ve böyle tek başına, bağımsız bir birim olarak yaşamayı yeğliyorsa, o zaman işçi olarak bilinçli olmayan bir varlıktır, onun gibiler ezici çoğunluğu oluştursalar da kendi sınıfının üyesi ve temsilcisi değillerdir."

"Ama bunların hepsi sofizm değil mi? İşçi, çalışırken diğerleriyle birlik içindedir. Pekâlâ. Ancak işçi birliklerinin ilgilendiği beraberlik tam olarak böyle bir beraberlik değil ki: Bu beraberlik, işçilere sormadan kuruluyor. Onlar en çok işçi kiralama koşullarıyla ilgileniyorlar; artık politik sorunlarla uğraşmaya da başlıyorlar. Bu arada gerek kira sözleşmesinde, gerekse yurttaşlık rolünde işçi kendi başına kalıyor: İş ücretini şahsen kendisi için alıyor, seçimlerde kendi kişisel inancına göre oy veriyor. Emeğin birliği ve sizin açınızdan birliklerin sahip oldukları önem arasındaki mantıksal bağ nerede o zaman?"

"Bu bağ, yaşamın mantığında, yaşamı derli toplu bir bütün haline getirme bilincinin mantığında yatıyor. İşçilere dışardan verilen, onlar için başkaları tarafından kurulan emek birliği, henüz sadece mekanik, bilinçsiz, karmaşık bir makinenin parçalarını birleştiren türden bir birliktir. Bir makinenin tek tek levhaları ve vidaları önemli değildir, onlar sadece sayı olarak vardır. Egemen sınıfların işçi sınıfına karşı yaklaşımı da böyledir; işçinin kendi kendine ve kendisi için yaşadığı sürece bu yaklaşım yasal ve haklı bir yaklaşımdır; çünkü o zaman işçi güçsüzdür. İnsanın gücü, mantıklılığında, kendine güveninde, yaşamının her yönünün, yani emeğinin, düşüncesinin, başka insanlara karşı davranışının uyum içinde olmasındadır. Eğer bir işçi, emek ortamında bütün işçilerle birlik oluşturmuşsa ve emeğini kiralayanlarla, devletle ilişkilerinde, yaşamın diğer

alanlarında ve düşüncelerinde ise kendini birlik olduğu işçilerden ayrı tutuyorsa o zaman onun tek bir ilkesi, kendi özüyle, kendi gerçeğiyle ilgili bilinci yok demektir. Çünkü tamamen yanlış davranmaktadır, yani bu işçi emeğini kiralayanla kendi başına bir ilişki içindedir, politika konusunda yolunu kendisi belirlemektedir. Kendisine sağlanacak olan ve kabul etmek zorunda kalacağı çalışma koşulları, tamamen diğer işçilerin onunla çok ya da az rekabet etmesine ve çıkarları uğrundaki mücadelede edindikleri alışkanlıkları, bilgileri ve enerjileri bakımından nasıl insanlar olduğuna bağlıdır. Bu işçinin, kolektif güçlerin karmaşık oranlar yaratarak mücadele ettikleri politika alanında bireysel olarak yer almasına olanak yoktur ve eğer bunu diğer işçilerle birlikte yapmayacak olursa o zaman karşısına çıkan propagandanın, yalan vaatlerin, sığ ve genellikle çıkarlarına düşman etkilerin oyuncağı olacaktır. Bilinçli bir varlık değil, etkilemek için bir malzeme, yabancı emeller için bir araç olacaktır."

"Yine de bundan birlik halindeki bir azınlığın, birlik dışında kalan çoğunluğun yasal temsilcisi olduğu sonucu hiçbir şekilde çıkmaz!"

"Benim söylediğim bu değil. Bilinçli azınlık, bilinçsiz çoğunluğun değil, bütünün, yani bir sınıfın temsilcisidir. İnsan da genellikle gezegenimizdeki diğer organizmaların değil, tam olarak gezegendeki yaşamın temsilcisidir, çünkü bu yaşam insanda kendi bilincine varma noktasına ulaşmıştır."

"Sizin düşüncelerinizi kendime uyarlamayı deniyorum," dedi Menni alaycı bir şekilde "ve benim açımdan çok üzücü bir sonuç ortaya çıkıyor. Planlarımı elleriyle gerçekleştiren milyonlarca işçi olmasaydı kuşkusuz hiçbir şey yapamaz-

dım. Ama onlarla birleşmek konusunda benim en küçük bir isteğim yok, aksine, onlara karşı çıkma eğilimindeyim. Dolayısıyla, ben olabilecek en bilinçsiz yaratığım. Ne gurur verici!"

Netti gülmeye başladı.

"Siz başka bir bilince, bir bakıma çok mükemmel bir bilince sahipsiniz. Proletaryadan önce gelen, onun yolunu açan ve gerçekte özel bir yumuşaklık göstermeden onu kendi usulüyle eğitmeye devam eden bir sınıfın bilinci bu. Bu sınıf, insanın insanla mücadelesinden, herkesin herkesle savaşından geçerek ilerledi; başka türlü de davranamazdı: Tarihsel görev, insan kişiliğini, etken ve kendine tam anlamıyla güvenli bir varlığı yaratmaktı, insan kişiliğini feodal dönemin insan sürüsünden ayırmaktı. Bu yapıldı ve işçi sınıfı içinde artık başka bir görev gerçekleşiyor. Söz konusu olan, bu aktif atomları bir araya toplamak, onları en üst düzeyde bir bağla bağlamak, bu atomların kendiliğinden ortaya çıkmış çelişkili iş birliğini uyumlu ve düzgün bir hale getirmek, onları tek akıllı insanlık organizması içinde kaynaştırmaktır. İşçi örgütleri içinde başlamış olan yeni bilincin anlamı budur."

"Dikkat edin, tehlikeli metafizik alanına düşüyorsunuz. Bu sınıflar ve gelecek yılların insanlığı sizin için artık özel, fantastik bir yaşam süren gerçekten canlı yaratıklar olmuşlar..."

"Neden fantastik bir yaşam olsun ki? Gerçek bir yaşam, özel yaşamların basit yığınından, dağınık bilinçlerin karmaşasından çok daha geniş, çok daha çapraşık bir yaşamdır. Oysa canlı varlık kavramı değişir, farklı dönemlerde farklı farklıdır. Bundan yüz yıl önce atalarımıza, hatta en bilgili

olanlarına, insanın 50-100 trilyon gözle görülemeyecek kadar küçük canlı varlıktan oluşan bir koloni olduğu söylenmiş olsaydı, bu da en tuhaf bir fizik ötesi olay gibi görünmez miydi?"

"Siz de insanları hücreye benzer varlıklara dönüştürmek istiyorsunuz galiba?"

"Hayır, biz bunu istemiyoruz. Organizmanın hücreleri, ait oldukları bütünün bilincinde değildir; bu nedenle çağdaş insan tipi onlara daha çok benzer. Biz insanın yüce emek bütününün bir elementi olarak kendisinin tam bilincine varmasını istiyoruz."

Menni ayağa kalktı ve birkaç dakika hiçbir şey söylemeden odada dolaştı, sonra durdu ve şöyle dedi:

"Anlaşılan bu görüşme bizi bir yere vardırmayacak. Nasıl hareket etmeliyiz? Tüm teknik kontrol size, idari kontrol da ona ait olmak üzere diğer yardımcıyla yetki paylaşımını kabul eder misiniz?"

Karşısındaki adama biraz kaygılı bir göz attı.

"Seve seve," diye yanıtladı genç adam, "bu, en uygunu olur."

"Teşekkür ederim," dedi Menni. "Reddetmenizden korkmuştum."

"Boşuna korkmuşsunuz," dedi Netti. "Yönetim yetkileri beni zor, nazik bir duruma sokabilirdi. Bir tarafın resmî temsilcisiyken bütün sevgi ve ilgisiyle diğer tarafa ait olmak, kolay olmayan, hatta belki de dengeyi korumanın olanaksız olduğu bir ikiyüzlülüktür. Kendine sadık kalmak, bilincinin açık bütünlüğünü korumak, bunun için de çelişkili rollerden kaçınmak gerekir."

Menni bir an düşündü, kısa bir sessizlikten sonra şöyle dedi:

"Kendinize özgü mantığınız içinde tutarlı görünüyorsunuz; bunu yadsımak olanaksız."

II. ARRİ

Netti, eve döndükten sonra her zaman yaptığı gibi konuştuklarının hepsini Nella'ya anlattı. O sırada Arri, Nella'nın yanındaydı. Netti, bir iş için çağrılıp birkaç dakikalığına dışarı çıktığında Nella ve Arri yüzlerinde ciddi bir ifadeyle bakıştılar.

"Söylediği şey çok önemli," dedi Arri. "Bu elbette daha işin başı; ileride daha da büyüyecek. Düşünmek ve konuşmak gerek."

"Evet," dedi Nella. "Yarın sabah bana gel; Netti evde olmayacak."

Ertesi gün Arri, bitkin ve karamsar bir şekilde geldi. Bir gecede yaşlanmıştı sanki; ancak gözleri tuhaf bir pırıltı saçıyordu.

"Çok düşündüm Nella. Can sıkıcı düşüncelerdi; fakat beni götürdükleri sonuçtan tamamen eminim. Menni ve Netti, yapı olarak düşmanlar. Şu anda ikisi de mücadeleden kaçındıkları için memnunlar; ama uzun sürmez bu. Ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar, yaşamları çatışacak, hem de korkunç bir şekilde çatışacak. Birbirlerini çok seviyorlar ve derin saygı duyuyorlar; aralarındaki çatışma bu yüzden daha da üzücü olacak. İşyerlerindeki ilk büyük grevde barışı sürdürmek olanaksız olacak; bu olmazsa başka bir şey çıkacak. Düşmanlar ikisinin çevresinde kendiliğinden bir

araya gelecek ve onları istemedikleri bir mücadeleye girişmek zorunda bırakacaklar. Bunları işitmek sana acı veriyor, görüyorum, ama gerçek bu Nella!"

"Gerçek bu," dedi Nella sessizce. "Ben de aynı şeyi düşünüyordum."

"Peki, sonuç ne olacak Nella? Menni'nin çevresinde hem iyi, hem kötü, geçmişin bütün güçleri, Netti'nin çevresinde ise sadece geleceğin henüz filizlenen güçleri toplanacaklar. Yaşlı kartal, genç şahinden daha güçlü görünecek ve kanatlarını özgürce açmasına engel olacak. Netti bu savaşta ölmeyecek olsa bile yaşamı altüst olacak, hevesi kırılacak, bizim büyük davamız da ağır bir zarara uğrayacak. Buna *izin vermemeliyiz, Nella!*"

"Ama nasıl, bu mümkün mü?" diye sordu Nella. "Çok aradım, bir çözüm yolu bulamıyorum."

"Bunun bir tek yolu var Nella: Menni geri adım atmalı, sahadan çekilmeli. Onu kenara çekilmeye zorlamak gerekiyor. Bu da olmayacak bir şey gibi görünüyor, ama bir şans var; bu şansı denemeliyiz..."

Arri durdu ve sanki güç topluyormuş gibi başını öne eğdi. Nella heyecan içinde hemen onun yanına geldi ve ellerini tuttu.

"Nasıl bir şans? Söyle! Söylemeye cesaret edemiyor musun? Çok zor bir şey o zaman... Hadi söyle ama!"

"Nella, haklısın zor bir şey. O zaman beni dikkatle dinle. Bence Menni'yi yenebilecek, onu yolundan döndürebilecek bir güç var. Bu güç, aşk. Ve bu gücü uyandırabilecek biri var: Sen Nella!"

Nella, Arri'nin ellerini bıraktı ve bir adım geriledi.

"Sen ne diyorsun Arri?"

"Her şeyi ölçüp biçerek konuşuyorum, bana inanabilirsin Nella. Sana karşı duygularının hiçbir zaman kardeşçe duygular olmadığını biliyorsun ve sırf başka türlü olamayacağına olan derin inancım beni sana son şans olarak gördüğüm şeyi önermek zorunda bırakıyor... Hâlâ çok güzelsin Nella. Zaman, karşında güçsüz kalıyor. Sesin hâlâ karşı konulmaz biçimde insanın yüreğine işleyen büyülü bir ses. Menni'yi etkileyebilirsin, seni gördüğü zaman... Sen onun için geçmişin şiirisin, hatta daha da fazlasısın: Netti'nin annesi ve onun, Menni'nin işe ve yönetime geri dönmesini sağlayan mücadelesinin esin kaynağısın. Menni gençliğinde gerçek aşkı tanımadı ve uzun yıllarını tek başına geçirdi... Âşık olursa bu durum onu çok etkileyecektir..."

Arri'nin sesi boğuktu, kopuk kopuk çıkıyordu. Nella oturdu, başını eğdi ve elleriyle yüzünü örttü.

"Olabilir mi, bilmiyorum. Ama küçük düşürücü bir şey bu Arri!"

"Sen annesin. Bir anne için her şey mümkündür ve hiçbir şey onu küçük düşüremez."

Nella başını kaldırdı.

"Sana çok inanmıyorum. Hem... beklemek gerek Arri. Hissediyorum, bizim önceden görmediğimiz yeni bir şey olacak."

Bu sırada Menni, hücresinde tek başına bir köşeden öbürüne sinirli sinirli dolaşıyordu. Yolculuğa çıkmadan önce son talimatlarını vermek için Netti'yi bekliyordu; garip bir heyecan içindeydi, kendisi de farkında olmadan yüksek sesle düşünüyordu.

"...Netti'yi birkaç ay görmeyeceğim... Ona nasıl da bağlandım... Yüreğim sıkışıyor... Çocukça bir duygusallık!..

Onsuz nasıl yapacağım, keyfim kaçacak... Gözleri ışıl ışıl. Tıpkı Nella'nın gözleri..."

Durdu ve derin düşüncelere daldı.

Koridorda ayak sesleri duyuldu, kapı çalındı. Netti gelmişti. İşleri görüşmeye başladılar. Her konuda konuşup anlaştıktan sonra Netti tam gitmeye hazırlandığı sırada Menni bir saniyelik kararsızlığın ardından onu durdurdu.

"Size bir dostumu sormak istiyordum. Nella'nın resmi var mı sizde?"

"Var, hem de yanımda. Akşam yola çıkacağım için yanıma almıştım. İşte."

Menni, resme hayretle bakıyordu:

"Bu son resmi mi?" diye sordu.

"Evet, çok yakın bir zamanda çekildi."

Bir an düşünen Netti:

"İsterseniz size bırakabilirim. Bende bir tane daha var," diye ekledi.

III. ÇATIŞMA GİTTİKÇE DERİNLEŞİYOR

Netti'nin yolculuğu tahmin edilenden daha uzun sürdü. Sonbaharın başında gitmişti, ancak ilkbaharda, yani dünya hesabına göre bir yıl sonra geri döndü. Yağmacıların, hırsızların döneminde çalışma tekniğine getirilen yanlış uygulamalar ve karışıklıklar, yeni yöneticilerin başlangıçta düşündükleri kadar kolay düzeltilebilecek gibi görünmüyordu. Netti yolculuğu sırasında gittiği yerlerden gördükleriyle ve yaptıklarıyla ilgili kısa raporlar gönderse de Menni'yle onun bir günden fazla zamanını alacak daha ayrıntılı, sözlü bir rapor vermesi de gerekiyordu. Onların bu uzun sohbetleri

sık sık iş konularının dışına çıkar, düşüncelerin, değerlendirmelerin, geleceğe dönük planların karşılıklı alışverişi haline dönüşürdü. Ayrılık sanki aralarındaki karşılıklı ölçülü tavrı zayıflatıp baba oğlu birbirine yaklaştırmıştı; gerçek bir içsel yakınlığa sahip olan mizaçlar arasında genellikle böyle olur.

Netti, yolculuğunun sonunda Çalışmalar Genel Müdürlüğü'nün temsilcisi olarak henüz bitmiş olan Ambrosia Kanalı'nın açılış törenine katılmıştı. Genç mühendisin izlenimleri, bunları Menni'ye anlattığı sırada henüz belleğinde taptazeydi.

"O gün yaşadıklarımı size aktarabilmek için şair olmak isterdim. Kanalın aktarma havuzlarının üstünden geçen kavisli köprünün tepesinde diğer mühendislerle birlikte duruyordum. Güney Okyanusu'nun çelik aynası bir yanda sonsuzluğa doğru uzanıyor, diğer yanda henüz ortaya çıkmamış dev bir nehrin hazır yatağı, önce geniş, daha sonra giderek daralan kara bir şerit halinde ovadan geçerek ufka doğru gidiyordu. Bayramlık giysileri içinde, heyecanlı yüzleriyle yüz binlerce insan dalgalar halinde kıyıya dökülüyordu; ileride, her iki yanda güzel binalar ve bundan on beş yıl önce var olmayan parklar yer alıyordu; daha da ileride, bu yeni yoldan akacak suyun ilk hamlesinde batma tehlikesinden korunmak için iki iç havuza gizlenen gemilerin oluşturduğu bir gemi ormanı bulunuyordu. Sevinç ve umut, her şeyi ruh gibi görünmez bir kumaşla örterek; temiz, aydınlık havada güneşin altın ışıklarıyla birleşmişti. Bir an bu kumaş sanki yırtıldı; gri şeritli askerlerden oluşan bir müfreze, silahlarının soğuk parıltısı ve keskin şakırtısıyla rengârenk kalabalığı ikiye böldü; yığınla kanlı ve kara anı, o anın gü-

zelliğini boğma tehdidinde bulunarak hücum etti. Ama gri yılan bu kez tehlikesizdi, geçmişin ağır hayaletleri sis gibi yayıldı ve pırıl pırıl parlayan gerçeğin önünde kayboldu...

İşaret atışı duyuldu ve elim, aktarma havuzlarının elektrik mekanizmasının koluna bastı. Her şey bir hareketsizlik içinde donmuş gibi geldi... ama bu elbette bir hayaldi. Denizin sakin yüzünde birden köprüye doğru iyice derinleşen bir vadi oluştu. Daha önceki seslerin hepsi kulakları sağır eden bir şelalenin uğultusu ve gürültüsü içinde boğuldu bir anda. Daha sonra gürültü o kadar azaldı ki, bu gürültünün arasından binlerce insanın heyecanlı çığlıkları ortaya çıktı. Bulanık su kitlesi, kabararak ve köpürerek korkunç bir hızla kanal yatağından kuzeye doğru akıyordu. Büyük olay gerçekleşmişti: Yaşamın yeni bir gelişmesine temel atılmıştı. Birleşen insan çabalarının, her şeyi yenen emeğin büyük zaferi!"

"Garip!" dedi Menni düşünceli bir şekilde. "Nasıl da her şey kafanızdan özgün bir biçimde geçiyor. *Düşüncenin* zaferinin açıkça ortaya çıktığı bir yerde bana kalırsa, siz *emeğin* zaferini görüyorsunuz."

"Ama aynı şey," dedi Netti.

Menni, yine aynı dalgın edayla, sanki yüksek sesle düşünüyormuş gibi:

"Anlamıyorum," diye devam etti. "Düşüncenin ne olduğunu da, çabanın, emeğin ne olduğunu da bildiğimi sanıyorum. Üstelik sizin için her şeyin önüne geçip unutturan, benimse sadece rahatlığı ve sağladığı yararlarla makinelerin yerini alan mekanik bir güç olarak gördüğüm birleşik insan emeğinin sözünü etmiyorum daha. Ama bilinçli insanın entelektüel emeği bile... Ben her zaman düşünceye hizmet

ettim ve her zaman harcadığım çabaya hükmettim. Çaba sadece bir araçtır, düşünce ise en yüce amaçtır. Düşünce, insanlardan da, insanlara ait şeylerden de daha büyüktür; düşünce insanlara bağlı değildir, insanlar ona boyun eğerler. Bu, bol bol denediğim, şüphe bırakmayan kesinlikte bir şeydir benim için. Yaşamımda birkaç kez bir düşünceye sahip olma, zor ve uzun süren bir çalışma ve gizlerle çilekeş bir mücadele pahasına gerçeği ortaya çıkartma fırsatı çıktı karşıma... İşte bu an gelip çattığında tüm yaşadıklarım, yeni bulduğum şeyin pırıl pırıl parlayan büyüklüğü karşısında birden kayboldu; hatta ve hatta yaşamaktan vazgeçiyordum sanki. Benim düşüncemle ve irademle yırtılan örtünün arkasından; tüm insanlığın, bu iş için tüm enerjisini birleştirse bile değiştiremeyeceği o yüce, gerekli şey ortaya çıkıyordu: İnsanlık bu düşüncenin gerçek olmaktan çıkmasını sağlayabilir miydi? Ve eğer insanlık bu düşünceyi kabul etmek istemez, bu düşüncenin peşinden gitmeyi reddederse bundan zarar görmeyecek midir? İnsanlık yok olsa bile gerçek olduğu gibi kalacaktır. Hayır, düşünceyi hor görmemek gerek! Düşünceye götüren yolu arayıp bulmak için çaba harcamak gerekir, düşüncenin buyruğunu gerçekleştirmek için genellikle kaba emek gerekir. Ancak bu araçlar düşüncenin yüksek doğasından sonsuz şekilde uzaktır."

"Ben de düşünceyi hor görmek niyetinde değilim. Ancak onun yapısını, emeğe karşı tutumunu farklı algılıyorum. Haklısınız, düşünce tek tek insanlardan daha yücedir, düşünce insana ait değildir, düşünce insanın üzerinde egemendir. Ama bakınız, düşüncenin özünün ne olduğundan söz etmediniz, aslında sorunun çözümü de burada olmak zorundadır."

"Ne istediğinizi tam olarak anlamıyorum. Düşüncenin özü, onun mantıksal yapısından ibarettir, düşünsel yaşam süren her insan için açık bir şey değil mi bu? Yoksa bu size yetmiyor da başka, daha büyük bir şey mi istiyorsunuz?"

"Evet, yapmacık bir yanıt olduğu için bu yeterli değil. Düşüncenin özü mantıklıdır, bu, düşüncenin ideal bir şey olduğunu ya da sadece düşüncenin düşünce olduğunu söylemekten farksızdır. İnsan, bu yanıtın ardından düşüncenin yapısıyla ilgili olarak kendisinden önceki kadarını bilir. Siz bilim alanında bununla yetinmezdiniz; bilim alanında havanın hava, suyun da su olduğunu bilmek size az gelecektir; bunların analizini istersiniz."

"Yaptığınız karşılaştırmanın doğru olduğunu sanmıyorum. Ancak eğer havanın ve suyun analizi gibi düşünce yapısının da fiziksel ve kimyasal analizi yapılabilseydi yine de buna ilk sevinen ben olurdum. Ancak bu bir hayal değil mi?"

"Size göründüğü kadar değil. Düşünce yapısının kimyasal değilse de yaşamsal analizi mümkün. Ksarma bu işe girişmişti, ama bitiremedi ve anlaşılamadan kaldı. İşi ben sürdürdüm."

"Siz başardınız mı?"

"Sanıyorum, evet."

"Vardığınız sonuçları anlatın o zaman... tabii eğer sizi anlayabileceğimi düşünüyorsanız. Bu sözümü alay olarak almayın; ben yalnızca bazı konularda farklı bir mantığa sahip olduğumuz inancındayım. Şu doğrudur diye peşin hüküm vermiyorum."

"Güzel. Ama o zaman bir süreliğine soyut mantık hükümdarlığını terk edip, düşünceyi yaşamın içinde ele alma-

nız gerekir. Atalarımız özgürlük düşüncesi uğrunda bin yıl savaştılar. Bu, kuşkusuz insanlığın en yüce düşüncelerinden biridir. Tarih okuduğumda ve o uzak nesillerin ruhuna nüfuz etmeye çalıştığımda özgürlük düşüncesinin nereden çıktığını ve boy attığını anladım. Milyonlarca insan gittikçe daralan çerçeveler içinde yaşıyordu. Attıkları her adımda emekleri, çabaları, gelişme istekleri, zihinlerinde doğan yaratıcı işler bir duvara tosluyor, onları bastıran bir direnişle karşılaşıyor ve acizlik içinde donup kalıyor, daha sonra aynı yazgıyı yaşamak için tekrar ortaya çıkıyordu. Dağınık haldeki insanların sınırsız çabaları bu şekilde hiçbir sonuç vermeden yok olup gidiyordu; acı vardı, ama düşünce yoktu. Acıdan yeni çabalar, aynı şekilde belli belirsiz ama daha yoğun ve daha da çok sayıda çaba doğuyordu. Bu çabalar yavaş yavaş birleşmeye ve kaynaşarak ortak bir doğrultu kazanmaya başlıyor, eski engellere karşı çıkan, giderek daha güçlü bir sel oluşturuyordu. Bu, *özgürlük düşüncesi*, yani *yaşam* mücadelesi içinde insan çabalarının birliğiydi. *Özgürlük* sözcüğü bulundu; tek başına diğer sözcüklerden ne daha iyi ne de daha kötüydü bu sözcük; ama birleşik, ortak çabaların bayrağı oldu; tıpkı eski zamanlarda bildiğimiz sıradan bez parçalarının savaşçı güçlerin birlik ifadesi olması gibi. *Özgürlük* sözcüğünü çekip alın, bir çabalar seli kalacaktır geriye, ama bu selin ortak yönü, birliği, ortaklığı anlaşılamayacaktır. Bu çabaları düşünceden çekip alın, hiçbir şey kalmayacaktır. Başka herhangi bir düşünce için de aynı şey söz konusudur. Ortak çabalar seli büyüdükçe, düşünce de daha yüce, daha yüksek olacak, tek tek her insan düşünce karşısında daha zayıf ve daha önemsiz hale gelecek, insan için düşünceye hizmet etmek, ona boyun eğmek daha doğal

olacaktır. İnsanlar özgürlük düşüncesi uğrunda mücadele etmenin ve hatta ölmenin niçin kendilerini sevindirdiğini, duygularının niçin daha açık ve düşüncelerinin daha derin olduğunu, insan için güçlü, her şeyin üstünde bir atılımın canlı bir parçası olmaktan daha büyük bir mutluluk bulunmadığını varsın anlamasınlar. İşte özgürlük düşüncesi, insanlığın bu türden bir atılımıydı."

"Yani despotizm, zulüm, zorbalık olmasaydı, bunları ortadan kaldırmak için ortak çabalar olmayacağı için özgürlük düşüncesi de olmayacak mıydı?"

"Kesinlikle öyle. Özgürlük düşüncesinin canlı bir anlamı olmasaydı nasıl düşünce olabilirdi ki?"

"Sizinle tartışmayacağım, tek istediğim, sizi daha iyi anlamak. Özgürlük düşüncesi tarihte savaşçı bir düşünceydi, kitleler arasında boy atmış olması mümkündür. Ancak çıkarttığımız sonucu böyle olmayan başka düşüncelere de uyarlayabilir miyiz? Bana öyle geliyor ki, tam da seçtiğiniz bu örnek vardığınız bu sonuca götürdü sizi, bu örneği almasaydınız sonuç başka olurdu."

"Tamam, o zaman başka bir örnek alalım. Size en yakın düşünce olan Büyük Çalışmalar Planı olsun örnek. Bu planda, planın hazırlayıcısı olan size bile herhangi bir inceleme yapmaksızın göründüğünden çok daha fazla şey vardır. Geçmişte insanlık, nüfusunun çok az olduğu zamanlarda bile gezegenimizin üstünde kim bilir kaç kez kendini kalabalık, sıkışık hissetmiş, ancak doğadan şu anda alınanı alamamıştır, son yüzyıllarda bu sıkışıklığı aşmak giderek zorlaşmıştır. İnsanlığın emeği, alanını genişletme isteğiyle sürekli olarak büyük çöllerin sınırlarını zorlamıştır. Bu alanda gösterilen sayısız çaba, ardında bir tatmin edilme-

mişlik ve bir hayal bırakarak doğal felaketlerin katı egemenliği altında ezilmiştir. Bu hayal, gerçeklikler içinde doğan ve gerçeklikten fantezi alanına giden bir çabadan başka bir şey değildir. Ancak yararsız olmayan deneyler de olmuştur: Bazı yerlerde emek, suyun olmadığı yerlere su getirerek çölleri işe yarar hale getirmeyi başarmıştır. Başka deneyimler de vardır: Sonuç vermeyen, tatmin etmeyen bir çaba, basit bir hayale dönüşmemiş, emek insanlarından çıkıp bilim insanlarına geçerek yeni bir biçime bürünmüş, araştırma isteği halini almıştır. Cesur gezginler çölleri bir uçtan bir uca dolaşarak, ölçtüler, kâğıda döktüler, enerjilerini sınırsız bir şekilde harcadılar; geri dönerken yüzyıllardır ölü durumda bulunan çöller ve ovalar hakkında uygulamada yararsız, saf bilgi olarak görünen, ancak aslında Yaşamsızlık Hükümdarlığı'yla gelecekte yapılacak savaş için öncü araştırmacıların birer kristal değerindeki emeği olan şeyleri de yanlarında getirdiler. Zaman geçtikçe denemeler çoğalıyor, istekler artıyor, araştırmalar daha tam ve daha doğru hale geliyordu... Yüzyılların bastırdığı çalışma gayreti çıkış yolu arıyordu. Ve işte insan emeğinin farklı elementlerinin tümünü bilmeden ruhunda birleştiren, çok çaba gerektiren dev boyutlardaki bir göreve eski bir hayalin verdiği cesaretle dört elle sarılan, bu görevin yerine getirilmesine geçmişteki araştırmalarla biriktirilmiş tüm bilgi enerjisini katan, makine çağının bilimsel tekniğiyle ortaya konmuş tüm yöntemleri bu göreve uyarlayan yeterince geniş ve derin ruhlu insan bulunmuştu. O zaman daha önce dağınık halde bulunan elementlerden canlı, düzgün bir bütün ortaya çıkmıştı ve bu, Büyük Çalışmalar düşüncesiydi. Bu düşüncenin yoğun gücü, yeni bir emek kitlesini, milyonlarca

icracının çalışmasını çevresinde bir araya getirebilirdi. Pek çok kuşağın el yordamıyla bulmaya çalıştığı şey böylece gerçekleşmiş oldu."

"Parlak, ancak tuhaf bir tablo," dedi Menni dalgın bir şekilde.

"Doğru bir tablo, bundan kuşkunuz olmasın," diye sözlerini sürdürdü Netti. "Bundan üç yüz yıl önce, artık çoktan unutulmuş bir ütopist yazarın uzun ve ağır bir tarım bunalımı sırasında sizin planınıza çok yakın bir şeyi, peygamberce bir sosyal hayal olarak betimlediğini herhalde bilmiyorsunuz. O dönemi inceleyen genç bir tarihçi gösterdi bu kitabı bana. Ütopya, gerçekleştirilmesi olanaksız istekleri ve direnişle karşılaşan çabaları anlatıyor. Bu çabalar şimdi boy atmış ve bu direnişleri yenen planlı bir emek haline gelmiştir; bunun için bir düşünce birliği içinde kaynaşmaları gerekmiştir. İşte bu yüzden birleşik emeğin zaferiyle düşüncenin zaferi benim açımdan aynı şeydir... Sizin zaferiniz de diyebilirdim ve bu da yanlış olmazdı; sandığınız gibi düşüncenizi siz ortaya çıkarmadınız, siz bulmadınız; siz onu henüz düşünce olmayan bir şeyden yarattınız. İnsan yaratıcı bir varlıktır, Menni."

Menni, kendisiyle konuşurken her zaman çekingen davranan Netti'nin ağzından çıkan bu değerlendirmenin kendisinde uyandırdığı heyecanı gizlemek için:

"İnsan mı? Bu, daha ziyade bir tür ortak çabalar haznesidir," diye şaka yollu itiraz etti.

Netti anladı ve şakaya karşılık vermedi. Yine Menni'nin bozduğu kısa bir sessizlik oldu.

"Söylediğiniz şey, doğru bile olsa sadece pratik düşünceler için geçerlidir. Ancak matematikte olsun, mantıkta

olsun saf kuramsal, pasif düşünceler vardır. Yaptığınız analizin bu düşüncelerde başarılı olması kuşkuludur."

"Saf kuramsal düşünce yoktur. Saf kuramsal gibi görünen düşünceler sadece diğerlerinden daha genel ve daha geniş düşüncelerdir. Mühendislikte ve hatta genel anlamda makine üretiminde çalışmaların örgütlenmesi matematiğe dayanmıyor mu? Sizin planlarınız ve bu planların gerçekleştirilmesi yüz binlerce matematik hesabı olmadan mümkün olabilir miydi? Mantığa gelince, mantığın içerdiği yaşamsal anlam, tam da insanlara aralarında anlaşma, yani çalışma ya da araştırmalarında harcadıkları çabaları başarıyla birleştirme olanağı vermesidir."

"Her düşünce çabaların, emeklerin birleştirilmesinden oluşuyorsa o zaman gerçekle yanılgı arasındaki fark neredir?"

"Bu fark onların sonuçlarındadır. Çabaların birleşmesi, bu çabaları hedefe ulaştırmak şeklinde olabilir, o zaman birleşme gerçektir; birleşme, çabaların israfına, iflasına neden olacak şekilde olabilir; o zaman da yanılgıdır. Özgürlük düşüncesi, insanlığı her türlü emeğin nihai amacı olan yaşamın zaferine, yaşamın gelişmesine götürdüğü için gerçektir. Matematik formülleri, doğal felaketlerle mücadelede güvenilir bir başarı aracı sağladıkları için gerçektirler. Yanılgı, çabaları başarısızlığa götürerek kendi kendisini çürütür."

"Peki ya amaca tam olarak ulaşılmışsa, o zaman gerçekle ilgili daha sonra ne olur? Gerçeğin birleştirdiği çabaların sonu gelir herhalde..."

"Onun da sonu gelir. İnsanlık ileri gider; ama o ölür. Suçlar kesin olarak ortadan kalktığında adalet düşüncesi ölecektir. İnsanların yaşamı ve gelişimi hiçbir baskı ve

boyunduruk altında kalmadığında özgürlük düşüncesi de ömrünü tamamlamış olacaktır. Düşünceler doğar, yaşamak için savaşır ve ölürler. Genellikle biri diğerini öldürür, özgürlüğün otoriteyi, bilimsel düşüncenin dinsel düşünceyi, yeni bir kuramın eskisini öldürmesi gibi."

"Bundan üç yüz yıl önce büyük bir bilgin maddenin ebedî olduğunu belirledi. Bu bir gerçekti ve en büyük gerçeklerden biriydi. Maddeye hâkim olmak, onu kendine bağlı kılmak için insan enerjisi, gözden kaybolduğu her yerde maddeyi arar, bütün dönüşümleri içinde maddeyi izler: Tüm emek ve bilgi alanlarında sayısız meyve vermiş olan bu düşüncenin anlamı budur. Maddenin yok olacağına ve dolayısıyla bir zaman gelip tekrar ortaya çıktığına veya çıkacağına ilişkin yeni bir düşüncenin öne çıktığını artık biliyorsunuz. Bu gerçek olgunlaştığında, emeğin madde üzerindeki egemenliğinin en yüksek basamağını, maddenin iç yaşamı üzerindeki egemenliği ifade edecektir. O zaman eski düşünce görevini yapmış olarak ölecektir. Her düşüncenin başına da aynı şey gelecektir, çünkü insanlık yürüdüğü yolda durmamaktadır."

Menni, gözleri kapalı bir halde sandalyenin arkalığına yaslandı. Birkaç dakika bu şekilde düşünceye daldı. Sonra şöyle dedi:

"Söylediklerinizi benden daha fazla araştırdığınızı biliyorum, pırıl pırıl bir zekâya sahip olduğunuzdan da kuşkum yok. Sözlerinizin hepsi basit ve açık, ama yine de düşünceleriniz bana garip ve anlaşılmaz geliyor. Sanki beni onlardan ayıran karanlık bir perde var... Bu perde bir anlığına, sadece bir anlığına açılır gibi oluyor ve bu aralıktan uzaktaki gerçeğin parıltısını görür gibi oluyorum. Ama

daha sonra her şey aynı karanlığa tekrar gömülüyor. İçimde düşmanca bir duygunun alevlendiği başka anlar da oluyor, sanki benim için kutsal olan, çok değerli olan bir şeyi yıkmak istiyorsunuz, ama bu duygunun doğru olmadığı hemen anlaşılıyor. Sizin görüşleriniz bana genel olarak eski bilimin eksiğini tamamlamak ya da hatta belki onun yerine koymak istediğiniz bir emek şiiri gibi geliyor. Bunu kuşkusuz hiçbir zaman kabul edemem. Ama tartışmaya niyetim de, isteğim de yok; bunun bir yararı olmayacağını biliyorum. Sizin her şeye verecek bir yanıtınız olacak, ama bu yanıt, benim için yabancı olan bir mantığa dayandığından inandırıcı gelmeyecek. Bu arada düşüncelerinizle ve yaşamınızla ilgili her şey çok ilgimi çekiyor. Bana çocukluğunuzu anlatın, Netti."

IV. DÜŞMANLAR VE MÜTTEFİKLER

Menni'nin durumu bir süre hiçbir saldırıya uğramayacak gibi göründü. Düşmanlarının açığa çıkmasından ve ölümünden sonra işçilerin ve kamuoyunun isteği üzerine yönetime gelen ve parlamentonun oy birliğiyle aldığı kararla haklarına yeniden kavuşan Menni, eski iş arkadaşlarının ve Netti'nin desteğiyle kısa bir sürede olağanüstü başarılar elde etti. Düşüşe geçmiş olan dev bir iş yeniden canlandırılmıştı ve rayında gidiyordu; Feli Rao döneminde çalınmış olan paranın -birkaç milyar- bir kısmı mahkemenin haciz kararları yoluyla geri alınmıştı; sürmekte olan soruşturmalar ve mahkemeler, kalan paranın önemli bir bölümünü daha geri döndürecekti; böylelikle çalışmaları genişletmek ve geliştirmek için çok büyük bir fon kurulmuş oluyordu. Ancak bütün bunlara karşın, toplumsal atmosferde garip,

tanımlanması güç, can sıkıcı bir şey vardı. Bu durum, özellikle geniş, demokrat basında fark ediliyordu. Bir zamanlar Menni'nin ilk başarılarını kazandığı dönemde aynı demokrat basın, onun her zaferini heyecanla selamlar ve hararetle yorumlardı; sanki şimdi ortak bir suskunluk hâkimdi. Gazeteler Büyük Çalışmalar'la ve bu çalışmaların örgütlenmesiyle ilgili olaylara ancak gerekli sınırlar içinde yer veriyor, değerlendirmelerden ve hatta açıklamalardan sistemli bir şekilde kaçınıyor, başka şeylerle uğraşmayı yeğliyorlardı. Sadece eskiden finansman sağlayanların verdikleri rüşvetin ve genel anlamda o insanların etkisinin bir sonucu değildi bu. Hayır, "kamuoyu" gerçekten hoşnut değildi. Kamuoyunun elinde olayların yeni akışını kınayacak bir gerekçe yoktu, ama toplum, bu yeni akışın yöneticilerini takdir etme yönünde en ufak bir eğilim göstermiyordu. Bunun ciddi nedenleri vardı.

Birincisi, toplum, -bu sözcük o zamanlar yüksek ve orta sınıflar anlamına geliyordu- meydana gelen devrimde işçilerin rolünü kabul edemezdi. Bu sınıflar, sadece devrim girişimini üzerlerine almamakla kalmazlardı. Kanlı bir kıyıma geçme tehdidi içeren oldukça tehlikeli bir mücadele söz konusu olursa kabul edilebilirdi bu ancak; daha sonra, tehlike geçtiğinde yüksek ve orta sınıflar eski, ciddi partilerin yönetimi altında bulunmayı bir an bile istemezlerdi, tam tersine kendi taleplerini onlara dayatırlar ve bu taleplerini tam olarak yerine getirmeye zorlarlardı. O güne dek ekonomik bakımdan kendini arada bir koruyabilen, ancak politik olarak her zaman en uygun ve en uysal sömürü nesnesi olan işçi sınıfının gelişiminde yeni bir durumdu bu.

İkincisi, gerek Menni'nin, yeniden yargılanmayı ya da bağışlanmayı ısrarla reddetmesinde, gerekse aşırı devrimci olduğu herkesçe bilinen Netti'yle yaptığı iş birliğinde anlaşılmaz, kaygı verici bir şey vardı. Birincisi tüm saygın kurumlara indirilmiş ahlaki bir şamar gibiydi, ikincisi gelecek açısından bir tehdit olarak görünüyordu. Bu gizemli beraberlikten kim bilir daha ne sürprizler çıkabilirdi, bunu tasavvur etmek zordu; ancak bu gizemli beraberlik kamuoyunu giderek daha güçlü bir şekilde rahatsız ediyordu.

Ayrıca Feli Rao'nun bütçe operasyonlarına katılmış olan herkesin zaman zaman dinlenmeden ısrarla kovuşturulması, mallarına el konulması, halkın ciddi kesimi üzerinde olumsuz bir etki yapmıştı; bu kesim, bu işlemi aşırı buluyordu. Suçu en fazla olanlar artık cezalarını çekmişti; cezaların ağırlığını suçu daha az olanlara yaymadan bu kadarla yetinilebilirdi. Bunların çoğu sanayi ve ticaret alanından saygıdeğer, ağırbaşlı insanlardı, ticari işlerde resmî yasal çerçeveleri yakalamak her zaman o kadar kolay ve basit olmuyordu. Bu yorumlarda hem "toplum" üyelerini günlük yaşamlarında birleştiren sayısız küçük ilişkinin etkisi, hem de gerekçesi, hepsinin yakından bildiği mal edinme hırsı olan suçlara karşı duyulan doğal hoşgörü etkili oluyordu. Bundan başka eski kodamanların iflası her seferinde onlarla işi olan pek çok kişinin çıkarlarına dokunuyordu; hatta Feli Rao'nun intiharı borsada neredeyse büyük bir kriz yaratmıştı. "Toplum", tıpkı yasal temsilcisi olan borsa gibi, huzura, sükûnete değer verir, yarına duyulan güven, adalet ya da toplumsal bir işin çıkarları gibi soyut kavramlardan daha yukarıda durur. Menni'de ve onun çevresindeki herkeste; karşı çıkan, huzursuz bir şey, gücünü bilmedikleri, tehdit

edici bir şey görüyorlardı. Bununla karşılaştırınca diğer tarafın bütün suçları siliniyordu.

Ancak Menni'nin eski, bilinen düşmanları, saldırıya geçmeye cesaret edemiyorlardı: Oynadıkları oyunda hareketlerine yön veren çıkarlar son derece kaba bir biçimde açığa çıkmış, adları aşırı derecede lekelenmişti, davaya zarar vermemek için susmaları gerekiyordu. Saldırı işaretini ancak güçlü ve bütün kuşkuların üstünde, lekesiz biri verebilirdi. Uzun süre böyle biri çıkmadı...

İşlere, yeni izlenimlere, anılara gömülmüş olan Menni, ortamın giderek nasıl gerildiğini fark etmiyordu. Ancak Teo, en yaygın basın organında yayınladığı saldırgan bir makaleyle Menni'ye karşı çıktığında; sadece Menni değil, çok sayıda başka kişi de şaşırmıştı. Eski demokrat, herkesin saygı duyduğu gazeteci Teo, zafer kazandıktan sonra Sendikalar Birliği'ne karşı mücadele etme, hatta mahkemede Menni için verilen hükmü açık açık "uşakların işi" diye adlandırma cesaretini gösteren pek az kişiden biriydi bir zamanlar. Teo'nun yeni adımı büyük bir sansasyon yarattı. Makale "Düşünme Zamanı!" başlığını taşıyordu, topluma ve partilere yönelik bir uyarı biçimindeydi.

"Cumhuriyetimizde herkes mutlu mu?" diye soruyordu Teo ve öyle olmadığı yanıtını veriyordu. "Demokrasi yavaş yavaş kendisine ihanet ediyor, ilkelerinin altı açık açık oyulan demokrasi buna dayanmaya çalışıyor; en kötüsünden bir muhalefet hazırlığı yapılıyor. Demokraside bir tek adamın milyonlarca insanın, topluma ait milyarlarca paranın üstünde egemen olmasına izin verilir mi? Bundan yirmi yıl önce, Büyük Çalışmalar Planı'nın onaylanması

sırasında bu yetkiler, çalışmaların girişimcisi için yaratılmıştı. Bu çok büyük bir hataydı. İlk başta, daha sonuçları ortaya çıkmadan önce bu hata hoş görülebilirdi. Ama o zamandan beri bir Feli Rao olayıdır gidiyor. Rao ne yapmıştı gerçekte? İktidarı Menni'nin elinden almış ve onu kendine göre kullanmıştı. Bunun ne sonuç verdiğini herkes biliyor. Demokrasi Feli Rao'yu devirdi. Peki, sonra ne oldu? Aynı diktatorya bütün dokunulmazlığıyla tekrar Menni'nin eline geçti. Hiçbir ders çıkarılmadı mı yani?

Bize, Menni maliyeci değil, politikacı da değil, dürüst bir mühendistir, diyecekler; ona güvenilebilir, hiçbir şeye gereksinimi yoktur, sadece bu işe hizmet eder. Öyle mi acaba? Demokrasi tek bir kişiye bel bağlamamalıdır, böyle bir hakka sahip değildir; demokrasinin ilkesi çoğunluktur. Menni, gerçekten bizim de asla küçümsemek niyetinde olmadığımız hizmetlerinin büyüklüğüyle gözleri kör olmuş saf insanların gösterdikleri gibi biri olmuş olsa bile, demokrasi ilkesinin çiğnenmesi, demokrasinin geleceğine yönelik bir tehdit olarak kalırdı yine. Aslında tehlike çok yakında bulunmaktadır.

Mühendis Menni'nin kendisi için gereksindiği bir şey yoktur. Peki, o zaman diktatoryayı ne yapacaktır? Ya da diktatörlüğü şahsen kendisi için ele geçirmemiş midir?

İnsanlar hakkında, onların niyetleri hakkında eylemlerine bakarak hüküm vermek gerektiğini söyleyeceklerdir. Çok güzel. Mühendis Menni'nin demokrasi konusundaki eylemlerine bakalım.

Toplum ve halk, Menni davasının yeniden görülmesini talep ediyordu. O ise bunu reddediyor. Peki bu, halk iradesine karşı, cumhuriyetin kurumlarına karşı bir küçümseme

değil midir? Menni, mali şakşakçı takımının aleti olan önceki davanın yargıçlarına saygı göstermeme hakkına sahipti. Ama cumhuriyetin adaletine saygı göstermeme hakkını kim verdi ona? Ve bu hareketiyle halk kitlelerine ne telkin etmek istiyor? Bir dava adamı ciddi, pratik bir amacı olmadan birkaç yıllık özgürlüğü geri çevirmez. Ne olursa olsun başının üzerinde bir çilekeş halesi taşımaya ne amaçla gerek duydu?

Menni'nin işçi örgütlerine karşı eskiden nasıl bir tavır içinde olduğu herkesçe biliniyor: Tavrı demokratik değildi. Dışardan bakınca bundan hâlâ vazgeçmediği görülüyor. Ama bakın, nasıl bir çelişki var ortada! Mühendis Menni'nin yanında, onun en yakın yardımcısı rolünde kimi görüyoruz? İşçi birliklerinin açık önderi değilse de kuşkusuz onların politik esinlendiricisi sosyalist Netti'yi. Ne düşünüyorsunuz, bu ne demektir?

Şunu unutmayın: İşçi birlikleri son zamanlarda onların çıkarlarını her zaman korumuş olan demokrat partimize karşı nedeni olmayan, anlaşılmaz bir güvensizlik gösteriyorlar. İşçi federasyonları mesleki konularıyla yetinmek istemiyorlar ve kendi özel siyasi komitelerini kuruyorlar. Gözümüzün önünde demokrasiden yeni bir işçi partisi kopuyor. Kitlesel demokrasi güçlerinin demokrasi açısından böyle tehlikeli, belki de yok edici şekilde parçalanması, başında Netti'nin ve Netti'nin babası, makinist Arri'nin bulunduğu devrimci politikacılar okulunun doğrudan etkisi, daha doğrusu yönetimi altında gerçekleşiyor.

Bunların hepsi kuşku götürmez gerçeklerdir. Bu gerçekleri bilen biri için diktatör bir mühendisin sosyalistlerle doğaya aykırı bir birlik kurmasının neden gerekli olduğunu

tahmin etmek zor mudur? Feli Rao işveren sendikalarına sırtını dayıyordu; Menni işçi örgütlerine dayanmak istiyor. Feli Rao mali egemenlikle ve kârla yetiniyordu; cumhuriyetçi yöntemlere karşı kasıtlı bir davranışı yoktu ve olamazdı. Elinde para gücü vardı, ama kitlelerin gücü yoktu. İşçi kitlelerini ardından sürükleyen Menni o kadar alçakgönüllü olacak mı? Paraya karşı ilgisiz olduğundan kuşku yok. Demek ki, onun için gerekli olan başka bir şey var.

Mühendis Menni şimdi neden hapishane duvarları arkasına saklanıyor, bilmek ister misiniz? Dostları, dışarıda dev bir işçi ordusunu politik bir seferberliğe yeterince hazırlarken kuşkuları kendisinden uzaklaştırmak için.

İddia ediyorum: Mühendis diktatoryasının işçilerin sosyalizmiyle birliği sadece demokrasiye, cumhuriyete karşı olabilir, başka hiçbir anlamı olamaz."

Makale, parlamentoya, hükümete ve tüm sadık cumhuriyetçilere vakit geçirmeksizin bu tehlikeye karşı mücadeleyi başlatma çağrısıyla son buluyor, aksi takdirde tehlikenin kaçınılmaz olacağını belirtiyordu.

Makale, parlamentonun olağan toplantı dönemi başlamadan birkaç gün önce yayınlanmıştı. Toplantı dönemi her zaman olduğu gibi cumhurbaşkanının mesajıyla açıldı. Mesaj, alışılmış resmî tümceler ve hükümet tarafından daha önceden hazırlanmış olan yasa tasarılarının sayılıp dökülmesi dışında bu kez beklenmedik bir şey içeriyordu:

"Daha yakınlarda Cumhuriyet'in yaşadığı sarsıntılar," deniyordu mesajda, "sağduyulu unsurların zaferiyle ve halk iradesine uygun düzenin yeniden kurulmasıyla sonuçlanmış olsa da, bu sarsıntıların izleri hâlâ tam olarak

silinmemiştir. Adaletin kılıcı, devletin çıkarlarını çiğneyen suçluları bu iki yıl boyunca durup dinlenmeden vurmuş ve suçluların verdikleri zarar çok sayıdaki el koyma eylemleriyle büyük ölçüde karşılanmıştır. Toplum vicdanının ve devlet çıkarının yeterince tatmin edilip edilmediği ve geçici olarak sarsılmış olan sosyal dünyanın tam bir rahatlamaya kavuşturulmasına, kesin olarak canlandırılmasına şiddetli bir gerek duyulup duyulmadığı konusu parlamentonun incelemesine sunulabilir diye düşünüyoruz. Eğer Parlamento öyle olduğunu kabul ederse o zaman hoşgörü gösterme ve unutma zamanı gelmiş demektir."

Daha sonra cumhurbaşkanının ve hükümetin bu konuda önceden belirlenmiş hiçbir programla kendilerini bağlamadıkları, durumu değerlendirme hakkının sadece ve sadece parlamentoya ait olduğu vs. konuşmaları geldi, ama aslında mesaj, af çıkarılmasını ve el koyma eylemlerine son verilmesini öneriyordu.

Resmî politik çevrelerden Menni'ye karşı yöneltilen ilk, ama çok ciddi darbeydi bu.

Bu sırada Netti başkentte değildi; tam da yeni ve önemli gerçeklerin ortaya çıkarılmasıyla ilgili soruşturmalar münasebetiyle seyahatte bulunuyordu. Artık ona danışmadan hiçbir önemli işe girişmemeyi alışkanlık haline getirmiş olan Menni, Netti'yi acilen geri çağırdı.

Hemen bir eylem planı hazırlandı. Cumhurbaşkanının mesajına yanıt olarak Menni, parlamentoya Büyük Çalışmalar konusundaki soruşturmaların ve mahkemelerin seyriyle ilgili basılı bir rapor vermek zorundaydı. Rapor için Netti, cebe indirilen paranın şimdilik yarısından azının geri alındığını gösteren rakamlar ve açığa çıkarılmış bir

dizi önemli bilgi verdi. Netti ve diğer müfettişler tarafından elde edilen yeni bilgiler, sadece eski suçlarla değil, daha da çok suçluların, durumlarını ve elde ettikleri çıkarları korumak için daha sonra verdikleri mücadeleyle ilgiliydi. Mal varlıklarını kamulaştırmadan kaçırmak için bir dizi hile yapılmıştı: Çok büyük para babaları bir anda yoksul insanlar oluvermişti. Sorgu ve yargı yöneticilerine verilen milyonluk rüşvetler, önemli suç belgelerinin ortadan yok olmasını sağlamıştı. Tanıklara rüşvet verme işi de daha genişlemişti, ancak direnenlerin öldürülmesi olayları da vardı. Rapor genel olarak parlamentonun uzlaşmacı ruh halini kaçınılmaz şekilde bozacak ve affı uzun süre geciktirecekti. Menni'nin hapisten çıkmasına topu topu birkaç ay kalmıştı; bu zamanı kazanmak özellikle önemliydi.

Birkaç büyük gazetenin sıkı sıkıya sarıldığı ve desteklediği Teo'nun saldırısına Menni yanıt veremezdi: Bu tür suçlamalara karşı kendini aklamak ona göre bir şey değildi. Ancak başkentin büyük birlikleri hiddet dolu açıklamalar yapıyorlardı, Netti, taşra örgütlerinin, özellikle Büyük Çalışmalar Federasyonu'nun gereken yanıtı sırası gelince vereceğinden kuşku duymuyordu. İşçiler, olmayacak bir monarşist-proleter komplosunu bahane eden demokrat partinin aslında doğmakta olan politik işçi birliğine yönelik bir suikast yapmasını protesto ediyorlardı. İşçiler, demokrat memurların da onların çıkarlarını "savunmaları" halinde bunu son derece kötü ve başarısız bir şekilde yapacaklarını ileri sürüyorlardı. "İşçi sınıfını Sendikalar Birliği'nin zalim diktatörlüğünden onlar mı kurtardı?" diye soruyordu başkentteki Makinistler Federasyonu ve yanıtlıyordu: "Hayır, tam tersi oldu; eski zamanlarda cumhuriyet en çok da işçile-

rin kanı pahasına kurulmamış mıydı? Dolayısıyla cumhuriyete karşı komplolara ilişkin tüm yalanları bırakın, partinize gösterdiğimiz güvensizliğe gereksiz yere öfkelenmekten vazgeçin, ileride kendi çıkarlarımızı, hatta birbirine denk düştüğünde zaman zaman belki sizin çıkarlarınızı da politik bakımdan kendi ellerimizle savunacağımızı kabul edin."

Netti, bütün birliklerden gerçek bir işçi partisi görünümünde politik bir federasyon oluşturmak için zamanı son derece uygun buluyordu. Bunun için elinden gelen çabayı harcamaya karar vermişti ve fikirdaşlarının kendisini destekleyeceklerinden emindi. Bu arada çatışma pek tabii ki kaçınılmaz şekilde şiddetleniyordu; ancak güç oranı da büyük ölçüde değişiyordu.

Menni bu planları dinlerken elinde olmadan onlara yakınlık duyuyordu. Bu durum onun ideolojik olarak vicdanını rahatsız ediyor ve kendisine karşı belirsiz bir güvensizlik doğuruyordu. Kendisine karşı haklı çıkmak istiyor ve şöyle diyordu:

"Yeni partiniz için tasarladığınız bu programın esaslarını tam olarak paylaşmıyorum. Ancak özgür yurttaşlar olan işçilerin işlerine gelen birlikler ya da partilerde bir araya gelebileceklerini, eğer bunu yapıyorlarsa dayandıkları temeller olduğunu düşünmüşümdür her zaman. Birliklerin taleplerini kabul etmeye yanaşmadım, ama onların var olma haklarına da hiçbir zaman karşı çıkmadım. Partinizin gelecekte ne getireceğini bilmiyorum, sizin için bu partinin gerekliliğini şimdiden reddedemem. Belki de partiniz, eski partilerin gözlerimizin önünde süren yozlaşmasını durduracak bir gözdağı olacaktır; bu yüzden partinizi onaylamaya hazırım."

V. VAMPİR EFSANESİ

İş görüşmesi sona erdi ve Menni, yeni olaylarda kendisini çok şaşırtan ve rahatsız eden bir durumdan söz açtı.

"Cumhurbaşkanı ve Teo gibi insanlardaki bu değişikliği hiç anlayamadığımı itiraf etmeliyim. Her ikisini de iyi tanırım, yiyici takımından değillerdir. Fakat... Siz onların samimi olduklarını düşünüyor musunuz?"

"Galiba evet," diye yanıtladı Netti. "Gösterdikleri kanıtlara dikkat edin: Her birinin kanıtı, tam da onların daha önce hep söyledikleri şeylere dayanmıyor mu? Teo, demokrasiyi ve cumhuriyeti gayretle koruyor; Cumhurbaşkanı sosyal barışta ısrar ediyor."

"Kendilerine sadık kaldıklarını mı söylemek istiyorsunuz?"

"Hayır, elbette bunu söylemiyorum. Şemalar aynı, ama yaşam konusundaki tavırları değişti, eskisine karşıt bir tavır oldu. Teo'nun bir zamanlar ılımlı basının sizin "diktatörlüğünüz" konusunda attığı iftirayla ilgili yazdıklarını anımsayın. Demokrasiyi, böylesi hayaletlerle korkutulamayacak kadar güçlü buluyordu. Bir insanın elindeki yetkiler ne kadar geniş olursa olsun, eğer halk iradesi tarafından verilmişse ve halk iradesinin sürekli denetimi altında bulunuyorsa bu yetkilerde diktatoryal bir şey olmaz diyordu. Bu koşullarda demokrasi tarafından kurulmuş olan iktidarın gücü, sadece demokrasinin kendi gücünün ifadesiydi ona göre: Demokrasi, toplum yararı için en iyi araçları seçer ve onu bu seçiminde sınırlamak olanaksızdır. Oysa bu durumda, diye ekliyordu Teo, demokrasi düşmanlarının öfkesi bile doğru bir yol seçildiğinin başlı başına kanıtıdır. O zamanlar Teo cesaret doluydu ve ilerleme, yeni başarılar kazan-

ma çağrıları yapıyordu, şimdi ise korku dolu ve var olanın korunması çağrısı yapıyor. Cumhurbaşkanımız ise ünlü kitabında şunları yazıyordu: 'İşçilere yasal olarak talep ettikleri ödünleri vermek gerekir, böylece sınıfların artan düşmanlığı sona erecektir. Eğer hiç çaba harcamadan her şeyi kaderin bir cilvesi olarak ele geçirmiş olan ve başkalarına hiçbir şey vermek istemeyenlerin akıl dışı, inatçı direnciyle karşılaşacak olursak o zaman ciddi bir mücadele ve kararlı önlemler karşısında geri adım atmamalıyız; sosyal barışın çıkarları ayrıcalıklı insanların bencilliğinden daha önemlidir.' Ve şimdiki mesajında da yine sosyal barışın çıkarları için bu ayrıcalıklı insanlara ödün vermeyi öneriyor..."

"Doğru," dedi Menni, "belleğiniz çok güçlü. Ancak aynı mesajlardan karşıt sonuçlar çıkarken nasıl bir samimiyetten söz edebiliyorsunuz? Bu durum, ikiyüzlülüğün açık bir kanıtı değil mi?"

"Hayır, söylediğim bu değil," diye karşılık verdi Netti. "Eskiden onlarda yaşayan, canlı insanların mantığı vardı, yaşamın ilerlemesini, daha iyi bir hale gelmesini istiyorlardı, o zaman vardıkları sonuçlar da bunu onların kulaklarına yavaşça fısıldıyordu. Şimdi ölülerin mantığı var onlarda, sessizlik ve durağanlık, çevrelerindeki yaşamın durmasını istiyorlar. İnsanların ve sınıfların, düşüncelerin ve kurumların başına her adımda gelen şey geldi onların başına da: Öldüler ve vampir oldular."

"Neler söylüyorsunuz," dedi Menni şaşkınlıkla, "sizi hiç anlamıyorum."

Netti gülmeye başladı.

"Vampirlerle ilgili halk hikâyesini bilir misiniz?" diye sordu yanıt vermek yerine.

"Elbette biliyorum. Dirilerin kanını içmek için mezarlarından çıkan ölülerle ilgili saçma sapan bir hikâye."

"Sözcüğü sözcüğüne ele alınınca tabii ki saçma bir hikâye. Ama halk şiirinde gerçekleri matematik biliminden farklı bir şekilde ifade etme yöntemleri vardır. Vampir efsanesinde yaşam ve ölümle ilgili aslında en karanlık olmasına karşın en büyük gerçeklerden biri yatar. Ölülerin yaşamı varlığını sürdürüyor. Tarih bu yaşamla doludur. Bu ölü yaşam her yandan bizi kuşatıyor ve canlı yaşamın kanını içiyor..."

"İşçilerinizin kapitalistleri genellikle vampir diye adlandırdıklarını biliyorum; ama bu, basit bir küfür ya da en azından bir propaganda yöntemidir aslında."

"Sözünü ettiğim o değil. Hangi emek ve düşünce alanında olursa olsun bir insan getirin gözünüzün önüne. Bu insan bir fizyolojik organizma olarak kendisi için yaşar; bir faaliyet adamı olarak da toplum için yaşar. Bu insanın enerjisi yaşamın ortak seline karışır ve onu büyütür, dünyada ona düşman olan şeyleri yenmesine yardım eder. Aynı zamanda da topluma bir maliyeti vardır, başka insanların emeği sayesinde yaşar, çevresini saran yaşamdan bir şeyler alır kuşkusuz. Ancak yaşama aldığından daha fazlasını verdiği sürece yaşamı çoğaltır, yaşamda bir artıdır, olumlu bir niceliktir. En sonuna, fiziksel ölüme kadar aynı şekilde artı olarak kaldığı da olur: Elleri gücünü yitirmiştir, ama beyni hâlâ iyi çalışmaktadır, yaşlı adam düşünür, öğretir, deneyimini aktararak başkalarını eğitir; daha sonra beyin yorulur, bellek zayıflar, ama genç yaşama karşı sevgiyle ve ilgiyle dolu olan, saflığı ve soyluluğuyla bu genç yaşama uyumu, onu daha da güçlü kılan birlik ruhunu getiren yürek değişmez. Ancak bu ender olan

bir şeydir. Çok uzun yaşayan bir insan er ya da geç kendisini aşar. Yaşama verdiğinden daha fazlasını almaya başladığı, varlığıyla yaşamın büyüklüğünü azalttığı o an gelir. İnsanla yaşam arasında düşmanlık ortaya çıkar; yaşam insanı geri iter, insan yaşamın içine saplanır, yaşamı aralarındaki bağı hissettiği geçmişe geri döndürme çabalarını arttırır. İnsan sadece bir yaşam asalağı değil, yaşamın etkin bir can düşmanıdır; yaşamak için yaşamın öz suyunu içer ve yaşamın sürmesini, yaşamın hareketini sürdürmesini istemez. Bu, bir insan değildir, çünkü içindeki sosyal-yaratıcı insan varlığı ölmüştür artık; sosyal-yaratıcı bir varlığın cesedidir bu. Zararlı ve sıradan fizyolojik bir ceset: Onu uzaklaştırmak ya da ortadan kaldırmak gerekir, yoksa havayı zehirler ve hastalık getirir. Ancak yaşayan ölü olan vampir, eğer hayattayken güçlü bir insansa çok daha zararlı ve tehlikelidir."

"Cumhurbaşkanını ve Teo'yu bu şekilde mi algılıyorsunuz?"

"Evet; ve burada daha da kötü bir şey söz konusudur: İnsanların cesetlerinin içinde düşünce cesetleri vardır. Düşünceler insanlar gibi ölür, ama öldükten sonra yaşama daha bir inatla girerler. Dinsel otorite düşüncesini anımsayın: Bu düşünce ömrünü tamamlayıp insanlığı ileri götüremez hale geldiğinde kaç yüzyıl daha egemenlik için savaşmıştı, kesin olarak toprağa gömülene dek ne kadar çok kan, gözyaşı ve insan hayatını almıştı. Demokrasiye gelince, bence bu düşünce verebileceği her şeyi henüz bitirmedi; ancak hayatta kalmak için değişmek ve toplumla birlikte gelişmek zorundadır; oysa Teo için demokrasi, Teo'nun gerçekte yaşamaya devam ettiği geçmişteki haliyle donup kalmıştır. İşçi partisi o zaman yoktu; işçi partisi, Teo'ya yabancı, yeni bir

şeyin başlangıcıdır ve Teo, kendi ölü düşüncesi adına işçi partisine izin vermek istemez. *Sosyal barış* parolası ise eskiden herkesin herkesle yaptığı gözü dönmüş savaşa, galiplerin amansız bencilliğine karşı protesto olarak bir parça yararlı olabildiyse de şimdi, sınıf mücadelesinin yeni bir anlam kazandığı ve içinde büyük bir gelecek taşıdığı bir sırada çaresiz bir şekilde tükenmiştir ve içinde bir damla yaşam yoktur."

"Tanıdığın insanları vampir olarak gözünün önüne getirmek ne tuhaf!" dedi Menni düşünceli bir şekilde.

"Hem tuhaf, hem de eğer onları soylu ve yürekli birer savaşçı olarak görmüşsen üzücü bir şey," diye ekledi Netti.

Menni, başını silkeleyerek sanki bir şeyi kendinden uzaklaştırmak ister gibi bir hareket yaptı.

"Sizin şiirsel tarzınıza nasıl ayak uyduracağımı ben de bilmiyorum," dedi Menni gülümseyerek. "Ama bir sorun daha var. Eğer sizi doğru anladıysam, insanlar ve diğer yaratıklar sadece yaşlılıklarında vampir olmuyorlar değil mi?"

"Elbette hayır," dedi Netti. "Halk inancına göre ölü doğmuş çocuklar da vampir oluyorlar. Toplumun tüm sınıfları ömrünü tamamladığı zaman ölüler ölüleri doğuruyor. Aynı şey düşünce dünyasında da oluyor: Hâlâ yeni dinsel tarikatlar ortaya çıkıyor."

"Evet, işte belki de teorinizin en zayıf yeri burası. Bir canlı varlığın vampir olduğu anı nasıl belirleyeceğiz?"

"Aslında bu çok zor bir iş," dedi Netti. "Dönüşüm büyük ölçüde çok geç, verilen zarar artık gözle görülür hale geldiğinde, vampir çok miktarda kan emecek kadar zaman bulduğunda anlaşılıyor. Teo'nun ilk kez bir gelecek düşmanı haline gelmesi kuşkusuz son günlerde olmadı. Eskiden bu anın gizemi bana acı verirdi. Efsanenin anlamını ilk kez

kavradığımda çok gençtim; çıkarttığım sonuçlar o zaman sertti, duygularım keskindi. Bazen şöyle düşünüyordum: Çeşit çeşit insanla karşılaşıyorum, onlarla birlikte yaşıyorum, onlara inanıyorum, hatta onları seviyorum; peki onların gerçekte kim olduklarını her zaman biliyor muyum? Benimle dostça sohbet eden bir insan belki de tam bu anda benim de, kendisinin de görmediğimiz o uğursuz sınırı aşıyordur, içinde bir şeyler yıkılıyor, değişiyordur. Biraz önce canlıyken şimdi... Ve beni neredeyse bir korku sarıyordu. Çocukça bir duygu tabii ki."

"Hayır, teorinize inanmak gerekirse hiç de çocukça bir duygu değil," diye karşı çıktı Menni. "Benim için de şaşırtıcı olan, yaşama pırıl pırıl, sevinçle bakan birinin böylesine iç karartıcı bir fantezi yaratabilmiş olması."

"Onu ben yaratmadım, hikâye kulağıma bu yorumu fısıldadı," dedi Netti gülümseyerek. "Ayrıca benim için sadece iç karartıcı bir fantezi değil bu. Çocukken korkunç canavarlarla savaşan kahramanlar hakkındaki masalları çok severdim..."

"Böyle bir kahraman, vampirleri yenen biri olmayı mı hayal ediyordunuz? Hayaliniz gerçekleşmiş; artık neden hiçbir ölüden korkmadığınızı anlıyorum."

"Onlar düşman, düşmandan niye korkayım? Ayrıca canlı yaşam, er ya da geç ölü yaşamı yenecektir."

VI. VAMPİR

Menni'nin düşmanları tarafından giderek daha da sertleştirilen savaş sürüyordu. Ancak görevlilerin rüşvetle satın alındığını ortaya koyan bilgilerden ustaca yararlanan

Netti'nin taktiği sayesinde hükümet çok istediği halde Menni'ye karşı kesin adımlar atamıyordu. Netti, birdenbire hem milyoner, hem de Rao yanlısı oluvermiş elli milletvekilinin öyküsünü Feli Rao'nun eski belgelerinden bulup ortaya çıkarmayı başarmıştı; bunlardan birkaçının Menni'nin şiddetli muhalifleri arasında parlamentoda hâlâ oturumlara katıldıkları ortaya çıkmıştı. Bu skandaldan sonra parlamento çoğunluğu da düşmanca niyetlerini gerçekleştirmede uzun bir süre etkisiz kaldı. Hükümetin Çalışmalar Genel Müdürlüğü'ne karşı yapacağı tek şey olarak geriye çeşitli ıvır zıvır güçlükler ve gereksiz çekişmeler yaratarak bir bezdirme savaşı yapmak kalıyordu.

Menni bu savaşla tuhaf bir şekilde çok az ilgileniyordu. Netti'nin ve diğer iş arkadaşlarının raporlarını dinliyor, onların eylemlerini ve projelerini çoğunlukla onaylıyor, bazen gerekli olduğunda onların tavsiye ettiği şeyleri bizzat yapıyordu; fakat hemen hemen her zaman zihninin başka bir şeyle meşgul olduğunu hissediyordu. Giderek daha dalgın bir insan oluyordu, hatta çevresindekilerle ilişkilerinde bir günü diğerine uymuyordu, iş görüşmelerini en aza indirmeye çalışıyordu, sanki bu görüşmeler ve konuşmalar onu çok yoruyordu. Hapishanenin etkisine onca yıl karşı koymuş olan beden sağlığı da artık teslim bayrağını çekmeye başlamış gibiydi; yüzünde uykusuz gecelerin izleri sık sık fark edilmeye başlamış, gözlerinde sıtmalı bir parlaklık belirmişti. Biri bunu ona söylediği zaman kızıyor, sert bir şekilde lafı ağzına tıkıyordu.

Ancak Netti'ye karşı asla en ufak bir sertlik göstermiyor, sadece zaman zaman ondan kaçıyordu; ama ona karşı daha çok sevecenliğe benzeyen alışılmamış bir özen göste-

riyordu. Aralarında fikir ayrılığı olan konularda Netti'yle konuşmuyordu, ancak bazen Netti'nin dünya görüşünden kaynaklanan aşırı yargılardan herhangi biri konusunda beklenmedik bir soru soruyor, sanki düşünce ayrılıklarının derinliğini ölçmek istiyordu; sonra hemen başka konulara dönüyordu. Daha çok Netti'nin çocukluğuyla, yakınlarıyla ilgili konularda, doğrudan ya da dolaylı olarak Nella'ya değinen her konuda sorular soruyordu.

Netti bunu fark ediyor, hatta annesine de anlatıyordu, ancak mücadeleye ve planlara boğulmuş durumda olduğu için özel bir şey düşünmüyor ve en kolay açıklamayla içini rahatlatıyordu. Bunun, yıllarca hapis yattıktan sonra özgürlük anı yaklaşan bir insanın son derece doğal sinirliliği olduğunu düşünüyordu. Daha hassas yürekli olan Nella, her şeyin bu kadar basit olduğundan kuşkuluydu, ancak açık ve belirgin bir sonuca varamadığı için endişelerini dile getirmiyordu. Hatta gidip Menni'yle görüşmeyi bile düşünüyordu, ama bir bahane bulamıyordu, biraz da bu davranışında hoşuna gitmeyecek özel bir anlam bulabilecek olan Arri'yle yaptığı konuşma onu caydırıyordu.

Menni, her akşam ziyaretçileri gittikten sonra uzun bir zaman çalışma odası görevi gören büyük hücrede kalıyordu. Koltuğun arkasına yaslanıp kımıldamadan oturuyor, düşüncelere dalıyordu. Fakat düşünceler aktıkça daha bulanıklaşıyordu, artık Menni bile ne düşündüğünü tam olarak söyleyemiyordu. Bu kargaşa içinde iki nokta diğerlerinden daha parlak bir şekilde ortaya çıkıyordu ve sanki diğerlerine hükmediyordu: Birincisi, Netti'nin vampirlerle ilgili düşünceleri ve verdiği örnekler, ikincisi, yakında çok önemli bir karar alması gerektiğine ilişkin sonu gelmez duygu.

Zaman ilerliyordu. Özgürlüğe kavuşmasına iki gün kala, akşam geç vakit Menni her zaman olduğu gibi karanlık çalışma odasında tek başınaydı. Gün boyunca çok çalışıyordu, ama hiç yorgunluk hissetmiyordu, tersine keyfi her zamankinden daha iyiydi. Zihni, gariplik derecesinde boş olsa da açıktı: Menni, hemen hemen hiçbir şey düşünmediğini sanıyordu ve bu durum hoşuna gidiyordu. Abajurla üstü örtülü elektrik lambasından dökülen zayıf ışık, büyük bir oda için yeterli değildi ve köşelerde alacakaranlık hüküm sürüyordu.

Birden sanki arkasından birisi bakışlarını ona dikmiş gibi bir duygu uyandı Menni'de. Başını çevirdi. En uzak köşede karanlık koyulaştı ve ilk başta belirsiz bir şekilde bir insan figürünün çizgilerine büründü; ama pırıl pırıl parlayan gözler artık iyice seçiliyordu. Bu insan figürü süzülerek yaklaşmaya başladı ve daha da belirginleşti. Figür aydınlık alana geçtiğinde Menni onu tanıdı, olayın saçmalığının farkında olsa da şaşırmadı: Bu, Mühendis Maro'ydu.

Hayalet, Menni'den birkaç adım uzakta alaycı bir selam vererek durdu ve karşısındaki boş sandalyeye oturdu. Son konuşmasını yaptığı andaki gibiydi, dudaklarında aynı arsız gülümseme vardı; yalnız yüzü o zamankinden çok daha solgun, gözleri daha parlak, dudakları daha kırmızıydı ve boynunda kesik dokuların oluşturduğu kanlı, eğri bir şerit vardı.

"Selam!" dedi. "Kendimi tanıtınama gerek yok, beni gayet iyi tanıyorsunuz. Şaşırmadınız, çünkü aslında beni uzun zamandır bekliyorsunuz. Evet, ben Vampir'im; arkadaşınız Maro değil, bir Vampir'im, ölü yaşamın hâkimiyim. Sohbetimiz için belki de en uygun kılıklardan biri olduğu

için bugün bu kılığa girdim. Ama istediğiniz kadar başka kılıklarım da var; birazdan başka, çok daha iyi bir kılığa gireceğim..."

Hayalet durdu ve sessizce, kendini beğenmiş bir şekilde gülmeye başladı. Sonra şöyle devam etti:

"Ciddi konulardan konuşmamız gerek. Oo, anlaşacağız! Her şeyi sırasıyla konuşalım ve önce durumu açıklığa kavuşturalım. Durum oldukça basit, ama son derece saçma; bunun böyle olduğunu vicdanen kabul etmelisiniz. Büyük Mühendis Menni Aldo, üç yıldır kendisine hiç uygun düşmeyen tuhaf bir rol oynuyor: Başkalarının elinde alet olma rolü. Nasıl da acı bir gerçek. Siz her zaman gerçeğin onu ortaya koyan kişiye bağlı olmadığını kabul ederdiniz. Bu gerçeği benden duymak hoşunuza gitmiyorsa o zaman sizin için daha da kötü; bu gerçek bu yüzden gerçek olmaktan çıkmayacak. Olayların akışını anımsayın ve bu akışa tarafsız olarak bakın.

Tekrar iktidara gelmeniz, kimin iradesiyle oldu? Ne yazık ki, daha önceleri pek efendice davranmadığınız eski düşmanlarınızın, yani işçi birliklerinin iradesiyle. Evet! Açık yürekli olun; bunu yadsıyamazsınız. O zaman tek başınıza hiçbir işe girişme olanağınız yoktu; her şey dışarıdan oldu. Netti'nin ortaya çıkardığı şeyler kuşkusuz çok önemli, ama Netti kimin için çalışıyordu? İşçi birlikleri için. Gizli araştırma planını da ona veren; biliyorsunuz hapishanede on yıl boyunca düşünüp pek çok konuda tahmin yürütecek zamanı bulmuş olan Arri'den başkası değildi. Ve sonra Feli Rao, her türlü işi kotarma ustasıydı: Eğer işçi federasyonunun manifestosu gerçek bir güç kazandırmasaydı, hiç kimsenin tanımadığı bir delikanlının ifşaatından ne sonuç

çıkabilirdi? Birlikler, iş ücretlerine beş kuruş zam ister gibi sizi kendilerine istediler. Belki de takdir edilecek bir şeydir bu. Sizi, istedikleri kadar parayı almış gibi aldılar. Ama hiçbir zaman ödün vermek, hatta onlarla görüşmek bile istemeyen siz, onlara ödün veren adam rolündesiniz."

Bu alaycı tavra hafiften sinirlenen Menni hemen karşısındakinin sözünü kesti.

"Siz ne sanıyorsunuz, reddetmem mi gerekiyordu yani?" diye sordu soğuk bir şekilde. "İşi yönetmek konusunda başka haklarım yok muydu? Bu iş benim eserim değil miydi?"

"Ben böyle bir şey demiyorum," diye karşılık verdi Vampir önceki alaycı gülümsemesiyle. "İktidarı reddetmek pek tabii ki aptallık olurdu; ancak o zaman da hak meselesi diye bir şey olmazdı; güç sorunu çözümlenmişti ve bu sorun sizin için başkaları tarafından halledilmişti. Ancak eğer size ait olanı almak için sadece kitlelerin kaba kuvvetinden yararlanmış olsaydınız buna katlanılabilirdi. Ama hiç de öyle olmadı. O andan itibaren işin gerçek sahibi miydiniz? Hayır, hayır! Yanınızda eski bir işçi olan sempatik Mühendis Netti figürü belirmişti. Ondan saygısızca söz edemem: O sizin oğlunuz. Ama onun hakkında gerçeği söyleyebilirim. Sizin gibi düşünceye hizmet eden biri için akrabalığın ciddi işlerde önemi yoktur, değil mi? O saygıdeğer bir delikanlı ve sizin gibi onun da eli ağır, bunu iyi bilirim."

Menni gülümsedi ve başıyla onayladı. Artık neredeyse olup bitenin hayal ürünü olduğunun bilincinde değildi ve gerçek bir düşmanla konuşuyormuş gibi karşısındakinin düşüncesini dikkatle izliyordu. Beriki devam ediyordu:

"Bu onun iflah olmaz bir ütopist olmasını engellemez. En azından siz çok yakın bir zamanda böyle düşünüyordunuz.

Bilimin katı ilkelerini bozduğu, onların yerine sizin de haklı olarak belirttiğiniz gibi, bir tür "emek şiirini" koyduğu için zararlı bir ütopisttir o. Saf, sonsuz gerçeği reddediyor, bu gerçeği kitlelerin ayaklarının altına atmak istiyor. Ve bu durum, sizinle bizi etkileyemese de pek çoklarının aklını çelebilecek, kendine özgü, mantıklı ve çekici bir biçim alarak daha da tehlikeli hale geliyor. Mühendis Netti böyle biridir. Ne mi var bunda? O, sizin birinci yardımcınız sayılıyor, bu önemsenecek bir şey olsa da; aslında o, çok daha önemli bir şeyi temsil ediyor. Netti figürü, her şeyle aranıza girdi: Onun gözleriyle görüyorsunuz, onun aklıyla düşünüyorsunuz; o, gerçek yönetici ve patron durumunda.

Bunu kabul etmeyeceksiniz. Birlikler konusunda Netti'ye ödün vermediğinizi, hatta onu ikinci yardımcı atayarak haklarını kısıtladığınızı söyleyeceksiniz. Size yakışmayan, acınası bahaneler. Başka bir yardımcının daha atanması düşüncesi de size yine Netti tarafından telkin edilmişti. Evet, bir anda pek çok şey talep etmek istemedi; beklemeyi bilir: "Her şeyin bir zamanı var." Asıl önemlisi de pratik bir sonucu boş bir şekilden daha üstün tutabiliyor olması. Gönül yüceliği gösterip geri adım atmanın getireceği yararları iyi hesapladı; daha sonra ikinci yardımcınıza işçilere verilecek ödünlerle ilgili ne talimatlar verdiğinizi bir anımsayın; Netti bile bunlardan daha büyük ödünler vermekte zorlanabilirdi. Şimdi de müdürleriniz işçilerle görüşme yaptıklarında kimi düşünüyor, kime itibar ediyorlar? Ne diyorsunuz, size mi yoksa Netti'ye mi? Ve nihayet, şimdiki kampanyadan daha karakteristik ne olabilir? Size ve davanıza saldırıda bulunuluyor; peki savunmayı kim örgütlüyor? Karşı saldırıyı kim yönetiyor? Siz ancak Netti'nin önerilerini onaylama zahme-

tini gösteriyorsunuz. Saf Teo! İşi tam tersi bir şekilde ortaya koydu. Siz ve Netti gibi insanları yargılama işine doğrusu onun aklı ermez. Ama yüce Menni'nin hapishaneyle yetinmeyerek üstüne üstlük sosyalistlerin de tutsağı durumuna düştüğünü tahmin etmekte zorlanan bir tek Teo değildi."

Menni omuz silkti.

"Bütün bunların oldukça basit bir yanıtı var. Söylediklerinizi ister doğru, ister yanlış olsun, baştan sona sığ düşüncelerinizi anlamak umurumda bile değil. İş zarar görmedi, gayet güzel gidiyor, savunması sağlam. Benim ilgimi çeken sadece bu."

"Fakat bu durumda bunu *kendi* işim diye adlandırmak niye? O zaman olanı açıkça itiraf etmek ve 'Bu iş benim olmaktan çıktı,' demek gerekir. Ayrıca da zarar görüp görmediği de henüz aydınlanmamış bir konu: Ortaya çıkan durumun sonuçlarını beklemek gerekir. Demokratlarla çatışmayı da Netti'ye borçlusunuz. Netti, birlikleriyle birlikte daha ileri gittiğinde neler olacağını göreceğiz. Ama asıl önemlisi, gelecek açısından her türlü güvencenin yok olması. Bu güvence, sizde, sizin gücünüzde ve kendinize olan güveniniz-deydi. Oysa siz giderek kendiniz olmaktan çıkıyorsunuz. İşte *sığ düşüncelerimle* ortaya koyduğum tehlike bu. Daha da kötüsü siz bunun farkında değilsiniz, bu tehlikeyi fark etmek istemiyorsunuz. Evet, bile bile gözlerinizi kapatıyorsunuz, yoksa daha önceki adam olmadığınız hususu sizi de etkilerdi. Bir zamanlar kazandığınız çok büyük zaferler, milyonlarca insan tarafından zaferlerinize düzülen heyecanlı övgüler, sizin yüksek dağların ezeli karları gibi soğuk ve sakin kalmanızı sağlıyordu. Şimdi ise Netti'nin çok dikkatli ve ölçülü takdiri, öğretmenlerinin övgüsünü kazanmış

bir ilkokul öğrencisi gibi yüreğinizi attırıyor. Daha da kötüsü, demokratlara yanıt veren İşçi Birlikleri Konseyi, burjuvazinin tek yapabildiği, kendi büyük adamları hakkında soruşturma açmak ve onlara iftira atmakken, proletaryanın onları, hizmet ettikleri insanlığın bir davası olarak koruyabileceklerini açıklamıştı geçtiğimiz günlerde, anımsarsınız. Evet, hapishane duvarları yüce Menni'nin gözlerindeki yaşları gördüğü için gurur duyabilir!"

Mühendis Menni öfkeyle yerinden fırladı, ama bir saniye sonra kendine hâkim olarak tekrar yerine oturdu ve nefretle şöyle dedi:

"Asla anlamayacağınız bir konuda konuşmasanız daha iyi olur, Vampir."

"Öyle mi?" diye arsız bir sakinlikle güldü beriki. "Haklısınız, kolay anlaşılmayacak şeyler var. Örneğin, Netti'nin devrimci planlarını kuramsal olarak reddeden ve birer zararlı ütopya sayan Menni'nin bu planlara ilgiyle kulak vermesi. Ya da yüce hedeflere giden yolda bir engel olan aşkını bir zamanlar gururlu bir çabayla yenmiş ve silkip atmış Menni'nin bir kadın portresine dalarak saatler geçirmesi. Hayır, gerçeklerden kaçmanın bir yararı yok; gerçekler ortada, kendinize ihanet ediyorsunuz, kurtulmaya cesaret edemediğiniz ağlara dolanmışsınız."

Vampir bir an durdu, yüzündeki gülümseme kayboldu, alev alev yanan gözlerinin dikkatli bakışlarını Menni'ye dikti ve ses tonunu tamamen değiştirerek ciddi, neredeyse bir tören havasıyla konuşmaya başladı:

"Ne yapmak gerektiğini biliyorsunuz. Yeniden kendiniz olmalısınız. Bu gerekiyor, erdeminiz, onurunuz bunu gerektiriyor. Bu zor, belki de yaşamınız boyunca yaptığınız

her şeyden daha zor. Sizi kendinize ihanet etmeye iten her şeyi, aşkı, dostluğu, babalık duygusunu, sevgiyi, minnettarlığı bir anda yenmek için kahramanlık gerekli. Dünyada hiç kimse bunu yapamazdı, ama siz yapabilirsiniz: Olanaksız bir şeyi ilk kez yapmıyorsunuz. O an yakında gelecek: Yaşamın kendisi sizden kesin bir yanıt istiyor. Birlikler şiiri uzun sürmeyecek. Şu anda onlar resmen tanınmak için mücadele bayrağını henüz kaldırmıyorlar, çünkü bambaşka bir işle, yeni politik örgütleriyle, bu örgütün kurulmasıyla ve korunmasıyla meşguller. Ancak bu onları daha da güçlü hale getirecek, onlar için güç hak demektir. Hapisten çıktıktan sonra çalışma bölgelerine yapacağınız ilk yolculuk ise eski sorunun tekrar ortaya çıkmasına yol açacaktır. Peki, o zaman ne olacak? Mühendis Menni, inancını bir dış güce ve kişisel duygulara bağlı mı kılacaktır? Eğer öyle değilse o zaman bu, Netti ve Nella'yla ayrılık, zor bir mücadele, büyük bir fedakârlık demektir. Evet, ama aynı zamanda büyük bir zafer! Neyi seçeceği konusunda kuşku duyarak Mühendis Menni'yi incitmek istemem."

Menni alaycı bir şekilde karşısındakinin kişiliğini vurgulayarak:

"Tavsiyenize uyacağımdan bu kadar eminsiniz demek?" dedi.

"Gerçek karşısında çok zayıf bir kanıt," diye karşılık verdi Vampir. "Söyleyecek bir şey olmadığı zaman bu tür kanıtlara başvurulur. Eğer saf gerçeği gözünüzde küçük düşürmek için sevimsiz bir kabuk yeterliyse, nerede sizin saf gerçeğe inancınız diye sormak üzere bu kanıtı sizden bekliyordum. Bir zamanlar Maro'nun size söylediği şeyin tersini söylüyorum. O 'Kendinize ihanet edin,' diye öneride bulunmuştu. Bense 'Kendinize sadık kalın!' diye anımsatıyorum."

"Teo ve Cumhurbaşkanı gibi," diye ekledi Menni alaycı bir ifadeyle.

"Hayır, onlar gibi değil. Zayıf insanlar gibi değil, güçlüler gibi, geçmişe geri dönmeye çalışırken yollarını şaşıran insanlar gibi değil, sonuna kadar aynı yolda yürüyen insanlar gibi kendinize sadık kalın. Netti'nin kuramına uydunuz, bu kuramla kandırıldınız. Ben ölüm ve geriye dönüş değilim. Ben, kendisi olarak kalıp yaşamak isteyen yaşamım. Yalnızca böyle bir yaşam gerçektir. Değişen bir yaşam, böylece bir yalan olduğunu kanıtlar, çünkü gerçek her zaman tektir. Eğer sen dün biriyken bugün başka biriysen, dün ve bugün arasında ölmüşsün ve yaşamı da aynı şekilde gelip geçici olan yeni biri doğmuş demektir. Her şey ölecek: sen, insanlık, Dünya. Her şey sonsuzluğa gömülecek. Geriye yalnız gerçek kalacak, çünkü gerçek sonsuzdur, değişmediği için sonsuzdur. Gerçekle ve sonsuzlukla ilgilendiğini kanıtla, onlar gibi değişmez ol!"

Menni doğruldu, gözleri parlıyordu.

"Yalan söylüyorsun Vampir, beni safsatalarınla kandıramazsın. Her zaman yaptığın gibi ihanete çağırıyorsun. Ben yürüdüğüm yolu biliyorum. Bu yoldaki her adım geçmişe vurulan bir darbedir. Ve sen, beni geleceğin düşmanı yapmak hayalindesin! Ben yolumu biliyorum. Benim doğal afetlerle savaşım... bu savaşı bir tek Netti bana layık bir şekilde sürdürebilir. Benim seninle, Feli Rao ve benzerlerinizle savaşım... Netti ve Netti'nin arkadaşları bu savaşta en iyi, en sadık müttefiklerdir. Sosyalizme inanmakta haklı olup olmadıklarını bilmiyorum, olmadıklarını sanıyorum; ama eğer haksızlarsa bunu herhangi birinden daha çabuk

anlayabileceklerinden eminim. Gerçek galip gelecektir; ama gerçek güç, saf ve mert güçlere karşı değil, onlarla birlikte galip gelecektir!"

Vampir de yerinden doğruldu; Vampir'in kırmızı dudakları zaferinden emin bir ifadeyle çarpılmıştı.

"Oysa sen dost tavsiyesini dinlemek istemiyorsun," dedi sesinde bir tıslamayla Vampir. "Efendinin sesini dinlesen iyi olur!" diyerek, kasılmış parmaklarıyla pençe görünümü almış elini sanki avını yakalamak istercesine Menni'ye uzattı. "Şunu bil ki, senin yazın yazıldı, benden kaçamazsın! On beş yıldır benim krallığımda yaşıyorsun, on beş yıldır kanını azar azar içiyorum senin. Canlı kanından birkaç damla daha kaldı, bu yüzden isyan ediyorsun... Ama bu geçecek, geçecek! Ben bir gerekliliğim, bu yüzden de gerçeğim. Sen benimsin, benimsin, benimsin!"

Menni'nin bakışları karardı, başını gururla geriye attı.

Soğuk bir nefretle:

"Sen bir yalansın, ölü bir yalan!" dedi. "Ama yine de maskeyi çıkarttığın ve kararsızlıklarıma son verdiğin için sana teşekkür ederim. Senin zaferin bir yanılgı. Benim canlı kanımın son damlalarını alacak olan sen değilsin! Zafer kazanmış birinin ifadesi yüzüne yakışmıyor, hele benimle birlikteyken hiç yakışmıyor. Yoluma çıktığında seni öldürmüştüm, şimdi de aynı şekilde öldüreceğim!"

Arkasını döndü ve çalışma odasını yatak odasına bağlayan kapıya doğru yürüdü. Kapıyı kapatırken eşikte durup geriye bir göz attı. Vampir yoktu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I. NELLA'NIN YÜREĞİ

Ertesi sabah Menni eski arkadaşlarından ünlü bir kimyacıyı acilen yanına çağırdı. Ender olarak görüşürlerdi, ama ilişkileri, kimyacının, Menni'nin isteklerini hiçbir zaman geri çeviremeyeceği şekildeydi. Bir zamanlar birlikte çölde bir dizi araştırma yapmışlardı, pek çok tehlike atlatmışlardı; fiziksel dayanıklılık bakımından arkadaşını çok çok geride bırakan Menni, onu birkaç kez kesin ölümden kurtarmıştı. Kimyacı geldiğinde Menni onunla bir saatten fazla baş başa sohbet etti. Kimyacı giderken çok heyecanlıydı, gözlerinde yaşlar vardı. Menni onu koridorda tatlı bir tebessümle uğurladı ve vedalaşırken teşekkür ederek dostunun elini sımsıkı sıktı. İki saat sonra yaşlı kimyacının laboratuvarından Menni için mühürlü küçük bir paket getirdiler.

Menni o günün büyük bölümünü belgelerini ayırmakla ve sıraya sokmakla geçirdi. Akşam Netti geldi. Netti, babasının hareketlerindeki hatta dış görünüşündeki büyük değişikliği görünce şaşırdı. Son aylardaki sinirli, dalgın hali, gözlerindeki sıtmalı parıltı, hareketlerindeki sertlik iz bırakmadan kaybolmuştu. İşleri sakin bir dikkatle ve çok

büyük bir zihin açıklığıyla tartışıyordu, hatta bazı teknik ve idari iyileştirmeler bile önerdi. Bu konular bittiğinde şöyle dedi:

"Evet, bu arada sizden büyük bir iyilik rica edeceğim. Artık izin almayı düşünüyorum ... -biraz durdu ve- bir süreliğine", diye sözünü tamamladı. "Bunun normal bir istek olduğunu sanıyorum. Bu arada benim yerime geçmeyi ve hemen yarın bütün işleri üzerinize almayı kabul eder misiniz? Bunun için her şeyi hazırladım."

"Elbette, memnuniyetle yaparım bunu," diye yanıtladı Netti. "Çoktandır ben de dinlenmeniz gerektiğini düşünüyordum. Son zamanlarda sağlığınız beni kaygılandırıyordu."

"Neyse artık hepsi geçti," dedi Menni gülümseyerek. "Siz de görüyorsunuz işte, bugün son derece iyiyim, öyle değil mi?"

Daha sonra Netti'yle onun bilimsel-devrimci düşüncelerinden ve planlarından konuşmaya başladı, hiç karşı çıkmadan, alay etmeden, hatta eskisi gibi kabul etmediğine ilişkin gerekçeler ileri sürmeden pek çok şeyi ayrıntılı olarak anlattırdı. Tam tersine zaman zaman sanki Netti'nin düşüncelerinin içine tamamen giriyor, bu düşünceleri daha da geliştiren yorumlar ve eklemeler yapıyordu. Netti büyülenmişti, bu canlı sohbet sırasında gecenin geç bir vakti olduğunu ikisi de fark etmediler.

Vedalaşırlarken Menni şöyle dedi:

"Yine de kuramlarınızdan biri konusunda kesinlikle hemfikirim. Aslında bu kuramı iyice benimsedim."

"Hangisi?" diye sordu hemen Netti.

"Vampir kuramı," dedi Menni.

Genç mühendis derin düşüncelere dalmış bir halde eve döndü. Kendisini bekleyen Nella uyumamıştı. Nella'ya sohbetlerini ve izlenimlerini ayrıntısıyla anlattı. Menni'nin en son söylediği şeyle ilgili olarak Nella, dikkatini çeken bu konuşmayı oğluna baştan sona bir kez daha anlattırdı. Daha sonra oğlundan ertesi gün Menni'yle buluşmalarının ardından vakit geçirmeden kendisine uğrama sözü aldı."

Nella bütün gece düşündü...

Sabah Netti işleri devralmaya gitti. Menni ona şu açıklamada bulundu:

"Görevi, resmî olarak bir ay diye düşündüm, ama siz yokluğumun belki daha da uzayacağını hesaba katın. Ciddi şekilde dinlenmek istiyorum."

İş birkaç saatlerini aldı. Netti tam çıkarken Menni onu durdurdu ve şöyle dedi:

"Yarın sizinle görüşemeyeceğiz herhalde. Süresini dolduran hükümlüleri yasaya göre güneşin doğduğu saatte serbest bırakıyorlar; ben de hemen bir yolculuğa çıkmaya karar verdim. İşte böyle, haydi hoşça kalın!"

Netti'ye sarıldı ve onu öptü. İlk kez oluyordu bu. Sonra ekledi:

"Nella'ya selamımı iletin."

Nella sabırsızlıkla oğlunu bekliyordu. Netti ona her şeyi sözcüğü sözcüğüne aktardığında Nella'nın benzi iyice soldu. Daha sonra izlenimlerini özetleyen Netti şöyle dedi:

"Yine de onda anlayamadığım garip bir şey var. Dışarıdan göründüğü kadar iyi olmamasından korkuyorum. Sen ne dersin, beni çağırmamış olsa da akşam bir kez daha yanına gitsem acaba sırnaşıklık mı etmiş olurum?"

"Gerek yok, Netti," dedi Nella. "Ben gideceğim onun yanına."

"Elbette çok daha iyi olur. Bu kararına çok sevindim."

Nella hapishane binasına girdiğinde akşam oluyordu. Netti'nin yazdığı not sayesinde bekletmeden içeri aldılar. Menni hücresinde yazı yazıyordu. Nella kapıyı tıklattığında gelenin bir ulak olduğunu sandı ve başını kaldırmadan "Girin," dedi. Bu arada başladığı tümceyi bitirmekle meşguldü.

Nella içeri girip kapıyı sessizce kapatmış, duruyordu. Hareketsiz ve solgun Nella, zayıf ışıkta bir hayalet gibi görünüyordu. Menni o sırada Nella'ya mektup yazıyordu ve Nella, Menni'nin hayalinde canlı gibiydi. Nella'nın dikkatli bakışları altında başını çevirdiğinde Menni'nin ilk düşüncesi "Bu bir sanrı," oldu. Menni ayağa kalktı, ağır ağır, dikkatle, kaybolmasından korkarak Nella'ya yaklaştı. Bu korkuyla ona sarıldı ve ancak Nella onun öpüşüne karşılık verdiğinde karşısındakinin bir hayalet olmadığını anladı. Menni tek bir söz söyleyebilecek durumda değildi. Neredeyse makine gibi hareketlerle onu koltuğa kadar götürdü ve oturttu. Menni'nin bakışları yazmaya başladığı mektuba kaydı; mektubu hızlı bir hareketle Nella'dan uzak bir yana attı.

"Bir yararı yok Menni!" dedi Nella. "Ne yapmak istediğinizi biliyorum."

Menni susuyordu. Aklına ne inkâr etmek, ne de Nella'nın sırrını tahmin etmesine şaşırdığını göstermek gelmiyordu.

"Buna gerek yok, canım Menni'm!" dedi Nella.

Bu yalvarışına aşkının ve sevecenliğinin bütün gücünü katmıştı.

"Gerek var, Nella!" dedi Menni sessizce.

Nella, bu adamın kararlarının ne anlama geldiğini biliyordu. Bir güçsüzlük ve umutsuzluk sarmaya başlamıştı Nella'yı. Menni'ye söylemek istediği pek çok şey vardı, ama şimdi düşünceleri dağılmıştı, beceremiyordu, yapamıyordu.

Bir sessizlik oldu. Menni, Nella'nın önünde diz çöktü ve Nella'nın ellerini yüzüne bastırdı. Nella bu elleri yüzünden kaldırmıyor ve gözyaşlarının Menni'nin saçlarına döküldüğünü fark etmiyordu.

"Bunu hiçbir şey değiştiremez mi Menni?"

"Dünyadaki hiçbir şey değiştiremez, Nella."

O zaman Nella'nın ağzından şu sitem çıktı:

"Peki, benim aşkım sizin için hiç değer taşımıyor mu?"

"Sonsuz bir değer taşıyor, Nella! Ben de ona layık olmak istiyorum."

Yüreği, Nella'ya olabilecek en iyi şeyi fısıldadı:

"Bana her şeyi anlatın! Anlayabilmem için her şeyi anlatın..."

Menni her şeyi anlattı. Sakin, anlaşılır bir şekilde, milyonda bir kişiye verilen derin, kesin bir inanç gücüyle konuşuyordu. Ve Nella her türlü mücadelenin gereksiz ve yararsız olduğunu, kendisinin yüce bir ruh için sadece ve sadece gereksiz bir sıkıntı olabileceğini anladı. Menni konuşmasını bitirdiğinde Nella şöyle dedi:

"Sizinle gitmek beni mutlu ederdi Menni. Ama siz de biliyorsunuz, Netti'mizi bırakmam henüz mümkün değil."

"Ah Nella, yalnızca bu sözlerinizle bile bana ne kadar büyük bir mutluluk verdiğinizi bir bilseydiniz hiçbir konuda hayıflanmaz ve üzülmezdiniz. Kalbim nasıl atıyor, duyuyor musunuz? Nasıl olup da çatlamadığına şaşıyorum. Evet,

canlı kanımın birkaç damlası daha var. Bu birkaç damla da sizin için, canım Nella'm!"

Nella, geçmişte kalan o uzak gecedeki gibi kendini Menni'nin kollarına bıraktı.

II. ÖLÜMÜN SURETLERİ

Birkaç saat geçti. Menni, Nella'ya sarılarak uyuyakalmıştı.

Nella, Menni'nin kollarından dikkatlice kurtuldu ve yüzüne bakmak için yatağa, Menni'nin yanına oturdu. Menni, onun, kollarının arasından uzaklaştığını belki de uykusunda hissetmişti. Ağır düşler içindeydi Menni.

İçerisi soğuk; etraf karanlık, ayaklarının altı, yanları, tepesi baştan sona taş. Bu dar, boğucu koridorda yürümek yorucu bir iş. Ama yürümek gerekiyor. Ne kadar da uzun sürüyor!

A! İşte ileride zayıf, sanki fosforlu bir ışık görünüp kayboluyor. Karanlığın içinden duvarlar ve tavan donuk bir şekilde beliriyor. Yol giderek daha da daralıyor.

Bitti! Gidecek yer kalmadı. Aynı sağır duvar koridorun önünü kesiyor. Beyaz bir figür bu duvara dayanmış, kımıldamadan duruyor. İnsanın ruhunu anlaşılmaz bir endişe kaplıyor. Görmek gerek...

Bez kayıp düşüyor. Bir cesedin yüzü... Bildik tuhaf çizgiler. Donuk gözler hareketsiz, ama gri dudaklardan sessiz bir fısıltı uçuyor: "Sensin bu!" Menni kendisini tanıyor.

Ölü yüzde yeşilimsi lekeler beliriyor, bu lekeler büyüyor, birleşiyor. Gözler çöküyor, pis bir sıvı halinde akıyor, çürüyen etler kemiklerden parça parça ayrılıyor... İşte artık o yok: Sadece tek tip gülümsemesiyle kemikten bir maske.

Fosforlu ışıklar çevrede uçuşuyor, parlıyor, sönüyor... Boş gülümseme titrek ışıkta değişiyor; tozlu sarı çizgiler canlanıyor. Bu çizgilerin tuhaf, dilsiz konuşmasını açıkça okuyormuş gibi geliyor Menni'ye.

Alaycı maske, "Bu sensin ve hepsi bu işte," diyor. "Ve hatta daha da fazlası. İnsan, kara bir çukurun içinde, alevli buharların arasında üzüntü ve sıkıntıyla mahvolacağını düşünür. Öyle değil! Aslında çok daha kötü. Acıklı olan, bedeninden geriye kalanların çürümesiyle ortaya çıkan bu sahte ışık kabarcıklarının da kısa bir sürede yok olacak olması değil. Keşke karanlık olsaydı. Ama karanlık da yok!

Evet, keşke karanlık, can sıkıntısı, kasvet olsaydı... Bir zamanlar gördüğün karanlık, hissettiğin sıkıntı, lanet okuduğun kasvet. Sen parlak güneşi, güneşin ışınları içinde yıkanan sayısız şekli severdin; sağır, kapkara bir karanlık değil elbette, ama yine de bu karanlık, o şekilleri anımsatan bir şey gibi. İşte bu da burada elinden alındı. Gerilimlerle dolu bir yaşamdan anıların yerini hissettiğin sevinç aldı; ama en iflah olmaz can sıkıntısı bile bu anıların donuk ışıltısını, bu anılara olan belirsiz bir inancı barındırır içinde. Burada bundan da bir iz yok. Savaş ve zafer senin için var olmanın anlamıydı; savaş ve zafer yetmediği zaman kasvetin kinayeli sesi sana onlardan söz ederdi. Şimdi bu kinayeli ses de sonsuza dek susacak. Zihninin son çırpınmaları içinde bu sonucu anla, anla ve kabul et!

Ben, senim. Dış görünüşüm ve konuşmam bile hâlâ senin yaşamından, geçip giden yaşamından kalan pırıltılardır. Bu da bir şeydir ve gelecekteki, 'hiçbir şey' diye adlandırılan anlaşılmaz bir şeyden çok çok daha iyidir."

Menni, yüreğini sıkıştıran sancıyı canını acıtan bir çabayla yeniyor.

"Sana inanmıyorum," diyor. "Seni tanıdım, kılık değiştirmenin bir yararı yok. Tepeden tırnağa yalansın ve yalandan başka hiçbir şey çıkamaz senden."

Ancak kafatasının gülümsemesi kederli bir hal alıyor. "Çürütmeye çalış bakalım!" sözlerini okuyor Menni bu gülümsemede. "Boşuna! Yapamazsın bunu..."

Işıltılar sönüyor, çizgiler kayboluyor. Çevredeki karanlık koyulaşıyor, içinde bir soğukluk...

Fakat bu da nereden çıktı? Yumuşacık bir esinti, sanki birinin tatlı soluğu dokundu yüzüne. Ne tuhaf! Bu solukta yüreğini ısıtan, soluk bir umut ışığı var. İşte karanlık da açılmaya başlıyor. Havada donuk, dağınık bir ışık doğuyor. Gözler bu ışığı açgözlülükle yutuyor... Peki, duvarlar nerede?

Uçsuz bucaksız, taş bir düzlük. Bu düzlüğün üzerinde koyu kurşuni bir gök kubbe. Hiçbir yaşam belirtisi yok. Sadece ilerideki uzak grilikler.

Menni başını çeviriyor ve irkiliyor. Önünde, yüzü bile görünmeyecek şekilde tepeden tırnağa sarınıp bürünmüş hareketsiz siyah bir figür duruyor. Loş ışık sanki bu figürün çevresinde toplanıyor ve bu halenin içinde silüetin düzgün hatları bir gravürdeki gibi keskinleşiyor. Menni bu hatlarda tanıdık... yakın değerli bir şey olduğunu hissediyor. Anımsamaya çalışıyor ama anımsayamıyor. Ellerini dikkatle uzatıyor ve soğuk, çok soğuk kumaşa dokununca yine irkiliyor. Kumaşı kaygılı bir umutla çekiyor... Nella.

Hem o, hem o değil... Bu kadar çok değişmiş olan ne onda? Evet, gözleri onun gözleri değil. Gözler yine aynı şekilde iri; ama şimdi güney denizlerinin dalgaları gibi yeşilimsi mavi değil, kara, kapkara ve dipsiz bir derinlikte. Donuk ve soluk yüzün ağırbaşlı ve yumuşak ifadesi; soluğu, elbisesinin hareketsiz kıvrımları altında göğsünü titretmiyor. Her şeyi sakin, insanın akıl erdiremeyeceği şekilde.

Sessizce konuşmaya başladı, o kadar sessiz konuşuyor ki, Menni sanki sesleri değil, düşünceleri duyuyor.

"Benim, Menni, her zaman senin yazgın olan kadın. Bilirsin, senin için her şey benim şefkatimde biter. Sen insansın ve canın yanıyor. Bu acıya gerek yok.

Kaybettiğin nedir? Güneşin parıltısı mı, mücadele sevinci mi, Nella'nın sevgisi mi?.. Yanılıyorsun dostum: Sen onları değil, onlar seni kaybediyorlar. Olmayan biri bir şey kaybedebilir mi? Sen olmayacaksın, onlarsa kalacaklar. Güneş milyonlarca yıl daha parlayacak; yaşam savaşı sonsuza dek sürecek; Nella'nın ruhu gitgide daha güzel ve daha uyumlu hale gelerek geleceğin kadınlarında sonsuz kez yinelenecek.

Evet, sen olmayacaksın. Adın kaybolacak, bedenin ve anıların da. Ama bak. Ya sana sonsuzluk ve bu sonsuzluk içinde ışık, sevinç, aşk verilmiş olsaydı, bunlar başka hiç kimse için değil, sadece senin için var olsaydı, bunlar gerçek kadar parlak ve hissedilir, ama yalnızca senin hayalin olsaydı? Bu sahte mutluluğu, bir hiç olan bu sonsuzluğu nasıl bir nefretle reddederdin! Şöyle derdin: En kısa ve en ağır, ama gerçek yaşam en iyisidir... İşte şimdi de gerçek yaşam kalıyor ve ileri doğru yürüyor. Sadece onun yansıması ve seni oluşturan parçaları ölüyor.

Senin kendinden daha çok sevdiğin bir şey, yaptığın iş, canlı ve güçlü bir yaşamın sonsuzluğu içinde varlığını sürdürecek. Bu iş seni yitiriyor, kayıp budur. Ama düşünce, yitip giden şeyden daha ileriye gider ve sen asıl önemli olanı, sende simgelerinden birini bulan yaratıcılığın sonunun olmadığını anlarsın."

Sustu, çölün hareketsizliği içinde düzgün bedeni hareketsizdi, donuk ve soluk yüzünün sakin çizgileri hareketsizdi.

Menni bir adım attı ve sımsıkı sarılarak dudaklarını onun soğuk dudaklarına bastırdı. Menni'nin bakışı onun dipsiz, karanlık gözlerinde boğuldu; yüreğine sevinçli bir acı saplandı ve her şey karıştı...

"Sen misin Nella?.. Başka bir Nella mı, yoksa eski Nella mı?" dedi Menni, henüz sayıklamanın etkisinden kurtulamamıştı. "Ah evet! Sen belki de bilmiyorsun... Ben demin ölümü gördüm Nella... iki kişiydiler. Biri iğrenç ve boş; ondan söz etmeye bile değmez... Öbürü güzel, sevimli; o sendin Nella... Onu işte böyle öptüm..."

III. VASİYET

Gecenin ortasında yeni okşamalar... ve yeniden gerçek, yayılarak zihinden uzaklaşıyor... ve yeniden hayaller Menni'nin ruhunu ele geçiriyor...

Karanlık gökyüzünde, yukarıda kan kırmızısı bir küre. Güneş değil bu: Baktığında gözlerin acımıyor, ışığı, sakin

sakin parlayan yıldızların ışığını bastırmıyor. Yeni bir ay mı? Hayır, ay için çok parlak. Peki ne? Böyle bir görünüme ancak sönen bir güneş sahip olabilir... Evet, bu da öyle: Ölmekte olan bir güneş. Olamaz! Bunun için milyonlarca yıl geçmesi gerekir. Peki, o zaman bu ne? Zamanın olmadığı biri için milyonlarca yıl bir an gibidir.

Ama o zaman da her şeyin, insanlığın, yaşamın, mücadelenin sonu gelir. Güneşin doğurduğu, onun ışık gücünü kendisinde cisimlendirmiş olan her şeyin sonu gelir. Düşüncenin ışığı, iradenin çabaları, sevincin ve sevginin sonu gelir! Kendisinden sonra artık hiçbir şeyin kalmayacağı kaçınılmaz olan budur işte...

İçinde de, dışında da bir soğukluk var. Menni çevresine bakıyor. Dümdüz uzanan yol, eskiden belki de tarla ya da otlak olan bir çölden geçiyor. Uzaklarda eski, güzel binalar görülüyor. Hareketsiz bir hava ve hareketsiz bir doğa. Ne bir insan, ne hayvan, ne de bitki var. Sönmekte olan bir gök cisminin zayıf ışıklarının gömüldüğü derin, dipsiz bir sessizlik.

Yoksa her şey bitti de sonsuz sessizlik krallığı artık bütün şiddetiyle hüküm mü sürüyor? Hepsi bir değil mi zaten? Eğer yaşam kırıntıları bir yerlerde, şu binaların içinde ya da toprağın altında için için yanıyorsa da yaşam değil can çekişmedir bu.

Buradaki son mahkemedir ve temyizi olmayan kesin hükümdür. Amaç olan ve araç olan her şeyin, anlam ve önem taşıyan her şeyin bilançosu çıkarılmaktadır. İskelet haklıydı, bu bilanço solda sıfırdır. Milyonlarca yıllık emeller, bilgiler... Binlerce binlerce yaşam, acınası ve güzel, değersiz ve güçlü. Ama bu yaşamlar artık var olmadığında, onların,

hiçbir şeyin fark etmediği dilsiz, sonsuz bir boşluktan başka bir mirasçısı bulunmadığında uzun ya da kısa, iyi ya da kötü olmuş ne fark eder.

Onlar vardı, yaşamdan kendilerine ait olanı aldılar. Yanılsama! "Onlar vardı" demenin artık bir tek anlamı var: Onlar yok. Onların yaşamdan aldıkları şey de tıpkı kendileri gibi yok oldu.

Ancak evrendeki yaşam sona ermiyor: Bazı dünyalarda sönerken bazılarında gelişiyor, diğer bazılarında daha yeni doğuyor. İç karartıcı gerçeği avutucu sözlerle örtbas eden bir aldatmaca! Hakkında hiçbir şey bilmediği ve kendisinden hiçbir şey almadığı bir yaşamdan önce bu yaşamın işi ne? Ve eğer bunların her biri bir kısır döngü içinde aynı şekilde tükenip gidecekse, bu yaşamlar ayrı ayrı ya da birlikte bu kaçınılmaz toplama ne ekleyecekler? Evrenin uzaya ve zamana dağılmış karmakarışık hayalleri ne için? Güneş, hayalî ışınlarından neden sahte bir yaşam kumaşı dokumuştur? Ne büyük bir alay!

O ne? Feodal zamanlardan kalma tapınakları andıran dev gibi binalardan biri pırıl pırıl aydınlandı. Gidip bakmak gerek. Düzgün bir yolda kısa, kolay bir yolculuk. İşte kapı açılıyor.

Çok büyük ve yüksek, ışıl ışıl bir salon, binlerce insan. Fakat bunlar insan mı? Görünüşleri ne kadar rahat, yüzleri ne kadar sakin ve aydınlık, bedenleri nasıl güçlü soluk alıyor. Bunlar mı ölüme mahkûm?..

Onları buraya toplayan nedir? Hangi düşünce, hangi duygu onları bu ortak sessizlik içinde bir araya getirdi?.. İçeri yeni biri giriyor ve salonun dip tarafında bir kürsüye çıkıyor. Görünüşe bakılırsa beklenen biri: Herkesin bakış-

ları ona yöneliyor. Netti mi? Evet, Netti, ama farklı, tanrıyı andıran, insanüstü bir güzellik halesi içinde bir Netti. Ağırbaşlı ve derin sessizlik içinde şöyle diyor Netti:

"Kardeşler, son görevin gerçekleştirilmesini üstlenenler adına ben görevimizi yerine getirdiğimizi ilan ediyorum.

Biliyorsunuz, dünyamızın yazgısı bundan binlerce yıl önce tam olarak belli olmuştu. Gücünü yitiren güneş, çok uzun zamandır ışınlarıyla yaşamımızın gelişmesini, büyük ortak emeğimizi besleyecek güçte değil. Biz güneşin alevini olabildiğince sürdürmeye çalışıyorduk. Bir tek şimdi üzerinde bulunduğumuz gezegen dışında bütün gezegenlerimizi sırayla havaya uçurduk ve güneşe yönlendirdik. Bu çarpışmaların enerjisi bize yeni yüz bin yıllar kazandırdı. Bu yılların büyük bölümünü başka güneş sistemlerine göç etme yöntemlerini araştırmak için harcadık. Bu konuda tam bir başarısızlığa uğradık.

Uzayı ve zamanı tam olarak yenemedik. Yıldızlar arasındaki çok büyük uzaklıklar, düşman bir boşlukta on binlerce yıl yolculuk etmemizi gerektiriyor. Bu sırada tek bir canlı varlığın bile hayatta kalmasına olanak yoktur. Bu meseleyi başka türlü ortaya koymak gerekiyordu.

Başka yıldız sistemlerinde de akıllı yaratıkların yaşadığına ilişkin kuşku götürmez kanıtlara sahibiz. Yeni planımızı buna dayandırdık.

Dünyamızın kaçınılmaz olarak yok oluşu sırasında korumak istediğimiz bizim kendi yaşamımız, insanlığımızın yaşamı değil. Son kuşağın ölümü, önceki kuşakların ölümünden daha büyük bir anlam taşımaz, yeter ki bizden sonra *işimiz* kalsın ve sürsün. Binlerce asırda ortak çabalarımızla elde ettiğimiz şeyler, doğal afetlere hükmetme yön-

temlerimiz, doğa anlayışımız, kurduğumuz yaşamın güzelliği, bizim için değerli olan şeyler bunlardır işte; ve biz bunu her ne olursa olsun evren için korumak, bizim mirasımız olarak başka akıllı yaratıklara aktarmak zorundayız. Ancak o zaman yaşamımız onların işlerinde yeniden cisimlenecek ve yaratıcılığımız başka dünyalara yeni bir şekil verecektir.

Bu aktarma işini nasıl yapacağız? Zor bir soru, ama artık bizim için çözümü olan bir soru. Uzayın canlılar için öldürücü olan soğukluğu ve boşluğu ölü madde karşısında güçsüzdür. Tarihimizin, emeğimizin, dünyamızın mücadelesinin ve kazandığı başarıların anlamını ve kapsamını ifade eden şekilleri ve sembolleri ölü maddeye emanet edebiliriz. Yeterince güçlü bir şekilde fırlatılan ölü madde, değerli düşüncemizi, son isteğimizi ölçülemeyecek uzaklıklara sakin bir şekilde götürecektir.

Bu düşünceden daha doğal bir şey olabilir miydi? Zaten o dünyaların güneşlerinin ışınlarını uzaklarda yaşam olduğuna ilişkin belirsiz bir haber gibi bize getirip, bu dünyalarla ilk bağlantımızı kuran da uzay değil miydi?

Çabalarımızın başarılı olduğunu bildiriyorum sizlere. Doğamızın bize verebildiği en sağlam maddeden milyonlarca dev mermi yaptık. Bu mermilerin her biri vasiyetimizin tam bir kopyasıdır. Bunlar, üzerinde herhangi bir akıllı yaratığın çaba harcamadan çözebileceği resimler ve basit işaretler bulunan yuvarlanmış ince levhalardan yapıldı. Bu mermiler gezegenimizin titizlikle seçilmiş yerlerine yerleştirildi, her birinin ilk atışla alacağı yön ve hız hesaplandı. Hesaplar tamdır ve yüzlerce kez sağlaması yapılmıştır: Hedefe kesinlikle ulaşılacaktır.

İlk atış birkaç dakika sonra yapılacak kardeşler. Gezegenimizin içinde patladığında atomları bir anda parçalanan ve bütün doğal afetlerin en güçlüsünü doğuran kararsız bir maddeyi çok büyük miktarlarda topladık. Birkaç dakika sonra gezegenimiz varlığına son verecek ve gezegenin parçaları, bizim ölü bedenlerimizi ve canlı, yaşamını sürdüren işimizi taşıyarak sonsuz boşluğa uçacak.

Kardeşlerim, ölümün yüceliğinin çok büyük bir yaratıcı eylemle birleştiği, yaşamımızın özünü meçhul kardeşlerimize aktarmak için yaşamımıza son verecek bu anı sevinçle karşılayalım!"

İnsanların ortak düşüncesi ve ortak duygusu şu sözcüklere dökülerek salonda bir yankılandı.

"Meçhul kardeşlere!"

Ardından bir ışık ve ateş kasırgası gözleri yutup yok ettiğinde Menni'nin aklında da aynı düşünce vardı:

"Meçhul kardeşlere!"

IV. GÜN DOĞARKEN

Menni uyandığında güneşin doğuşuna bir saatten az zaman kalmıştı.

"Bir an olsun uyumadın, değil mi Nella? Şimdi benim giyinmem ve cumhurbaşkanıyla hükümete birkaç şey daha yazmam gerekiyor..."

Gökyüzünde güneşin ilk ışıkları alev alev yanıyor, pencerenin parmaklıkları arasından içeri giriyordu. Üstünü giyinmiş olan Menni tekrar yatağa uzandı, Nella da onun

yanına oturdu. Nella, dikkatle, doymak bilmez bakışlarla Menni'ye bakıyordu: Onu ne kadar az görmüştü.

"Nella canım, bana bir şarkı söyle."

"Bu şarkı sadece senin için ve sadece senin hakkında olacak Menni."

Hapishanenin duvarları ömrü boyunca pek çok hüzün ve umut şarkısı duymuştu; ama bu kadar temiz, bu kadar güzel, böylesine duygu dolu bir ses pek az duyulmuştu burada...

Tutkulu gençliğinin en parlak yıllarında
Mücadele uğruna aşkını verdin,
Sarsılmaz iradenle
Boyun eğdirmek için kadere.

Yaşamda en yüce yaratıcı ve önder,
Yaşamın yapıtlarında, yaşamın savaşlarında,
Yeni bir dünya açtın yurdunun önünde
Hiç yürünmemiş yollarda.

Zaferlerin ve şan şerefin karşılığında
Özgürlüğünü verdin sen.
Yıllardır öğrendin azap çekmeyi,
Soğuk bir yılanı andıran kederi.

Bekliyordun sakin ve kararlı,
Tir tir titriyordu düşmanın, önünde dili tutulmuş.
Ve sen bekledin yeni bir yaşamın
Güçlü sesinin duyulmasını.

Sen onda aşkı ve şefkati buldun,
Onunla birlik olup zafer kazandın,
Ve mağrur yüreğinle ona karşılık verdin,
Onu hadsiz hudutsuz sevdin.

Ama kesin düşüncenle,
Ama elmas kadar katı iradenle,
Onunla bir arada olamadın;
Ve karar saati gelip çattı.

Sonsuza dek ayrılacaksın saflardan,
Ona özgürlük yolunu açmak için.
Savaş için su verilen kılıç,
Kırılabilir ancak, bükülmez.

Eski fedakârlıklarına acımadan,
Büyük bir fedakârlık yapıyorsun yeniden.
Yaşam kadar güçlü düşüncen,
Ölümden daha güçlü aşkın!

Son sözler hıçkırıklar arasında kesik kesik çıkıyor, Nella'nın gözlerinden yaşlar dolu taneleri gibi dökülüyordu ve Nella, Menni'nin yaptığı hızlı bir hareketi göremedi...

Menni, güneş doğarken:

"Nella... Netti... Zafer!" sözleri ve sevdiği kadının öpücükleri arasında sakin, sevinç dolu bir uykuya daldı.

EPİLOG

Menni'nin ölümü pek çok düğümü çözdü. Düşmanlarının, Menni'nin monarşik planları üzerine attıkları çığlıkları çürütüp, bir anda gerçeklerle açığa çıkan iftiracı durumuna düşürerek onlara sert bir darbe indirdi. Aynı zamanda Netti üzerine almayı hiç istemediğinden "çalışmalardaki diktatörlük" meselesi de gündemden düştü. Menni'nin eski çalışma arkadaşlarından bir merkezî çalışma kurulu oluşturulmuştu: Bu kurulun başkanı olan Netti, teknik yönetimi tek başına sürdürüyordu. Netti'nin etkisi çok büyüktü; hemen hemen on yıldır Netti'nin sayesinde merkez kurulun işçi birlikleriyle ilişkileri barışçı ilişkiler olarak sürüyordu. Ancak bunun sadece geçici bir durum olduğunu Netti de çok iyi biliyordu ve bu yılları, Büyük Çalışmalar Planı'nın gelecekteki ayrıntılarının hazırlanmasına harcamıştı. Amacı kendisi gitmek zorunda kaldığı zaman da çalışmaların başarıyla sürdürülebilmesiydi. Yönetim kadrosu yavaş yavaş değişiyordu: Bazıları ölmüştü, bazıları dinlenmeye çekilmişti, diğer bazıları bulundukları göreve ihanet etmişlerdi. Sonunda Netti azınlıkta kaldı. Bir sanayi krizi baş gösterdi ve iktidardaki partinin telkiniyle yönetim, çalışma koşullarını kötüleştirmek için bu krizden yararlanmaya karar verdi. Netti hemen istifa etti ve bu girişime karşı bir

mücadele örgütleme işine etkin bir şekilde katıldı. Büyük Çalışmalar'ı durduran çok büyük bir grev, işçi partisinin hükümete karşı etkili bir hücuma geçmesi ve çeşitli yerlerdeki birkaç ayaklanma krizin iyice şiddetlenmesine yol açtı; yönetici çevreler bir yığın zorluğu göz önüne alarak şimdilik geri adım atmaya karar verdiler. Ama bu andan itibaren sınıfsal eğilimlerdeki son belirsizlikler kayboldu ve proletarya tüm eski toplum düzeninden iyice koptu.

Tam bu sıralarda Nella öldü. Nella bunun için sanki *Netti'nin çevresinde genç ve güzel, ışıl ışıl gözlü* başka bir kadının ortaya çıkmasını bilerek beklemişti. İşçiler Nella'yı çok seviyorlardı ve ona *ana* diyorlardı; cenazesini yüz binler uğurladı, mezarını çiçeklerle donattılar. Cenaze töreninin yapıldığı günün akşamı Arri de öldü.

Mühendisliği bırakan Netti, bütün bilimsel çalışmasını, eski bir planını, bilimi, işçi sınıfının erişebileceği bir hale getirebilme planını gerçekleştirmeye yöneltti. Netti'nin çevresinde koca bir kültür-devrim okulu kuruldu: Kısmen işçiler arasından öne çıkanlardan, kısmen de başka bir genç bilim adamları kampından gelenlerden oluşan öğrencileri, onunla birlikte daha sonra proletaryanın ideolojik birliğinin dayanağı ve sancağı olan ünlü *İşçi Ansiklopedisi*'nin hazırlanması üzerinde çalışıyorlardı.

Netti, bu yolda büyük bir buluş gerçekleştirdi ve genel örgütlü bilimin temelini attı.

Bilimsel yöntemlerin basitleştirilmesi ve birleştirilmesi yollarını aradı, bunun için insanlığın öğrenirken ve çalışırken kullandığı çok çeşitli usulleri araştırdı ve karşılaştırdı; her iki alanda kullanılan usullerin de birbiriyle çok sıkı akrabalık ilişkisi içinde bulunduğu, teorik yöntemlerin tü-

müyle pratik yöntemlerden doğduğu ve bunların hepsinin birkaç basit şemaya indirgenebileceği ortaya çıktı. Netti bu şemaları doğadaki çeşitli yaşamsal birleşimlerle, doğanın sabit ve gelişen sistemleri kendiliğinden oluştururken kullandığı yöntemlerle karşılaştırdığında ise bir dizi benzerlik ve rastlantı onu bir kez daha şaşırttı. Sonunda şöyle bir sonuca vardı: Evrenin elementleri, yani elektronlar, atomlar, maddeler, insanlar, düşünceler, gezegenler, yıldızlar ne kadar çeşitli olursa olsun ve bu elementlerin oluşturdukları kombinasyonlar dış görünüş bakımından ne kadar farklı olursa olsun bunların, gerek kendiliğinden ortaya çıkan bir doğa sürecinde, gerekse insan faaliyetlerinde kendi aralarında birleştikleri birkaç ortak yöntem saptamak mümkündür. Netti, bu "evrensel düzenleme yöntemlerinden" üç temel yöntemi açık bir biçimde belirlemeyi başardı; öğrencileri daha da ileri gittiler, elde edilen sonuçları geliştirdiler ve daha ayrıntılı bir şekilde incelediler. Böylece insanlığın tüm örgütleme deneyimini hızla kaplayan genel bilim ortaya çıktı. Eski felsefe, bu bilimin belli belirsiz içe doğmasından başka bir şey değildi; çeşitli özel bilimler tarafından bulunan doğa, toplumsal yaşam ve düşünce yasaları ise bu genel bilimin ilkelerinin ayrı ayrı alanlarda belli bir dereceye kadar ifadesiydi.

O zamandan beri en karmaşık örgütleme sorunlarının çözümü, bireysel yetenek ya da deha işi değil, uygulamalı mekanik problemlerindeki matematik hesabı türünden bilimsel analiz işi oldu. Bu sayede tüm toplumsal düzenin kökten değiştirilme zamanı geldiğinde, yeni düzenlemenin en büyük zorlukları nispeten kolay ve tam anlamıyla planlı olarak aşılabildi: Nasıl daha önce doğa bilimi bilimsel tek-

niğin aracı olmuşsa, şimdi de evrensel bilim, sosyal yaşamın bir bütünlük içinde bilimsel olarak kurulmasında araç olmuştu. Aynı bilim daha önceden işçi sınıfı örgütlerinin gelişmesinde ve bu örgütlerin kesin sonuç verecek bir mücadeleye hazırlanmasında geniş kullanım olanağı bulmuştu.

Yaşlanacak kadar uzun yaşadığı halde Netti bile yarım yüzyıl süren bu mücadelenin ancak ilk çarpışmalarını görebildi. Netti'nin çocukları üstün insanlar değillerdi, ama yüce atalarının anılarını da küçük düşürmediler: Onlar da aynı şekilde insanlık davası uğrunda onurla, mertçe çarpıştılar.

O Gün Gelecek

(Geleceğin hayali)*

Düzenli ilerliyor, ışıldatarak silahlarını,
Savaş dalgasıyla kitleler.
Bu dev insan gücü-
Canlı Düşüncenin bedenidir.

Hareketin uğultusu üstünde beliren,
Sanki tek bir hamlede
Havayı ve toprağı ve göğü birleştiren
Bir şarkı yayılıyor çevreye.

* Bu şiir, işçi bir ozanın gizli bir kongrenin sonunda okunan eseri olarak roman metnine girmiş, ancak katı bir gericiliğin egemen olduğu 1912 yılında çıktığı göz önüne alınınca sansür yüzünden metinden çıkarılmış olmalıdır. Şiir daha sonra1920 yılında N.V. imzasıyla *Prolet Kul'tura* dergisinin 17-19. sayısında yayınlanmıştır. (Rusça yay. Notu.)

Defolun! Savulun zenginler, soylular, güçlüler,
Mezar kemerleri altına girme zamanınız geldi.
Yeni hükümdar fırtınaları toplayarak geliyor.
Biz, onun adıyız: Yüce işçi halkı!

Biliyoruz, aşmamız yakın değil bu çetin yolu.
Işıltılı bir zafer şarkısıyla süsleyeceğiz bu yolu.
Gömeceğiz onunla birlikte geçmişi, göstereceğiz gereken saygıyı.
Atalarımızın mirasçısıyız biz.

Mezarcı değiliz. Yeni bir dünyanın kurucularıyız,
Biz "yıkıcılar" her şeyi yaratan emek için,
Emeğin ket vurulmuş gücünün serbest kalması için:
Hedefimiz budur, yol gösteren yıldızımız budur.

İşimizde, buyruklarımıza uyan,
Acımasız felaketler, ateş ve demir hizmet edecektir.
Tanrılar ve patronlar olacak mı üstümüzde?
Barışçı yoldan hâkim olmalıyız yazgımıza.

Dünyayı zehirliyor yaşamın anlamsızca parçalanması,
Yalan ve şiddet, korku ve düşmanlığın kör gözleri.
Son çarpışmada bitireceğiz düşmanın birliğini,
Parçalanmış şeyleri birleştireceğiz asırlar boyu.

Kanla beslenen toprak daha bereketli olacak;
Kır çiçeklerinin güzelliği daha soylu olacak;
Konuşmalar ve tatlı sözler yalan dolanı gizlemeyecek;
Yaşam selleri tek bir okyanusta birleşecek.

Gerçeğin sözü yaşlı ruhlar üstünde güçsüzdür.
Bizim için onları inandırma zamanı geldi.
Yüce gerçeği yeni öğretmen getiriyor.
Biz onun adıyız: Yüce işçi halkı.

Şarkıda karşı gelinmez bir irade duyuluyor
Yeni yaratıcılar dünyasının iradesi.
Ölüm ya da zafer, onların ortak kaderi;
Üçüncüsü yok savaşçılar için.

Yaşam düşüncesinin ölümsüz bedenindeki yaralar
Çiçek açacak, şifa dağıtacak.
Özgür kardeşliği güneşten daha parlak
Aydınlatacak emeğin hükümdarlığı.

1912

Rus düşünür ve eylemci Aleksandr Bogdanov'un bilim kurgu türündeki romanı ***Mühendis Menni*** (1912), Yordam Kitap tarafından yayınlanan ***Kızıl Yıldız***'ın devamıdır. ***Kızıl Yıldız***'da, okur, bir Dünyalının gözünden, Marslıların kendi gezegenlerinde inşa ettikleri sosyalist düzene tanıklık etmekteydi. Bu romanda ise Mars'ta sosyalizm öncesi dönem ve sosyalizme yol açan mücadeleler, aynı heyecan verici keşifler ve bilimsel öngörülerle anlatılıyor. Romanın kahramanı Leonid, Mars'a hayat veren Büyük Kanallar'ın yapımı sırasında sosyalist hareketin doğuşunu anlatıyor. Roman, yazarın daha sonra "Tektologiya" adlı yapıtında (1913-1922) açıkladığı "örgütlü" bilim üzerine bilimsel düşüncelerinin popülarize edilmiş hâlidir.

10 TL. KDV DAHİL
ISBN 978-605-5541-66-8
9 786055 541668
Yordam Kitap